

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

04086, м. Київ,
вул. Петропавлівська, 15

тел. (+38044) 468-01-92
факс (+38044) 288-54-43

ЗАТВЕРДЖЕНО:

ПОГОДЖЕНО:

Наказом Міністерства
культури України

від _____ № _____

_____ 201 р.

**ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ОПОРНИЙ ПЛАН м. ДУБНО
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ВИЗНАЧЕННЯМ МЕЖ І РЕЖИМІВ
ВИКОРИСТАННЯ ЗОН ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ТА
ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ**

(Науково-проектна документація з розробки історико-архітектурного опорного
плану м. Дубно Рівненської області з визначенням меж і режимів використання
зон охорони пам'яток та історичних ареалів)
(договір № 1 від 07.11.2013)

**ТОМ І
ТЕКСТОВА ЧАСТИНА**

**В.о. директора
НДІ пам'яткоохоронних досліджень**

А.І.Звіряка

**Науковий керівник,
заступник директора**

М.П.Гайда

**ГАП
кандидат архітектури**

В.М.Петрик

Київ – 2014

1.	Звіряка Анна Іванівна	В.о. директора НДІ пам'ятоохоронних досліджень	Керівник-координатор роботи
2.	Гайда Микола Павлович	Заступник директора НДІ пам'ятоохоронних досліджень	Науковий керівник роботи
3.	Петрик Василь Михайлович	Науковий співробітник НДІ пам'ятоохоронних досліджень, кандидат архітектури	Головний архітектор проекту, натурні дослідження, фотофіксація, співавтор розділів тексту пояснювальної записки, співавтор графічної частини.
4.	Сьомочкін Ігор Володимирович	Завідувач відділу дослідження об'єктів культурної спадщини західного регіону НДІПОД	Відповідальний виконавець, співавтор розділів тексту пояснювальної записки
5.	Крупа Андрій Степанович	Науковий співробітник НДІ пам'ятоохоронних досліджень	Відповідальний виконавець, натурні дослідження, фотофіксація, співавтор графічної частини
6.	Петрик Андрій Михайлович	Кандидат історичних наук, історик	Співавтор тексту історичної довідки

7.	Байцар- Артеменко Оксана Вікторівна	Ст.викладач кафедри основ архітектурного проектування, дизайну та графіки інституту архітектури і будівництва Рівненського НУВГ	Співавтор хронографіку розвитку міста в тексті історичної довідки; натурне обстеження та фотофіксація об'єктів, пропонованих до внесення у Державний реєстр об'єктів культурної спадщини
----	--	---	--

Зміст роботи

Вступ

1. Історичний та планувальний розвиток м.Дубна

- 1.1. Аналіз джерельної бази та стану дослідження об'єкта. Коротка історична довідка
- 1.2. Природні особливості місцевості, що визначають своєрідність планування та просторової побудови м.Дубна
- 1.3. Основні етапи розвитку планування та історичного формування забудови м.Дубна

2. Аналіз існуючої архітектурно-містобудівної ситуації м.Дубна

- 2.1. Аналіз існуючої планувальної структури м.Дубна
- 2.2. Архітектурно-художні особливості історичної забудови.
- 2.3. Архітектурно-просторова композиція міста.

3. Комплексна історико-культурна оцінка території м.Дубна

- 3.1. Узагальнена оцінка культурної спадщини м.Дубна
 - 3.1.1. Архітектурна та містобудівна спадщина
 - 3.1.2. Археологічна спадщина
 - 3.1.3. Об'єкти культурної спадщини за видом «історія»
 - 3.1.4. Об'єкти культурної спадщини за видом «монументальне мистецтво»
- 3.2. Аналіз діючих зон охорони пам'яток культурної спадщини
- 3.3. Загальна характеристика історичних ареалів населеного пункту

4. Проектно-регулятивний розділ

- 4.1. Основні принципи системи охоронного зонування території м.Дубна
- 4.2. Межі територій та зон охорони пам'яток
 - 4.2.1. території та охоронні зони пам'яток архітектури
 - 4.2.2. території та охоронні зони пам'яток пам'яток історії та монументального мистецтва
 - 4.2.3. межі територій пам'яток археології, зон їх охорони та зон охорони археологічного культурного шару.
 - 4.2.4. зони регулювання забудови
 - 4.2.5. зони охоронюваного ландшафту
- 4.3. Історичний ареал м.Дубна
- 4.4. Режимы використання територій зон охорони пам'яток та історичного ареалу м.Дубна

5. Список використаних джерел та літератури

6. Додатки

Вступ

Дана робота виконана на замовлення Управління архітектури, будівництва та земельних питань Дубенської міської ради.

Необхідність розроблення науково-проектної документації зумовлена вимогами Закону України «Про охорону культурної спадщини», постановами Кабінету Міністрів від 26.07.2001 №878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України», від 03.07.2006 №909 «Про затвердження Порядку визначення населеного місця історичним», від 13.03.2002 №318 «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць».

Мета роботи – забезпечення збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини, традиційного характеру середовища м. Дубно шляхом розроблення історико-архітектурного опорного плану міста та проекту зон охорони пам'яток, визначення меж і режимів використання території історичного ареалу міста.

Об'єктом дослідження є територія історичного міста Дубно, занесеного до Списку історичних населених місць України, історичний ландшафт території міста, розпланування, забудова, пам'ятки архітектури та інші об'єкти культурної спадщини.

Предметом дослідження є історично сформований розпланувально-просторовий устрій м. Дубно, забудова, об'єкти культурної спадщини, а також визначення методів і заходів з охорони нерухомої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру середовища.

Результатом наукових досліджень є: історико-архітектурний опорний план м. Дубно; проект зон охорони пам'яток; визначені межі та режими використання території історичного ареалу; рекомендації щодо збереження традиційного міського історико-архітектурного середовища.

Графічна частина роботи представлена наступними кресленнями:

- Історико-архітектурний опорний план з визначенням меж історичного ареалу та зон охорони пам'яток м. Дубно – основне креслення;

- Історико-архітектурний опорний план з визначенням меж історичного ареалу та зон охорони пам'яток центральної частини м. Дубно;
- Території та зони охорони пам'яток археології, зони охорони археологічного культурного шару м. Дубно;
- Аналіз територіального і розпланувального розвитку м. Дубно;
- Аналіз візуального розкриття пам'яток архітектури м. Дубно;
- Ландшафт території м. Дубно.

Нормативна база дослідження. Історичні міста України вимагають особливого підходу, оскільки процеси їх розвитку, реконструкції, забудови, господарська діяльність у історичних ареалах, визначених на їх території, повинні ґрунтуватися на усвідомленні необхідності збереження і раціонального використання об'єктів нерухомої культурної спадщини, охорони традиційного середовища. На це спрямовано такі заходи, як установлення зон охорони пам'яток, визначення історичних ареалів, затвердження місцевих правил забудови. Розробка історико-архітектурного опорного плану м.Дубна, в тому числі проектів зон охорони пам'яток, визначення історичних ареалів, виконання історико-архітектурної інвентаризації об'єктів культурної спадщини ґрунтується на чинних нормативно-правових документах, які формують сучасну нормативну базу таких досліджень, а саме:

Закон України "Про охорону культурної спадщини" від 08.06.2000;

Закон України "Про архітектурну діяльність" від 20.05.1999;

Закон України "Про інвестиційну діяльність у будівництві" від 18.09.1991;

Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності" від 23.02.2011;

Закон України "Про охорону археологічної спадщини" від 18.03.2004;

Земельний кодекс України від 25.10.2001;

Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 №318 "Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів";

Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 №878 "Про затвердження Списку історичних населених місць України (міста та селища міського типу)";

Постанова Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 №909 "Про затвердження Порядку визнання населеного місця історичним";

ДБН 360-92** Містобудування. Планування та забудова міських і сільських поселень;

ДБН Б.1-3-97. "Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження генеральних планів міських населених пунктів"

ДБН Б.2.2-2-2008. "Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування". Затверджено наказом Мінрегіонбуду від 11.06.2008 № 249;

ДБН Б.2.2-3: 2012. "Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту". Затверджено наказом Мінрегіонбуду від 12.03.2012 № 106;

ДБН А.2.2-6-2008. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини. Затверджено наказом Мінрегіонбуду від 23.06.2008 № 262.

Представлена робота виконана під науковим керівництвом М.Гайди авторським колективом у складі головного архітектора проекту, к.арх. В.Петрика, істориків І.В.Сьомочкіна, к.і.н. А.Петрика, архітекторів А.С. Крупи, О.В.Байцар.

1. Історичний та планувальний розвиток м.Дубна

1.1. Аналіз джерельної бази та стану дослідження об'єкта. Коротка історична довідка

Дана робота є не першим науковим дослідженням історико-культурної спадщини м.Дубно. У 1987 р. авторською групою Львівської філії Українського спеціального науково-реставраційного проектного інституту Укрпроект-реставрація (тепер ДП "Інститут Укрзахідпроектреставрація") було виконано науково-проектну роботу "Історико-архітектурний опорний план заповідника у м.Дубно", основною метою якої було обґрунтування створення Історико-архітектурного заповідника у м.Дубно (головний архітектор проекту – Р.І.Могитич, керівник групи - С.Р.Кравцов). У цій роботі була охоплена історико-архітектурною інвентаризацією центральна історична частина міста. Результатом цієї роботи було визначення меж заповідної території (комплексної охоронної зони історичного ядра міста), зони регулювання забудови та зон охорони археологічного культурного шару.

У 2007 р. НДЛ-104 Національного університету "Львівська політехніка" виконана науково-дослідна робота "Концепція регенерації архітектурно-просторового середовища центральної історичної частини м.Дубно" (науковий керівник - д.арх., проф. М.В.Бевз). У складі роботи виконана Пояснювальна записка та графічні матеріали, зокрема - історико-архітектурний опорний план центральної історичної частини міста Дубно, а також - аналітичні схеми історичного планувального розвитку міста, аналізу ландшафту та ін. Основний кресленик цієї роботи - це "Програма регенерації архітектурно-просторового середовища центральної частини м.Дубно".

Отже, у всіх науково-дослідних роботах з історико-архітектурних досліджень пам'яток м.Дубно місто в межах його сучасних адміністративних границь не опрацьовувалось.

1.1.1. Аналіз джерельної бази та стану дослідження об'єкта

Джерела з історії м. Дубна представлені письмовими, археологічними, картографічними та іконографічними матеріалами.

Письмові джерела

Письмові джерела представлені архівними матеріалами – частково опублікованими, і є основними документами з досліджень історії Дубна. Хронологічно джерельну базу можна розподілити на кілька періодів. До *першого періоду* належать матеріали Літопису Руського (XI-XIV ст.), до *другого* – документи XV-XVIII ст., а саме – грамоти і привілеї литовських князів, матеріали Литовської метрики, архів Сангушків, хроніки та спогади сучасників. До наступного *третього періоду* – (XIX-поч. XX ст.) належать військові та церковні документи, міські книги. Матеріали ранніх періодів опубліковані у збірниках документів і окремих виданнях¹. Натомість джерела XIX-XX століть цитують недостатньо: їхнє місце найчастіше займають наукові статті.

Матеріалів першого періоду обмаль, тому основою для відтворення історичного розвитку давньоруського міста насамперед стають археологічні дослідження. Перша писемна згадка про місто *Дубен* сягає 1100 року і пов'язана з міжусобною боротьбою за київський та володимирський престоли. Перед тим у 1097 році Давид Ігорович, князь володимирський, онук Ярослава Мудрого, осліпив Василька, князя тербовельського. А у 1099 році разом з половцями взяв Володимир і Луцьк. У 1100 році руські князі зібралися у Витичеві (Уветичах). За цей злочин вони позбавили Давида князівства, залишивши за ним тільки Буськ, Остріг, ДУБЕН і Чарторийськ. В Іпатіївському списку читаємо про це: "...В літо 6608 (1100) брати уклали мир між собою, Святополк, Володимир, Давид, Олег в Уветичах, місяця серпня в 10-й день. І прийшов до них Давид

¹ Літопис руський. Під ред. Л.Махнівця. – К.: Дніпро, 1989. – С. 236; Мицик Ю. А. Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст.; Шавельє П'єр Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1993; Олександр Гваньїні. Хроніка європейської Сарматії /Упор. Та переклад о.Ю.Мицик. – К., 2007

Ігорович і сказав їм: "Нащо ви мене прикликали? От я. У кого на мене образа?" І відповів йому Володимир: "Ти сам прислав до нас: "Хочу, браття, прийти до вас і поскаржитись за свої образи". Так от ти прийшов і сидиш із своїми братами на одному килимі - тож чому не скаргишся, до кого із нас твоя образа?" І не відповів Давид нічого. І стали всі браття на коней; і став Святополк зі свою дружиною, а Давид і Олег зі свою нарізно один від одного. А Давид Ігорович сидів осторонь, і не підпустили його до себе, але окремо радились про Давида. І, порадившись, послали до Давида мужів своїх: Святополк - Путятю, Володимир - Орогостя і Ратибора, Давид і Олег - Торчина. Послані ж прийшли до Давида і сказали йому: "От що говорять тобі браття: "Не хочемо тобі дати столу Володимирського, тому що звів нас, чого не було ще в Руській землі. Але ми тебе хапати не будемо і якогось іншого зла не зробимо, але от що тобі даємо: іди і сідай у Божеському, в Острозі, а Дубен і Чорторийськ дає тобі Святополк.»²

Наступна згадка про Дубен сягає 1149 року. Пов'язана вона з військовими подіями. «Ростислав Юрійович із братом своїм Андрієм пішли наперед з половцями. Та коли вони стали поблизу [города] Муравиці, уночі був лютий пополох, так що половці всі кинулися втікати назад із своїм воєводою Жирославом [Нажировичем]. Андрій був [тоді] попереду, а брат його Ростислав за ним стояв і кликав [його] до себе. Та Андрій не послунав його, а видержав пополох той. Андрієва ж дружина, приїжджаючи до нього, нарікала: «Що ти робиш, княже? Поїдь-но, княже, звідси! Хіба ж ми добудем сором?» Але Андрій не послунав їх, а поклав надію на бога [і] переждав до світу. Коли ж побачив Андрій, що до світу втекли усі половці, він воздав хвалу богові, який укріпив його, і поїхав до брата свого. А коли з'їхалися половецькі князі з ними обома, то вони, порадившись, одступили назад і стали коло [города] Дубна, ждучи від отця свого помочі. І була їм вість, що князь Юрій їде з братом своїм Вячеславом, [і] рушили вони до Луцька, і пішли у дві путі до Луцька, бо Володимир, брат Ізяславів, перебував у Луцьку»³.

Після цього більше як сто років про місто Дубен ніде не згадують. Нове повідомлення про місто з'являється лише у лютому 1288 року, під час чергової боротьби за владу після смерті Благовірного князя Володимира-Івана Васильковича (канонізований 2013 року Помісним Собором УПЦ КП). Незадовго перед смертю Володимир Василькович зробив заяву, що оскільки він не має дітей, то після смерті віддає «землю свою всю і городи» своєму

² Літопис Руський. – С. 236.

³ Там само. – С. 247.

двоюрідному брату Мстиславу, сину Данила Галицького. Тодішньою резиденцією Мстислава було місто Стіжок⁴, відоме з 1064 року як Істожок (тепер село Шумського району Тернопільської області), що знаходиться у 20 км від Дубна. На горі Стіжок знаходився літописний Данилів Град, один з трьох городів, що не скорився монголам. У літописі читаємо: «Урядившиися ж з братом, [Мстислав] поїхав до [города] Володимира. А приїхавши у Володимир, поїхав він у єпископію до [церкви] святої Богородиці і скликав бояр володимирських брата свого, і міщан руських, і німців, і повелів передо всіма читати грамоту братову про оддання [йому] землі, і всіх городів, і стольного города Володимира. І слухали всі, од малого і до великого. Єпископ же володимирський Євсигній навіть благословив Мстислава хрестом воздвижальним 17 на княжіння володимирське, бо хотів він уже княжити у Володимирі. Але брат йому не дав, так кажучи: «Міг би ти вже по моїм животті княжити». І Мстислав, перебувши декілька днів у Володимирі, поїхав у свої городи, в Луцьк, і в **Дубен**, і в інші городи, що про них я не написав»⁵. Мстислав Данилович правив недовго – приблизно до 1292 року. Правдоподібно, що саме за його правління Дубен знову підняв свій статус.

Тяглість історичного розвитку міста у литовську добу підтверджують документи XIV ст. 1321 року «монастир Дубенський» разом з маєтностями, що «під Дубно на дві милі ку Дерманю». Про це говориться у грамоті князя Любарта, в якій перераховуються маєтності, подаровані луцькій церкві св. Іоанна Богослова⁶. Про Дубно згадують у своїх грамотах і великі князі. Так Ягайло Ольгердович 4 листопада 1386 року підтвердив приналежність Дубна князю Федору Острозькому⁷. Цікаво, що незадовго перед тим, у березні 1386 року Ягайло під іменем Владислава II коронувався на польський престол.

Після цього більше як століття про Дубно (Дубен) не має згадок у письмових джерелах. Лише 1498 року князь Костянтин Острозький отримав привілей на надання поселенню статусу міста, **1507 року** король польський і

⁴ Про Стіжок згадується в Літописі під 1261 та 1288 роки. – Там само. – С. 442.

⁵ Там само. – С. 439.

⁶ Жалованная и уставная грамота луцкого и владимирского князя Любарта Гедиминовича с датой 1321 г. декабря 8, Луцк, соборной церкви Иоанна Богослова в Луцке и епископу луцкому и острожскому Климентию и его наследникам на села с подтверждением суда епископа и его привилегий. // Щапов Я. Н. Древнерусские княжеские уставы XI-XV веках. – М.: Наука, 1976. – С. 158.

⁷ Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область. – Київ, 1973. – С. 205.

великий князь литовський Жигимонт (Сигизмунд) надає Дубену магдебурзьке право як приватному місту князів Острозьких і дозволяє будувати в ньому замок, право суду, право проводити ярмарки⁸. Від цього року починається новий етап розвитку Дубна за європейським зразком.

У XVI ст. про місто згадано у королівських привілеях, універсалах, з яких випливає, що Дубно - це великий торговельний центр⁹. Перехід міста зі складу Великого князівства Литовського до Корони Польської (1569, Люблінська унія) у документах не відображений. Натомість про факти, пов'язані з військовими подіями, знаємо з Хроніки європейської Сарматії Іваньїні. Саме там італійський автор описує захист замку від татарського нападу. З цього джерела довідуємось й про те як виглядав на той час замок¹⁰. Значення Дубна посилюється після утворення 1609 року Острозької ординації, яку також називають Дубенською. Дубно перетворилося на важливий мілітарний центр. Ординати – спочатку Острозькі, пізніше Заславські і Сангушки повинні були виставляти до війська до 6 тис. вояків, які брали участь у таких відомих баталіях як битва під Берестечком (1651) та битва під Віднем (1683). Про те як виглядало «дубнівське» військо довідуємось у записках сучасників: «*Ostrogskiej albo dubieńskiej ordynacji piechota chodziła w prostych botach chłopskich z podkówkami i odarto; dragonia dubieńska noszona była porządnie, jako zawsze na oczach książęcia ordynata zostająca, który że miał upodobanie w dawaniu ognia, przeto była w nim doskonale wyćwiczona. Albowiem książę ordynat dzień w dzień lusztykujący z gośćmi i domowymi, raz po raz wychodził do niej na galerię, sam ją do ognia musztrując; trzymał duży kielich w ręku z winem, komenderując dragonią językiem niemieckim według zwyczaju powszechnego: "Macht ajch fertych, szlacht an, fajer", a gdy dragonia dała za tym słowem ognia, on wtenczas duszkiem wlał w siebie kielich wina*»¹¹.

З цього ж періоду – часу правління саксонської династії (перша половина XVIII ст.) – походить інвентар м. Дубна 1723 року, який зберігається у

⁸ Wojtkowiak Z.. Ostrogski Konstanty Iwanowicz książę (ok. 1460–1530) / Polski Słownik Biograficzny: Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, 1979.— Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. — Tom XXIV/3, zeszyt 102 —S. 486–489

⁹ Торгівля на Україні XIV- середина XVII ст.: Київ, 1990. – С. 53-54, 69-70, 74, 102.

¹⁰ Олександр Іваньїні. Хроніка європейської Сарматії / Упор. та переклад О. Ю. Мицик. – Київ, 2007. – С. 229.

¹¹ Kitowicz J. Opis obyczajów za panowania Augusta III. – Warszawa, 1993.

Люблінському державному архіві у фонді Любомирських¹². Цей фонд налічує 79 одиниць зберігання. Частина з них присвячена м. Дубно. Це описи торгів, будинків, суперечок власників¹³. Більшість документів стосується періоду, коли місто вже перейшло від Острозької ординації у приватну власність князів Любомирських (1753 р.). Дубно після перенесення сюди зі Львова контрактних ярмарків (1775) набуває значення торгово-фінансового центру. Матеріали про розвиток міста цього періоду знаходяться здебільшого у Державному архіві Житомирської області, Центральному державному історичному архіві України, м. Київ¹⁴. В архівах України, Росії та Польщі знаходимо джерела про містобудівельний розвиток Дубна, впорядкування міста на європейський зразок.

У середині XIX ст. чимало матеріалів про економічний розвиток міста дають військово-стратегічні огляди¹⁵. Про соціальний розвиток міста важлива інформація наявна у фонді «Дубнівське міське спрощене громадське управління»¹⁶. На відміну від попередніх діб період XX ст. значно повніше висвітлений у джерелах. Фактологічний матеріал широко представлений в урядових, господарських, освітніх, церковних документах, а також у пресі. Складність у трактуванні подій полягає у різній їх інтерпретації в періодиці. Виділення важливих подій для української історії, реабілітація історичних осіб відбувається на Рівненщині в останні десятиліття¹⁷.

¹² Inwentarz m. Dubna. 1723. – Archiwum Państwowy w Lublinie. – 38/79/0

¹³ Наприклад: Listy administracji Państwowej do ekonomii dubieńskiej w sprawach administratywno-gospodarczych. – Ibid. – 35/79/0

¹⁴ Посилання на архівні справи див.: Пришляк В. Торговельне місто Дубно у XVIII ст. // Prosophonema. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича / Укл. Б. Якимович. – Львів, 1998. – С. 513-514.

¹⁵ Военно-статистическое обозрение Российской империи издаваемое по высочайшему повелению при 1-ом отделении Департамента Генерального Штаба. – Т. X. – Ч. 3. – Волынская губерния. – СПб, 1850. – С. 2, 49, 51-53, 59, 69-70, 71-72, 99-101, 102, 126.

¹⁶ Григорчук М. окремі аспекти соціально-культурного розвитку м. Дубно Волинської губернії кінця XIX – початку XX ст. (за матеріалами фонду «Дубнівське міське спрощене громадське управління») // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 10. – Київ, 2003. – С. 199-201.

¹⁷ Реабілітовані історією. Рівненська область / редкол. тому (спів голо. М. П. Кривко, спів гол. О. В. Губанов, відп. Секр.. А. А. Жив'юк та ін.); упоряд. О. А. Білоконь, Р. П. Давидюк, А. А. Жив'юк (кер.) та ін.. – Кн. 3. – Рівне, 2013. – С. 27-29.

Археологічні джерела

Рання історія Дубна залишається слабо вивченою через фрагментарність писемних джерел, в першу чергу літописів. Висвітлити історичний розвиток міста значною мірою допомагає археологія.

Окремі знахідки, що вказують на давність поселення на берегах р. Ікви, були виявлені наприкінці XIX ст. Під час закладання фундаментів для будівлі горілчаного заводу у передмісті Сурмичі (1896 р.) знайшли поховання епохи бронзи (комарівська культура, XV-XI ст. до Р. Х.). Знахідку передали на зберігання до музею ім. князів Любомирських, що містився тоді у львівському Оссолінеумі¹⁸. Поштовхом до подальших археологічних досліджень стала випадкова знахідка у межах Дубна кістяка мамонта (1934 р.). Цей раритет став головним експонатом створеного у тому ж році Музею Дубнівської землі¹⁹. У 1930-і рр. на ділянці, що підвищується над заплавою ріки на 5-6 м на схід від замку, на лівому березі Ікви було зібрано уламки глиняного посуду XII-XIII ст.²⁰ Музейні працівники продовжували розвідкові археологічні дослідження в регіоні також у передвоєнний період (1939-1941). Серед них М. І. Островський, який знову став директором музею після його відтворення у 1944 році.

У 1946-1947 рр. М. Островський та М. Смішко продовжили дослідження території на схід від замку. Віднайдені сліди поселення дослідники визначили як *залишки давньоруського городища*²¹. Відтак стало можливим зробити висновок, що це городище й є тим самим містом Дубен, що згадується у літописі під 1100 рік. М. І. Островський занотував обстежені ним місця на місі

¹⁸ Przybysławski W. Repertoryum zabytków przedhistorycznych na obszarze szesnastu powiatów Galicji Wschodniej. – Lwów, 1906. – S. 73; Свешніков І. К., Нікольченко Ю. М. Довідник з археології України. Ровенська область. – Київ: Наукова думка, 1982. – С. 46; Терський С. Істоія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. – С. 29.

¹⁹ Терський С. Вказ пр.. – С. 77.

²⁰ Rauhut L. Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z terenów Ukrainy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie // Materiały wczesnośredniowieczne. – 1960. – T. V. – S. 231-260; Прищепя Б. А. Історична топографія Дубна доби середньовіччя в світлі археологічних джерел // Архітектурна спадщина Волині. Збірник наукових праць. – Вип. 2. За наук. ред. П. А. Ричкова. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – С. 149.

²¹ Смішко М. Ю. Дослідження пам'яток культури полів поховань в західних областях УРСР у 1947 р. // Археологічні пам'ятки УРСР. – Київ, 1952. – Т. 3. – С. 337-378.

«з грубим шаром попелу від зруйнованих будинків»²². Це означало, що місто було спалене у XIII ст. Зараз це мисове укріплення частково зруйноване земляними роботами, забудоване житловими та господарськими будівлями. Однак проведені у 2007 році дослідження дозволили визначити первісні розміри городища (120 x 60-100 м). У прокопаному археологічному шурфі на південному краю збереженої частини мису, що має розміри 50 x 40 м, виявлено матеріали давньоруського часу X-XIII ст., литовської доби (XIV-XVI ст.) та наступних періодів²³.

У 1949 році М. Ю. Смішко, перший з фахових радянських археологів, досліджував пам'ятки римської доби на Волинсько-Подільському пограниччі. В околицях Дубна вчений проводив розкопки у с. Волиця²⁴, що зараз є південною частиною міста. Продовження ці роботи тоді, на жаль, не мали. Лише у XXI ст. завдяки експедиціям В. Ткача та Б. Прищепи у Волиці було виявлено знахідки об'єктів Празької культури. Це дозволило зробити висновок про освоєння території Дубна слов'янами не пізніше кінця V- поч. VI ст.²⁵

Наступний етап археологічних досліджень міста прийшовся вже на час української незалежності. Створений 1993 року Державний історико-культурний заповідник у м. Дубно виступив ініціатором та організатором систематичних археологічних досліджень у місті, що розпочалися у 1995 році. У тому році І. К. Свєшніков провів перші розкопки в історичній частині Дубна на території замку. На ділянці розкопу материк було досягнуто на глибині близько 4 метрів. Під потужними нашаруваннями литовського періоду археологи виявили два давньоруських житла, датовані другою половиною X – початком XI століть²⁶. З 1993 року в археологічних експедиціях Дубна бере

²² Терський С. Вказ. пр. – С. 96.

²³ Прищепя Б. А. Вказ. пр. – С. 149.

²⁴ Терський С. Вказ. пр. – С. 95.

²⁵ Прищепя Б. А., Ткач В. В. Нові ранньослов'янські знахідки з Дубно // Волинський музей: історія і сучасність. Наук. Зб. – Вип. 4. – Луцьк, 2009. – С. 416-418.

²⁶ Swiesznikow I., Hupalo W. Wstępne wyniki badań archeologicznych na zamku w Dubnie // Materiały I Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. – Rzeszów, 1996. – Т. XVII. – S. 297-303.

участь Віталій Ткач, з 1995 року – Віра Гупало, з 2005 року – Богдан Прищеп²⁷.

У 2004-2009 рр. Рівненською філією ДП НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України були проведені археологічні експертизи, розвідки і розкопки в м. Дубні, під час яких були отримані дані для вивчення історичної топографії міста у давньоруську та литовську доби. Дослідження проводились на кількох ділянках в історичній частині міста: 1. городище – вул. Замкова, 53 (шурф експертизи); 2. – ділянка перед замковим мостом – вул. Замкова (шурф експертизи), 17; 3. – ділянка напроти південного бастіону замку – вул. Замкова 10 (археологічний розкоп); 4. – ділянка поруч, на захід – Майдан Незалежності, 3 (археологічний розкоп); 5. – ділянка на розі вулиць Данила Галицького та Кирила і Мефодія (археологічний розкоп); 6. – ділянка на вул. Кирила і Мефодія, 18а (археологічний розкоп); 7. – ділянка на вул. Кирила і Мефодія, 10 (археологічний розкоп); 8. ділянка на вул. Свободи, 26 (шурф експертизи). За межами історичного середмістя археологічні розкопи проведено на заході міста, на ділянці 10. – по вул. Старій, 67 та на півночі, за монастирем кармелітів – ділянка 18, на вул. Комунальній. Шурфи експертизи проведено на ділянці у західній частині міста, на території монастиря бернардинів (11 – вул. Тараса Бульби) та в урочищі «Острівок» - у заплаві на північ від миса городища (15). Збори підйомного матеріалу та спостереження за земляними роботами здійснювали на ділянках 13 (провулок Купальний) і 14 (вул. Шевченка, 14) на північ від замку; в західній частині міста – на ділянках 9 (вул. Лесі Українки) та 12 (вул. Спасівська, біля Спасо-Преображенської церкви), а також на ділянках 16 і 17 – у передмісті Сурмичі, на лівому березі р. Ікви та біля Свято-Георгіївської церкви²⁸. На 2007 р. площа досліджень у Дубному складала: на

²⁷ Терський С. Вказ пр. – С. 246, 251, 254.

²⁸ Прищеп Б. Вказ. пр. – С. 150.

дитинці – 6 кв. м; в Окольному городі – 25 кв. м; у Середмісті – 800 кв. м; на передмістях – 100 кв. м²⁹.

Важливі археологічні джерела для вивчення ранніх етапів розвитку Дубна виявили на розкопі № 4 (Майдан Незалежності, 3). Рятівні археологічні розкопки проводилися на площі 190 кв. м. Було виявлено культурні нашарування X-XI століть і XV-XVIII ст. Відкрито залишки напівземлянкового житла розмірами 3,5 х 3, 3 м. Його датовано XI ст. Житло мало каркасно-стовпову конструкцію стін, про що свідчили виявлені на кутах та вздовж стін стовпові ями. Більш рання господарська споруда, винайдена на цій ділянці, функціонувала в X ст., вона мала прямокутний котлован (2,3 х 3, 25 м, заглибшки 1,0 м) та велику нішоподібну піч. На цій же ділянці було досліджено дві господарські ями X і XII століть³⁰.

На розміщеній поруч ділянці по вул. Замковій, 10 (розкоп № 3) досліджено площу 270 кв. м. Виявлено культурні нашарування потужністю 1,5 – 2,2 м та 18 різночасових об'єктів, починаючи від X ст. Найдавніше житло - прямокутна в плані напівземлянка (3,6 х 3,75 м) зі стінами каркасно-стовпової конструкції, заглиблена від рівня виявлення на 0,3 – 0,4 м. Рештки печі-кам'янки знаходились у північному куті. До того ж типу напівземлянок належать житло XI ст. (4,2 х 4,25 м) та житло поч. XII ст. (4 х 4 м), що мало глинобитну піч³¹.

До іншого конструктивного типу належала будівля поч. XIII ст. Це наземне житло з великим підвалом (підкліттю). Було відкрито котлован (4 х 4,6 м) з входом у вигляді похилого коридору та завалом зруйнованої глинобитної печі. Котлован XIII ст. був частково зруйнований подібним за плануванням котлованом пізнішого наземного житла на підкліті з XVI ст.

²⁹ Терський С. Вказ. пр. – С. 144.

³⁰ Прищепа Б. А., Ткач В. В., Чекурков В. С. Нові ранньослов'янські знахідки з Дубно // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 рр.: Зб. наук. праць / за ред. Н. О. Гаврилюк. – Вип. 9. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України, «Дике Поле», 2007. – С. 314-317.

³¹ Прищепа Б. Вказ. пр. – С. 150.

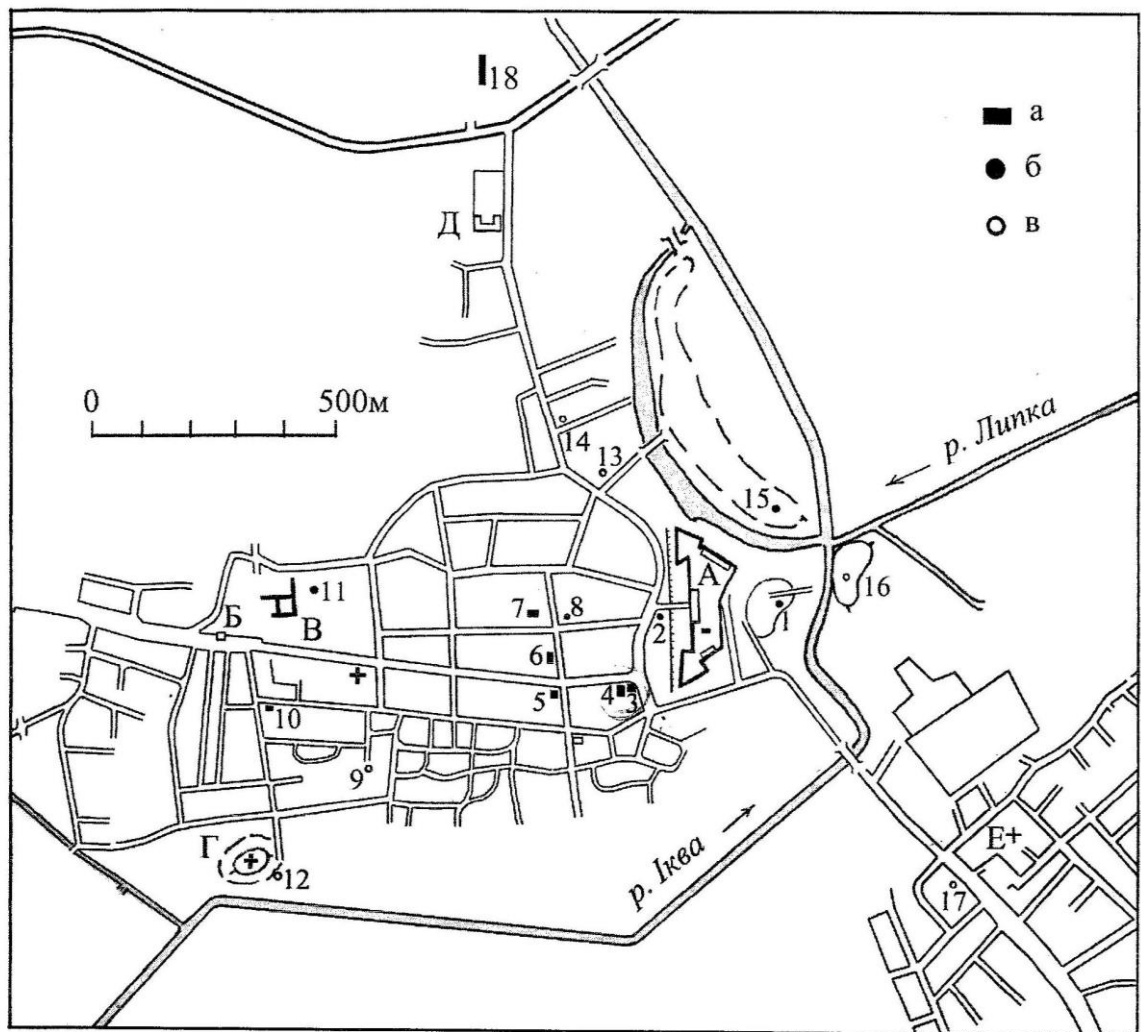

Рис. 1. План центральної частини м. Дубна.

Буквами позначені: А - замок; Б - Луцька башта; В - монастир бернардинів; Г - Спасо-Преображенська церква; Д - монастир кармелітів; Е - Георгіївська церква. Ділянки, на яких проводились археологічні дослідження: 1 - городище, вул. Замкова, № 53; 2 - вул. Замкова, № 17; 3 - вул. Замкова, № 10; 4 - Майдан Незалежності, № 3; 5 - на розі вул. Данила Галицького та Кирила і Мефодія; 6 - вул. Кирила і Мефодія, № 18-а; 7 - вул. Кирила і Мефодія, № 10; 8 - вул. Свободи, № 26; 9 - вул. Л. Українки; 10 - вул. Стара, № 67; 11 - вул. Т. Бульби; 12 - вул. Спасівська; 13 - провулок Купальний; 14 - вул. Шевченка, № 14; 15 - ур. «Острівок»; 16 - Сурмичі, пункт 3; 17 - вул. Сурмичі, магазин «Надія»; 18 - вул. Комунальна. Умовні позначення: а - археологічний розкоп; б - шурф експертизи; в - збори підйомного матеріалу та спостереження за земляними роботами.

Давньоруський культурний шар Х-ХІ ст. відкрили на розі вулиць Галицької та Кирила і Мефодія (розкоп № 5), на вул. Свободи, 26 (розкопи № 7, шурф № 8), на вул. Шевченка, 14 (розкоп № 14). Матеріали ХІІ-ХІІІ ст. траплялися на вул. Замковій, 17 (розкоп № 2), на вул. Кирила і Мефодія, 18а (розкоп № 6)³².

На ділянці на розі вулиць Данила Галицького та Кирила і Мефодія (розкоп № 5) виявлено культурні нашарування, товщина яких зростала на південний

³² Прищепя Б. А., Ткач В. В., Чекурков В. С. Вказ. пр. – С. 315.

захід, в бік долини р. Ікви і становила від 4 м до 8,5 м. Вірогідно, вони сформувалися в межах давнього яру. На схилі яру, на глибині бл. 6,0 м від рівня денної поверхні досліджено господарську споруду з чотирикутним котлованом (2,5 x 2,5 м), завглибшки 0,5 м. Біля південної стіни котловану була велика піч у ніші, її черинь мав потужне замощення із уламків горщиків XI ст. Поруч з будівлею в культурному шарі зібрано керамічні вироби X-XI ст. Вони й датують ранній період існування тут поселення³³.

У 1990-і рр. В. Ткач виявив у старій частині Дубна середньовічні поселення поблизу пров. Купального (пункт № 13), на підвищенні біля Спасо-Преображенської церкви (пункт № 12), на передмісті Сурмичі біля церкви Св. Георгія, а також у заплаві правого берега р. Ікви при впадінні в неї р. Липки (пункт № 16)³⁴.

Розглядаючи хронологію освоєння поселення, а потім міста, слід виділити кілька етапів. Перший – ранньослов'янський (V-X ст.). Знахідки V-VI ст. (празька археологічна культура) віднайдені на південній окраїні міста (поселення Волиця). Слов'янський ліпний та гончарний посуд VIII-X ст. зібрано на Сурмичах та у південно-західній частині старого міста на вул. Лесі Українки (пункт 9)³⁵.

Другий етап – період раннього міста (X-XI ст.), яке вперше згадується у літописі під 1100 рік.. У цей період заселена площа на обох берегах Ікви збільшується, формується культурний шар, що свідчить про швидке зростання чисельності населення та щільність заселення території навколо замку. Як свідчать дані археології, суцільна заселена площа на лівому березі р. Ікви від мисового городища на сході до вул. Кирила і Мефодія на заході становила в X-XI ст. близько 6 га.

³³ Прищеп Б. А., Ткач В. В., Чекурков В. С. Продовження досліджень середньовічного м. Дубна // Археологічні дослідження в Україні 1997-1998 рр. – Київ, 1998. – С. 134-135.

³⁴ Прищеп Б. А., Ткач В. В. Археологічні обстеження околиць Дубна // Археологічні відкриття в Україні 1997-1998 рр. – Київ, 1998. – С. 134-135.

³⁵ Прищеп Б. А., Ткач В. В. Нові ранньослов'янські знахідки з Дубно // Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. – Вип. 4. – Луцьк, 2009. – С. 417.

Третій етап – розвинене давньоруське місто (XII-XIII ст.). місто продовжує свій територіальний і структурний розвиток. Його ядром продовжує бути городище на мисі – давній дитинець. Місце, де тепер стоїть замок, в той час займало окольне місто. Міська територія, включаючи посадські райони на лівому та правому берегах р. Ікви, становила у XII-XIII ст. 20 га. В цей час літописний Дубен зберігає статус адміністративного центру значної за площею волості.

Четвертий етап – литовська доба (XIV-XVII ст.). Спостереження за характером культурних нашарувань дозволяють зробити висновок, що в часи князів Острозьких спочатку були освоєні ті ділянки, на яких сформувалося поселення епохи Київської Русі. Знахідки XIV-XV ст. виявлені на городищі, на території замку, на вул. Замковій. У другій половині XVI – першій половині XVII ст. забудовується територія від сучасної вулиці Кирила і Мефодія до західних міських укріплень з Луцькою брамою. На півночі виразні культурні нашарування цього часу обмежуються вулицею Пекарською. Ця вулиця разом із північним відрізком вул. Замкової утворюють в плані дугу, яка визначала трасу північної частини міських укріплень доби князів Острозьких. На північ від вулиць Пекарської та Замкової культурні нашарування XVI – першої половини XVII століть виражені дуже слабо, або взагалі відсутні. На підставі археологічних джерел можемо зробити висновок, що міська площа без передмість) в цей час становила близько 30 га³⁶.

Етапи розвитку поселення, пізніше – міста, визначені на підставі археологічних джерел, частково різняться від періодизації на основі писемних джерел, але співпадають у загальному контексті.

³⁶ Прищепя Б. Вказ. пр. – С. 153.

Картографічні джерела

Дубно з'являється на європейських картах, починаючи з XVI ст. На мапі Себастьяна Мюнстера, виданій в Базелі 1550 року місто позначене як *Dubetz*³⁷. На карті Герхарда Меркатора 1595 року (видання 1613 р.) воно вказане як *Dubecz*³⁸. На італійській карті, виданій у Венеції 1597 року, місто знову позначене як *Dubecz*, поряд з такими волинськими містами як Степань, Заслав, Острог, а також поближкими Олеськом і Буськом³⁹. У XVII ст. цей населений пункт вказаний як фортеця під назвою *Дубно*. Під цією ж назвою бачимо місто на карті Гійома Ла Вассера де Боплана 1650 року⁴⁰, а також на карті Великого Князівства Литовського 1661 року, виданій в Амстердамі Філіпом Клювером⁴¹. На багатьох картах другої половини XVII ст. місто не позначене. Знову його можна знайти як *Dubno* на карті де Віта, виданій в Амстердамі 1690 року⁴².

На картах Речі Посполитої XVIII ст. Дубно вказують не завжди. Це свідчить про те, що воно втратило у цей період значення оборонного пункту. Цього міста не бачимо на картах Речі Посполитої 1700, 1749, 1760 років, хоча там є не тільки Луцьк, Острог і Володимир, але й такі на сьогоднішній день незначні населені пункти як Колки, Степань, Козин, Крупа, Тучин, Корець. Натомість Дубно фігурує на мапі Польщі і Великого Князівства Литовського 1739 року⁴³, Генеральній карті Польщі Р. Дзанноні 1780 року⁴⁴, карті Р. Бонне 1787 року⁴⁵. Це пов'язано, мабуть, з тим, що у другій половині XVIII ст. Дубно стає приватним містом у володіннях князів Любомирських і швидко

³⁷ Polonia et Ungaria. XV. Nova Tab. – www.karty.by/

³⁸ Magnus Ducatus Lithuania. - www.karty.by/

³⁹ Giovanni Antonio Magini_Polonia Regnum 1597. Venice. - www.karty.by/

⁴⁰ Guillaume Le Vasseur de Beauplan. Delineatio specialis et accurate Ukrainae (ca 1650). / Jagellońska Biblioteka Cyfrowa - www.igrek.amazon/

⁴¹ Philippi Cluveri Introductionis in unversam geographiam, tam veterem. Quam novam. Libri VI. Amstelaedami, apud. Joannem Jarssonium, Anno 1661. - www.karty.by/

⁴² Regne Poloniae et Ducatus Lithaniae, Voliniae, Podoliae, Vcraniae, Prvssiae, Livoniae et Cvrlandiae descriptio emandata per F. de Wit Amstelodami 1690. - www.karty.by/

⁴³ Regni Poloniae magnique Ducatus Lithuania. Ioh. Bapt. Honhanno. 1739 - www.karty.by/

⁴⁴ Carte generale des Etats qui en dependent. Par M. Rizzi Zannoni. 1780 - www.karty.by/

⁴⁵ Royaume de Pologne et Duche de Lithuanie. Par M. Bonne. 1787 - www.karty.by/

розвивається вже не як військова фортифікація, а як адміністративний, культурний та торговельний осередок.

Перший з відомих планів Дубна виконаний 1671 року Ульріхом фон Вердумом. Це схематичне зображення міста з позначеними на ньому замком, ратушею, церквою, костелом, синагогою, єврейським та християнським кварталами⁴⁶. Першим фіксаційним планом Дубна, який П. Ричков датує 1760-ми роками, є комплексний документ у вигляді великого аркуша, на якому окрім Дубна позначені Заславль, Полонне, Броди, Олика, Ляхівці, Острог та Межиріч⁴⁷. Окремі об'єкти на цьому плані позначені схематично, або неточно, натомість не обділені увагою оборонні споруди міста. На плані привертає увагу також західний оборонний кордон, розташований поблизу бернардинського монастиря. Цікаву інформацію план подає з точки зору гідрографічної ситуації. Дуже великим видається на плані обшир штучного ставу, що перевищує площу самого міста. На північ і схід виразно відтворено заболочену місцину. Хоча кресленик дуже схематичний, на ньому достатньо добре видно, що обидва замкові бастіони оточені каналами, і лише перед в'їзною брамою видно невеличкий перешийок з земляного насипу, а зовсім не підйомний місток, як це мало би бути відповідно до канонів фортифікаційного мистецтва⁴⁸.

Перший з планів, виконаних з географічною прив'язкою, – план, виконаний після 1795 року. За повнотою змістовного наповнення він посідає найбільший кількісний показник серед подібних картографічних версій – всього 36 об'єктів. У порівнянні з попереднім планом, ідентифікованим як хронологічно перший, цей документ фіксує міську структуру значно детальніше. На ньому позначені замок, монастирі – василіанський, бернардинський, кармелітський; греко-уніатські церкви: Пророка Іллі, Св. Миколи, Св. Георгія, промислові заклади, цегельня, пивоварня, млини, кузні

⁴⁶ Карта Дубна 1671 року Ульріха фон Вердума. Оpubлікована: Дмитренко Т. Дубно. Погляд крізь віки. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – С. 6.

⁴⁷ Російський Державний військово-історичний архів, ф. ВУА, спр. 21546, арк. 1 – Ричков. П. Розпланування міста Дубна за картографічними джерелами. // Архітектурна спадщина Волині. Вип. 3. – Рівне, 2012. – С. 130.

⁴⁸ Там само. – С. 131-132.

тощо⁴⁹. Окремо позначені муровані домовладіння християнського та єврейського населення. Євреї на той час складали значну частину населення міста, локалізація їх помешкань мала тенденцію до просторової сегрегації. Багатші верстви євреїв мешкали біля Великої синагоги, бідніші – у південно-західній частині міста, вздовж ставка.⁵⁰ Цей план має першорядне значення для вивчення міської топографії Дубна на зламі XVIII та XIX століть⁵¹.

Серед інших планів - Генеральний план Дубна 1798 року⁵², план 1810 року, карта Прохазки поч. XIX ст.⁵³ Окремо можна виділити недавно віднайдену топографічну карту 1826 (1828) року⁵⁴. На ній, як і на карті Прохазки, позначений Підборецький монастир, а також парк Палестина, села Підбірці, Панталія, Вигнанка, цегельний завод та фільварок на острові Горбачин. Чітко видно оборонний рів Дубна. Неподалік Підборецького монастиря показано Звіринець. Ця карта стала цінним джерелом по історії розвитку Дубна на перехідному етапі (поч. XIX ст.).

⁴⁹ План Волынской губернии города Дубна. Описание публичного строения 1-36. – Російський Державний історичний архів. – Ф. 1293, оп. 166 Вол., спр. 21, арк. 1, б. д. // Там само, - С. 132.

⁵⁰ Савчук П. Суспільно-господарський розвиток Дубна і євреї // Єврейському народові. Матеріали науково-історичної конференції, присвяченої українсько-єврейським взаємнам на Дубенщині. _ Дубно: ДІКЗ, 2006. – С. 27-28.

⁵¹ Ричков. П. Розпланування міста Дубна... - С. 134.

⁵² Яковчук П. Дубно 200 років тому. // Червона зірка. №147(7419). – 14.09.1988 р.

⁵³ Ричков П. А. Українські міста в картографічній збірці Віденського воєнного архіву / П. А. Ричков // Архіви України. – 1994. – №1-6. – С.65-72.

⁵⁴ "№ 11. Сборный листъ Топографической карты - части Волыни и Подолии 1828ого года" ("№ 11. der Sammeliste der Topographischen Karten - Teil Wolhynien und Podolien" 18// Ткач В. Острів Дубовець та Підборецький монастир в картографічних джерелах і за даними археологічних досліджень / В. Ткач // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Випуск 5. – Рівне: Перспектива, 2007. – С. 110-115.

Дубно на Топографічній карті 1828 року. Аркуш XI

Вона ж стала одним з важливих джерел у розробці опорного плану Дубна. Значну допомогу у співставленні сучасної та історичної схем міста відіграв план Дубна 1809 року⁵⁵. На ньому докладно позначена вулична сітка і парцеляція ділянок міста і присілку Сурмичі, вказано, кому належали сусідні приміські ділянки.

У наступні періоди важливим джерелом стають топографічні плани. Це, зокрема, російська топографічна карта 1890 року, потім перевидана як карта РККА у 1920 році (1: 42000), Новая Топографическая Карта Западной России 1:84000 (1880-1935), німецька топографічна карта 1915 року – Karte des Westlichen Russlands 1:100 000, австро-угорська топографічна карта 1914 року, арк.. XXIII, тактична карта Польщі 1926 року 1:100000⁵⁶. На цих картах видно зміни, що відбувалися у місті протягом XIX-XX століть.

Окремо слід виділити план одного з приміських сіл – Чеського Страклова (1943), на якому представлено всі вулиці села з переліком власників ділянок, які були за національністю чехами⁵⁷.

⁵⁵ План города Дубно... князя Казимира Любомирского. Исписан с подлинника 1809 года // Матеріали архіву відділу архітектури Рівненської ОДА.

⁵⁶ Посилання на сайт: igrek.amazon

⁵⁷ Vzpomínka na rodiště Straklov Český, 1992 / http://www.scvp.eu/downloads/Straklov_Cesky.pdf

1989 року в інституті «Укрзахідпроектреставрація» (тоді – Львівська філія інституту «Укрпроектреставрація») був розроблений історико-архітектурний опорний план Дубна згідно з тогочасними вимогами до нього⁵⁸. На картах міста, автори розробки (У. Піхурко, Р. Могитич) визначили чотири періоди: 1) XI-XV ст.; 2) XV-XVII ст.; 3) XVII-XVIII ст.; 4) XVIII ст. – 1939 р. На періодизацію вплинула радянська історична схема, коли кожен з періодів співпадав з хронологічно визначеною системою розвитку суспільства. Так, перший період був трактований як давньоруський (ранньофеодальний), другий – як період зрілого феодалізму, третій – період пізнього феодалізму і четвертий – період капіталізму. Запропонована картографічна періодизація зараз експонована у візуальному ряді ДІКЗ у м. Дубно. В цілому така схема відображає поступальний розвиток міста, але не підкреслює місцевих особливостей Дубна, зокрема таких важливих етапів, як створення ординації князів Острозьких, або становлення приватновласницького міста князів Любомирських.

Історична планувальна структура знайшла відображення в інвентаризації історичної забудови, проведеної тією ж установою в 1989 році⁵⁹. Характер забудови (пам'ятки архітектури, цінна, малоцінна, дисгармонійна забудова) був визначений поквартально. Усе місто було розділене на 20 секторів. Хоча нумерація секторів позначена дещо хаотично, проведена чверть століття тому робота дає неоцінений картографічний та іконографічний матеріал.

Іконографічні джерела

Важливого значення для відтворення історичної візії міста набувають іконографічні джерела. Для середини – другої половини XIX ст. одне з таких джерел становлять малюнки та літографії уродженця Білорусії Наполеона Орди. Малюнок Н. Орди з видом Дубенського замку був виданий у складі

⁵⁸ Історико-архітектурний опорний план м. Дубна. – Науково-технічний архів ДП «Інститут «Укрзахідпроектреставрація». – Ф. Рв-в/ф.

⁵⁹ Там само.

«Альбому видів Волинської губернії» серії «Волинь» 1861-1876.⁶⁰ Серед інших творів XIX ст. – літографія з видом на північний бастион та палац Любомирських, опублікована в 1872 році⁶¹. На початку XX ст. під час подорожі по західному регіону України замок у Дубні від наріжного бастиону замалював Г. Лукомський (у роботі Т. Дмитренко ця акварель помилково датована XIX століттям)⁶². Натомість з XIX ст. походять малюнок костелу і монастиря бернардинів⁶³, гравюра парку «Палестина» у передмісті Панталія⁶⁴.

Як окремі іконографічні матеріали слід виділити поштівки і фотографії. Така колекція зберігається і поповнюється у ДІКЗ м. Дубна (керівник відділу історії Т. Дмитренко). Серед фотоматеріалів чимало світлин XIX - поч. XX ст. Як приклади можна навести фото Спасо-Преображенської церкви на о. Кемпі, види центральної частини міста – Градської вулиці з фарним костелом, Пекарської вулиці, Ринкової площі (тепер – майдан Незалежності), вул. імператора Олександра II (тепер – вул. Кирила і Мефодія) з видами в обидві сторони – на фарний костел св. Яна Непомука та на синагогу, фото надбрамного корпусу замку перед I світовою війною. З того часу збереглися світлини пошти (вул. Лисенка), муніципального будинку (ратуші), дерев'яного залізничного вокзалу, поштівка з будинком Черкеса, в якому містився штаб уланського полку (вул. Данила Галицького, кол. Широка). Значну частину фототеки періоду до I світової війни займають види храмів та монастирів. Серед них фото дзвіниці монастиря Св. Іова Почаївського в колишньому монастирі кармеліток, фото православного монастиря в колишньому кляшторі бернардинів. Світлини – з різних періодів, по них можна прослідкувати зміни у монастирській забудові на протязі XIX-XX століть. З 1908 року походить поштівка з видом Свято-Іллінського собору, з 1907 р. – вид костелу св. Яна

⁶⁰ Aftanazy R. Materiały do dziejów Rezydencji. Dawne województwo Wołyńskie. T. Va. – Fig. 107. – Warszawa, 1988. – С. 58; Дмитренко Т. Вказ. праця. – С. 21.

⁶¹ Wieniec. – 1872. – Т. 2. – С. 647; Aftanazy R. Op. cit. – Fig. 108. – С. 59.

⁶² Дмитренко Т. Вказ. праця. – С. 20.

⁶³ Там само. – С. 95.

⁶⁴ Там само. – С. 157.

Непомука, з періоду до 1914 року – вид синагоги. З початку XX ст. відомі світлини міського двокласного училища, чоловічої та жіночої гімназій⁶⁵.

Окремою групою виступають фотоматеріали після подій руйнівних воєн – I світової та громадянської. Сюди входять фото зруйнованих надбрамного корпусу, замкового дворища, руїна палацу князів Любомирських, у т. ч. напівзнищена бальна зала палацу. Проти вагою цим руїнам виступають фотографії відновлення замку і його корпусів після 1934 року⁶⁶, а також пам'яткові об'єкти після реконструкції 1936 року. Широко представлені також світлини храмів. На увагу заслуговує порівняння змін, що відбулися після реставрації костелу бернардинів, монастиря кармеліток, костелу св. Яна Непомука. Окремо можна виділити фото інтер'єру костелу з унікальною пластикою доби бароко. До ключових в історичному аспекті належать панорамні світлини міжвоєнного періоду. Серед них види на місто з дзвіниці Іллінського собору та дзвіниці костелу бернардинів, панорама міста над заплавою Ікви з боку передмістя Сурмичі. Окремо представлений вид Сурмич з замкової вежі. У фототеці Заповідника представлені також перспективи вулиць: Лістовського (тепер – вул. Свободи), 9 серпня (тепер – вул. Данила Галицького), Фарна (тепер – вул. Князя Острозького), Паненська (тепер – вул. Шевченка). З міжвоєнного періоду зберігаються фотографії магістрату, Луцької брами, ратуші, Будинку Грінберга (ріг вулиць Александровича і Лістовського – тепер вул. Кирила і Мефодія та вул. Свободи), відреставрований дім, де помер Т. Чацький на вул. Паненській (фото 1932 року), неіснуюча тепер хмільярня братів Перлів на вул. Замковій⁶⁷.

⁶⁵ Фотографії та поштівки розміщені на багатьох сайтах в і-неті. Серед останніх публікацій – фотоальбом Т. Дмитренко – Дубно. Погляд крізь віки. – Луцьк, 2010.

⁶⁶ Інформація про початки відновлення замку в: Konkurs na odbudowę zamku w Dubnie // Biuletyn Historii Sztuki i Kultury. – 1934. – R. II. – Nr 4.

⁶⁷ Крім ДІКЗ в м. Дубно фотоматеріали по місту зберігаються в наукових закладах Львова, зокрема, в бібліотеці Інституту народознавства НАН України. Фотографії виставлені на сайті Центру міської історії Центральної і Східної Європи у м. Львові – www.lvivcenter.org.ua. Фотоматеріали по Дубну знаходяться також у Національній бібліотеці в Варшаві – сайти www.polona.pl, а також europeana.eu

У міжвоєнний період, особливо у 1930-і рр., встановили кілька польських пам'ятників, які тепер не існують, вони збереглися тільки на фотографіях. Це – пам'ятник Невідомому польському воякові у сквері на вул. Панєнській (тепер – вул. Шевченка), монумент Ю. Пілсудському на Забрамі, пам'ятник померлим від холери в ХІХ ст. на Сурмичах. Ці об'єкти, як і пам'ятники радянського періоду, представляють документи епохи. До фотодокументів радянського періоду належать також панорами міста від русла Ікви (1960-і рр.)⁶⁸, фотоматеріали реставраційних робіт, що зберігаються в архівах ДП «Інститут «Укрзахідпроектреставрація» (м. Львів) та «УкрНДІпроектреставрація» (м. Київ).

1.1.2. Історична довідка

ДУБНО – місто, розташоване над р. Іквою, при залізниці Львів – Київ, на гілці Броди – Здолбунів, і сполучене шосейними шляхами з обласними центрами Рівном та Луцьком, а також з райцентрами – Кременцем (Тернопільська обл.) та Демидівкою (Рівненська обл.).

Назву *Дубно* пов'язують з оточуючими місцевість дубовими лісами. Про його походження розповідає і народний переказ: *у глибоку давнину серед дубового лісу стояло село Дубенка. Від нього поселення і отримало назву – Дубен*⁶⁹. Інша оповідь свідчить про те, що ім'я для себе місто перебрало від давнього дерев'яного замку, який був зведений у місті з дуба⁷⁰. Не дивно, що в цьому краї назви поселень і урочищ походять від назв різних порід дерев: *Берестечко, Боремель, Липа, Листвин, Липова, Смолів, Смолярі, Верба, Дубляни, Дубова, Дубрівка, Дубно, Підлісці, Підлісся, Березня та ін*⁷¹, адже він багатий на ліси.

Перша писемна згадка про Дубно (під назвою Дубен) сягає 1100 року і пов'язана із боротьбою за київський та володимирський столи. Перед тим у

⁶⁸ Дмитренко Т. Вказ праця. – С. 171.

⁶⁹ З глибини віків - http://dubno.in.ua/content.php?page=dubno_hystory

⁷⁰ Прадавнє місто над Іквою - <http://primetour.ua/uk/company/articles/pradavne-misto-nad-ikvoyu.html>

⁷¹ Дубенський район - <http://ogo.ua/rivnenschina/rivneobl/dubno>

1097 році Давид Ігорович, князь володимирський, онук Ярослава Мудрого, осліпив Василька, князя теребовельського. А у 1099 році разом з половцями взяв Володимир і Луцьк. У 1100 році руські князі зібралися у Витичеві (Уветичах). За цей злочин вони позбавили Давида князівства, залишивши за ним тільки Буськ, Остріг, ДУБЕН і Чарторийськ⁷².

На думку І.Крип'якевича, Дубно (Дубен), що розташовувалось у південній частині Луцького князівства було за значенням другим після Луцька⁷³. На противагу цьому М.Котляр зазначав, що місто розташовувалось серед боліт і через свої малі розміри відігравало в тогочасному політичному та економічному житті Волині незначну роль⁷⁴.

Наступна літописна вістка про місто сягає 1149 року. Цього року біля Дубна на короткий час розбили свій військовий табір половецькі війська та князі Андрій і Ростислав Юрійовичі⁷⁵. Як впливає з подій, пов'язаних зі смертю Володимира Васильковича, станом на 1288 р. Дубно (Дубен) поряд із Луцьком та низкою інших міст належало до володінь князя Мстислава Даниловича⁷⁶.

1321 року у грамоті князя Любарта перераховуються подаровані луцькій церкві Іоанна Богослова маєтності, серед яких і ті, що *"под Дубно на две мили и ку Дерманю"*, там же згадується і *"монастир Дубенський"*.

Литовський князь Ягайло грамотою від 4 листопада 1386 р. підтверджує приналежність поселення князю Федору Острозькому, а у 1498 р. Костянтин Іванович Острозький отримав від литовського князя Олександра привілей, за яким Дубно стало містом. Ще через 9 років (1507 р.) Сигизмунд I Старий надає поселенню маґдебурзьке право. Князь також отримує право збудувати замок та укріплення для оборони від ворога, проводити ярмарки та торги, збирати із заїжджих купців мито. Вводилась посада війта, натомість князь і власник міста

⁷² Літопис Руський / Пер. з давньоруської Л.С.Махновця. – К., 1989 - С.155.

⁷³ Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984. – С. 23.

⁷⁴ Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX-XIII вв. – К., 1985. – С.54.

⁷⁵ Літопис Руський. – С.247.

⁷⁶ Літопис Руський. – С.439.

та замку Костянтин Острозький отримує право суду.

Наприкінці XV ст. на Волині було 18 міст, з них 8 у Луцькому повіті, це – Луцьк, Дубно, Клевань, Корець, Остріг, Перемиль, Рівне, Степань⁷⁷.

Від 1507 року Дубно досить вдало використовувало привілей магдебурзького права, сформувавши в центрі міста ринкову площу з ратушею, де стояли крамниці та склади. Торги були індикатором міського життя. У Дубні вони відбувалися щосуботи (1527 р.)⁷⁸. Згідно з королівською грамотою 1670 р. у січні, «на свято трьох королів за руським календарем», тобто на Водохреща, у місті розпочинався великий чотиритижневий ярмарок, відбувалися й тижневі торги⁷⁹.

За доби Великого князівства Литовського у Дубні діяла державна митна комора, де брали мито від перевезення воску, солі, шкіри та перегону волів. Від сплати митних зборів у Дубні звільнялися купці, яких місцеві митники спрямовували на головну митницю до Луцька. 7 липня 1527 р. великий князь литовський князь Жигимонт (польський король Сигизмунд I) підтвердив привілей підданам князів Острозьких з Дубна та інших міст на безмитне перевезення солі з соляних жуп Руського воєводства (Коломиї, Долини, Дрогобича)⁸⁰.

Після Люблінської унії 1569 р. землі Волинського воєводства відійшли до Польської Корони. В адміністративному відношенні воно було поділене на три повіти: Луцький, Володимирський і Кременецький. До тодішнього Луцького повіту належало Дубно. Місто продовжувало залишатися одним із адміністративних, стратегічних та економічних центрів краю. На 1583 рік в ньому налічувалося три храми, у т.ч. православна церква⁸¹. Про соціальний

⁷⁷ Заяць А. Урбаністичні процеси на Волині в XVI – 1-й пол. XVII ст. – Львів: Добра справа, 2003. – С. 28

⁷⁸ Российский Государственный архив древних актов. – Ф. 389, оп. 1, кн. 12, л. 451. – Заяць А. Вказ. Праця. – С. 99.

⁷⁹ Сас П.М. Феодальные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. – К., 1989. – С.136.

⁸⁰ Торгівля на Україні XIV – середина XVII ст. : Волинь і Надніпрянщина. – К., 1990. – С. 53-54.

⁸¹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 25, оп. 1. спр. 30, арк. 249. - Заяць А. Вказ. Праця. – С. 122.

статус міста свідчить і наявність в ньому в'язниці, яка згадується у 1561 та 1579 роках⁸². З 1593 року відомо про перше передмістя Дубна під назвою Сурмичі⁸³.

Місто неодноразово потерпало від татарських нападів, котрі повторювалися практично щороку. 1577 року татари двічі нападали на місто і замок. Вперше це сталося навесні. Бажаючи полонити задля викупу дочку Костянтина Острозького Катерину, татари оточили Дубно, однак зустрівши сильний опір, змушені були відступити і в помсту за невдалий напад, відходячи, спалили на Волині чимало сіл і міст. Вдруге татари підійшли до Дубна під час приготувань до весілля племінниці князя К.-В.Острозького Беати Дольської, але й цим разом напад не вдався. Наречена виявила велику відвагу, а військо за підтримки запрошених на весілля гостей вдарило по татарських загонах і відігнало їх від Дубна. За легендою, саме Беата влучним пострілом з гармати знищила головний намет нападників. Це татари сприйняли як недобрий знак і відступили. Від імені Беати Дольською походить назва вежі південного бастіону замку – *Беатка*⁸⁴.

1609 року була утворена Ординація Острозьких, до якої входили численні маєтки у південній Волині. Це означало, що землі ордината назавжди лишаються неподільними і успадковуються по чоловічій лінії. Ординат був абсолютним господарем у своїх володіннях. Його обов'язком перед державою була військова допомога королю (виставляти 600 вояків у разі небезпеки, у випадку Острозької ординації). У Речі Посполитій було всього декілька ординацій – Вишневецьких, Замойських, Радзивилів та Острозьких, однак їхні володіння займали величезні території на теренах Литви, Білорусії та України. Замки ординатів перетворилися на значні мілітарні центри. Таким був і замок у Дубні. Тому інакше ординацію Острозьких називали ще дубенською. У 1620 р., по смерті Януша Острозького, всі маєтки ординації перейшли до Олександра Івановича князя Заславського (сина Ефросинії дочки Януша

⁸² ЦДІАУ, м. Київ. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк.. 192 (зв.) - - Заяць А. Вказ. Праця. – С. 123.

⁸³ Там само – Ф. 28, оп. 1, спр. 26, арк. 365. - Заяць А. Вказ. Праця. – С. 126.

⁸⁴ Замок у Дубно. - <http://ukrainaincognita.com/rivnenska-oblast/dubnivskyi-raion/dubno/zamok-u-dubno>

Острозького)⁸⁵.

Пізніше місто Дубно у складі ординації перейшло від Заславських до Любомирських (1673 – 1703, після шлюбу кн. Теофілії Заславської і кн. Юзефа Любомирського), потім від Любомирських до Сангушків (1703-1753) і стає їхньою резиденцією⁸⁶.

На початку XVII ст. Дубно стає одним із головних осередків католицької церкви на Волині. Місцеві православні церкви перейшли в унію. В місті споруджують католицькі монастирі – бернардинів (1620 р.), кармеліток (1630 р.)⁸⁷. 1660 року Анастасія Чернецька заснувала у місті монастир сестер кармеліток (за іншою версією він був заснований 1702 р. княгинею Теофілою Любомирською). 1665 року Ганна Пузина, дружина крем'янецького підсудка Михайла Пузини, заснувала на передмісті (у Страклові) православний монастир⁸⁸.

В роки Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького восени 1648 року після перемоги під Пилявцями Дубном на деякий час оволоділи загони Максима Кривоноса. У червні 1651 р. один з козацьких загонів з наскоку взяв місто та захопив 2 тис. коней і волів, які призначалися для польського війська. В 1660 р. гетьман Юрій Хмельниченко оточив тут Станіслава Потоцького, однак замку здобути не зміг. Безуспішність усіх облог дубенського замку свідчила про його велику обороноздатність. На початку 1660 р. московські та козацькі загони під командуванням В. Шереметева оточили Дубно, але змушені були зняти облогу⁸⁹.

Замок відіграв у місті особливу роль. Збудований в XV ст. князем

⁸⁵ Див.: Савчук П. Дубенський Спасо-Преображенський монастир і церква (350-річчя церкви). – Рівне, 2006. -

⁸⁶ Державний історико-культурний заповідник м. Дубно – <http://dubno-museum.do.am/publ/1-1-0-18>

⁸⁷ Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. – К., 1973. – С.205.

⁸⁸ Дубенщина історична – сайт Дубенської центральної районної бібліотеки - <http://crbdubno.org.ua/history.html>

⁸⁹ Див. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. – Т. 1: (1648–1649 рр.) / Упорядн. о. Ю. Мицик; Редколегія: В. А. Брехуненко, Д. В. Бурім, О. О. Маврін, П. С. Сохань, Г. К. Швидько. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Канадський інститут українських студій (Едмонтон). – К., 2012.

Василем Острозьким (як прийнято вважати в історіографічній традиції), він спочатку був дерев'яним, однак вже наприкінці XV ст. князь Костянтин Острозький збудував тут великий мурований замок, а на початку XVII ст. князь Януш перебудував дідівський замок у пізньоренесансному стилі і добудував по кутах дві вежі, які наслідували вежі королівського замку в Кракові (Вавельського замку). В замку, під час численних нападів переховувалися зі своїм майном навколишні селяни, шляхта і купці, тут знаходився великий архів, в якому переховувалися не тільки документи князів Острозьких, але й інших магнатів, а також монастирів з усієї Волині. Обороноздатність замку в разі потреби додатково забезпечувала пущена в оборонні рови вода з р. Ікви. В середині замку головною будівлею був палац князів Острозьких. Наприкінці XIX ст. цей мурований будинок з грубими стінами вже знаходився в руїні. У XVIII ст., на старих фундаментах замкових стін збудували палац Любомирських. Головною брамою Дубенського замку була В'їзна Брама над якою підносилася висока мурована вежа. Брам-вежу оздоблював портал з гербом Острозьких. Замок в XVII ст. укріпили бастіонами, в яких містилися каземати⁹⁰.

1706 року під час Північної війни Дубно захопили шведи, але змушені були його залишити під тиском військ Меншикова. У січні 1707 р. в місті перебував російський цар Петро I⁹¹. Два роки перед тим в Дубенському замку гостював гетьман Іван Мазепа, який з шістьма тисячами козаків повертався з Польщі до Батурина і тут у присутності магнатів і вельмож отримав орден св. Іоанна Єрусалимського і звання Мальтійського кавалера⁹².

В економічному житті Дубна і його передмість Чернеччини і Сурмичів у XVIII ст. вагоме місце посідали щотижневі торги, які за традицією відбувалися щосуботи. На ринковій площі селяни Дубна та наколишніх сіл продавали продукти і сільськогосподарську сировину та купували вироби місцевих

⁹⁰ Замок у Дубно. - <http://ukrainaincognita.com/rivnenska-oblast/dubnivskyi-raion/dubno/zamok-u-dubno>

⁹¹ Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. - С.205-206.

⁹² Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 року). – Т.1. – Вінніпег, 1984. – С.370-371.

ремісників, одяг, хатнє начиння, предмети повсякденного вжитку. В цей же час на складах Дубна зосереджувалась велика кількість товарів, які постачалися з Балкан, Близького Сходу та Західної Європи. Вірменські купці з Дубна контролювали у місті та повіті транзитну торгівлю «східними товарами»⁹³.

У 1753 р. на підставі т. зв. Кольбушівської угоди князь Януш Сангушко передав Дубно, Птичу і 70 сіл князю Станіславу Любомирському. Таким чином маєтності старого княжого роду Острозьких перейшли до магната і високого польського сановника вже не на правах ординації, а як приватна власність⁹⁴.

В 1774 р. в Дубні налічувалось 1127 будинків. В 1777 р. їх було 850, з них 6 мурованих, 1 миловарня, 2 гарбарні, 2 свічкові фабрики, 1 бровар, 1 цегельня, 2 фарбярні (разом 18 тисяч річного обороту), одна двокласова школа. Дубно мало два передмістя — Чернечини і Сурмичі (від слова Сурма, що значить військовий ріг). В місті на той час було 5 церков, а також Спаський монастир (збудований в 1592 р. коштом князя Василя-Костянтина Острозького): Миколаївська церква — храмова споруда з 1630 р. (у минулому - костел і бернадинський монастир, фундований Янушом Острозьким), Ільїнська церква — з XVIII ст., Преображенська церква — з 1643 р., на острові, серед трясовищ р. Ікви, Юр'ївська церква — з 1700 р.⁹⁵.

Після першого поділу Польщі (1772 р.), коли Львів з Галичиною перейшов до Австрії, контрактів ярмарки, або контракти, зі Львова перенесли до Дубна, що надзвичайно корисно відбилося на розвитку цього міста, яке за дуже короткий час стало центром торгівлі на Волині, в ньому відбувалися трансакції з багатьма закордонними містами. Контракти проводили взимку з 7 січня, коли до Дубна з'їжджалось до 30000 гостей. Продавали і купували маєтки, ліси, фабричні вироби. Сюди приїздили магнати, шляхта, купці і

⁹³ Пришляк В. Торговельне місто Дубно у XVIII ст. // Prosophonema. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича / Укл. Б.Якимович. — Львів, 1998. — С.513-514.

⁹⁴ Сендульский А. Город Дубно // Волинские епархиальные ведомости. — 1877. — Ч.14. — С.598.

⁹⁵ 48 Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 року). — Т.1. — Вінніпег, 1984. — С.48.

усякого роду ділки, а також високі урядовці зі своїми родинами. Поміщики вигравали і програвали в карти великі та малі маєтки. Контракти тривали цілий місяць, а місцеві купці, власники готелів і ресторанів, факторій значно збагачувалися. Загальний грошовий обіг досягав кількох мільйонів рублів. У Дубні почали з'являтися нові муровані будівлі, склади для товарів. Чимало волинських шляхтичів почали будувати тут міські резиденції, т. зв. „dwórki". В одному з таких „дворків" в Дубні помер у 1813 році відомий польський вчений і освітній діяч Тадеуш Чацький, автор багатьох праць, зокрема відомої роботи «Про назву Україна і початки козаків». Князі Любомирські, власники Дубна під час контрактів влаштовували в своєму палаці пишні бали, театральні вистави, концерти. В 1780 року в місті проживав відомий театральний діяч Войцех Богуславський, який поставив ряд вистав, в тому числі власну п'єсу «Генріх IV на полюванні». В 1781 р. в місті перебував останній польський король Станіслав Август Понятовський.⁹⁶

У 1786 р. за розпорядженням цього короля з'явився поштовий маршрут, який йшов шляхом: Варшава – Люблін – Володимир – Луцьк – Дубно – Заслав – Староконстантинів – Вінниця – Тульчин – Умань – Богопіль – Херсон. Наприкінці XVIII ст. через Дубно пролягав поштовий тракт Варшава – Київ⁹⁷.

1792 року, на запрошення власників міста видатний ірландський садівник Діонісій Міклер заклав чудовий парк в урочищі «Палестина», а вже 1800 року Дубно стало притулком для одного з нащадків династії Бурбонів, скинутої з французького престолу, – принца Конде.⁹⁸

Після перенесення в 1794 р. частини контрактів до Заслава, а пізніше до Києва, Дубно починає потроху занепадати. Занепад міста як економічного центру був пов'язаний також з приєднанням західної Волині до Російської імперії після третього розподілу Польщі у 1795 році. Однак місто не втратило свого культурного значення, і пам'ять про його «золоті» роки останньої третини XVIII ст. сприяла тому, що у XIX ст. воно стало місцем масонських з'їздів і

⁹⁶ Історія міст і сіл Української РСР. Рівенська область. – К., 1973. - С.206.

⁹⁷ Пришляк В. Вказ праця. – С.512.

⁹⁸ Історія міст і сіл Української РСР. Рівенська область. – К., 1973. - С.206.

нарад⁹⁹.

Дубно після входження до Російської імперії стало повітовим містом Волинської губернії неподалік від кордону з Австрією. Це спричинило посилення його стратегічного значення. Збільшується кількість військових і, відповідно, кількість мілітарних будівель – казарм, житлових будинків для офіцерських сімей. Місто розширює свої кордони¹⁰⁰.

Статистичні дані XIX ст. дають інформацію про стихійні лиха та медико-санітарний стан у місті. Так, 1839 року Дубно потерпало від сильних дощів, що спричинили розлив Ікви та завдало значної школи сільському господарству. Літо супроводжувалось посухою, що призвело до швидкого поширення тваринної чуми та інших пошестей. Нові епідемії спалахували в 1845 та 1846 рр. В 1844 р. Дубно зазнало великої пожежі. Того ж року місто відвідав письменник та історик Микола Костомаров. Восени 1846 р. у місті за завданням Київської археографічної комісії перебував Тарас Шевченко. 12 вересня 1847 р. через місто проїздив класик французької літератури Оноре де Бальзак.

На 1847 р. в Дубно нараховувалося 716 будівель. З них: 31 – кам'яні, 685 – дерев'яні. Три будинки були державними, 13 – громадськими, 700 – приватними. 616 будинків несло «постій» (приймало на квартири військових), 100 будівель звільнено від даної повинності. Будинки зазвичай розташовувалися вздовж ріки, колодязів біля них практично не було. Жителі міста змушені користуватись водою з річки або джерельною водою, яку привозили за 5 км. Більшість міських будинків були споруджені у вигляді заїздів і в них зазвичай проживало єврейське населення. Вулиці центральної частини були вимощені дерев'яними колодами, але не мали тротуарів і стічних каналів¹⁰¹.

Фабрики, заводи та торгівля у місті перебували в руках місцевого

⁹⁹ Сендульский А. Город Дубно // Волынские епархиальные ведомости. – 1877. – Ч.14. – С.590-593.

¹⁰⁰ Военно-статистическое обозрение Российской империи издаваемое по Высочайшему повелению при 1-ом отделении Департамента Генерального Штаба. – Т.Х. – Ч.3. – Волынская губерния. – СПб., 1850. – С.51-53, 49.

¹⁰¹ Там само. – С.71-72.

дворянства, закордонних підприємців та євреїв. Дубно було одним з головних ринків збуту сільськогосподарської, фабричної, цехової продукції. На ринки сусідніх губерній постачалося мило, камінь, полотно, порцеляна, сукно (Подільська і Полтавська губернія, Київ). До Новоросії (Одеса) вивозилася пшениця. З Польщі та Галичини привозили сіль та механічні вироби.

Щорічно в місті у середині – другій половині XIX ст. проходили два великі ярмарки (контракти): Петропавлівський та Богоявленський. Богоявленський ярмарок тривав протягом місяця.

Вагому роль місто відігравало і в зовнішній торгівлі. Воно мало право «складу» товарів. Головними товарами ввозу були шовкові і вовняні тканини, виноградні (угорські) вина, папір, лисячі і єотові хутра, кава, східні прянощі, віск, сіль, зерно, коні, велика та мала рогата худоба тощо. З Дубна через австрійський кордон вивозили сирі шкіри, овечу вовну, сирець, мідь, віск, різноманітне зерно, коней, рогату худобу¹⁰².

На 1850 р. у Дубному існувало 94 магазини, з них 4 – винні. У місті існував і книжковий магазин, у якому переважно зосереджувались учбові книги та періодичні видання. На 1847 рік у місті існували три тютюнові фабрики (річний дохід становив 980 крб.); 1 шкіряна (річний дохід 5300 крб.); 1 пивоварна (річний дохід 7000 крб.); 1 цукрова (річний дохід 1300 крб.); 2 суконні (річний дохід 16700 крб.) фабрики.

У березні 1867 р. у місті перебував композитор Микола Лисенко, який опрацьовував матеріали до опери «Тарас Бульба».

В 1893 р. у Дубно утворено міську Думу, яку очолив губернатор. На спеціальному зібранні власники нерухомого майна таємним голосуванням обрали 15 депутатів терміном на 4 роки. У 1894 року розпочало свою діяльність спрощене громадське управління, що замінило міську Думу.

Особливістю тогочасного Дубна було те, що воно було приватновласницьким містом, тож вся міська земля належала княгині Барятинській, а з 1911 року її дочці – графині Шуваловій. Міщани платили

¹⁰² Там само . – С. 99-101.

власникам податок на землю («чинш»). Власники міста інколи надавали жителям міста допомогу: безкоштовно постачали будматеріали (особливо після пожеж міста), передавали в користування сквер тощо.

На початку XX століття у передмісті Сурмичі звели великі казарми для війська, кілька полків якого дислокувалися у м. Дубному. На той час в місті налічувалось 3 аптеки, 9 гостиних будинків, понад 100 краминць, 13 початкових шкіл, 2 гімназії, єврейська школа Талмуд-Тора, притулок, шпиталь, фабрика мила, фабрика рільничих машин і моторів-дизелів. В місті працювало 17 лікарів, 3 дентисти, 4 ветеринари, 2 інженери, 8 адвокатів; діяв „З'їзд мирових суддів”.

На початку XX ст. важливим джерелом формування міського бюджету був т.зв. «оціночний збір» – податок з нерухомого майна, який становив 1% від вартості. Іншим джерелом наповнення бюджету був податок з промисловості та торговельної діяльності. Місто було зацікавлене у збільшенні прибуткових закладів. Станом на 1914 р. в Дубно діяло 7 тракторів, 5 гуртових пивних складів, 20 пивних крамниць, 4 винних погреби, 1 льох російських вин та 1 буфет. З них в бюджет надходило 3210 крб. щорічно.

Наступним джерелом доходів були митні збори: видача планів, копій, засвідчення документів, розміщення оголошень та реклам на вікнах магазинів. Вводився податок і на візників. Так, 1910 року в Дубному було 38 екіпажів, 2 брички і 40 вантажних візників. Оподатковувалися і велосипеди. Вже в 1911 р. в місті офіційно було зареєстровано 50 велосипедів, 2 автомобілі, 1 мотоцикл.

В 1910 р. відбулася спроба встановити податок в 10 коп. з кожного проданого пуда хмелю, але незабаром губернатор заборонив даний податок, щоб не перешкоджати торгівлі хмелем, центром якого на Волині було Дубно.

За міські кошти утримували поліцейську управу – городових. Місто мало власну пожежну команду, протягом 1902-1908 рр. у місті діяло добровільне пожежне товариство, якому в підпорядкування було передано пожежну команду – 7-8 пожежників та 8-9 коней.

Економічному розвитку міста сприяло відкриття в 1873 р. гілки

залізничної колії Здолбунів – Радзивилів та залізничного вокзалу. Наприкінці XIX ст. населення Дубна становило 15257 осіб, в т.ч. 8153 міщани, 4841 селянин, 717 дворян, 203 купці, 90 осіб духовного стану¹⁰³.

Окремо виділялася єврейська громада. Перша згадка про євреїв в Дубно сягає 1532 року. На початку XVII ст. євреї у місті вже за чисельністю переважали християн¹⁰⁴. У 1794 р. в Дубно була відкрита єврейська друкарня, що проіснувала 30 років, в 1802 р. відкрили ще одну друкарню. У 1857 р. в Дубно налічувалось 15 синагог і молитовних будинків, 22 хедери¹⁰⁵.

На початку Першої світової війни до Дубна у серпні 1914 року наблизився фронт. Міська управа сформувала своїм коштом ополченську Волинську дружину. Окрім існуючого шпиталю Червоного Хреста місто організувало міський шпиталь¹⁰⁶.

29 серпня 1915 р. в Дубно ввійшли австрійські війська. Внаслідок Брусилівського прориву 4 серпня 1916 р. до міста повернулося російське військо. В ході воєнних дій 2/3 міських будівель були знищені чи частково зруйновані,¹⁰⁷.

8 листопада 1917 з нагоди проголошення III Універсалу Центральної Ради у Дубно пройшла масова маніфестація, на якій висловлено підтримку курсу УНР. Центром українського культурно-просвітницького руху у м. Дубні став місцевий осередок товариства «Просвіта». Створюються для вчителів міста курси з українознавства, діє український театр, хор, різноманітні гуртки, хата-читальня.

У серпні 1919 р. Дубно захоплюють польські війська, а рівно через рік до міста увійшли загони Першої Кінної армії Будьонного.

18 березня 1921 р. між Радянською Росією та Польщею укладено Ризький мирний договір, за яким Західна Україна та Західна Білорусія відійшли до

¹⁰³ Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. – Вып.8. – Волынская губерния. – СПб., 1904. – С.2.

¹⁰⁴ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т.5. – К., 1994. – С.260.

¹⁰⁵ Дубно. Міський портал - www.dubno.com.ua/link3.php

¹⁰⁶ Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область - С.207.

¹⁰⁷ Григорчук М. Вказ праця. – С.199-201.

Польщі. Дубно та Дубенський повіт увійшли до складу Волинського воєводства у складі цієї держави

1927 року в Дубні засновано державну гімназію ім. Конарського. В навчальних закладах міста (гімназія, торговельна школа, професійна школа для дівчат, дві семирічні, дві початкові школи) навчання велося польською мовою, що панувала в органах міського управління, повсякденному житті¹⁰⁸.

На противагу полонізації «Просвіта» займалася створенням читалень, драматичних гуртків, організовувала вечори, присвячені українським національним святкам. Читальні виписували газети і журнали всіх українських видавництв і політичних партій, як УНДО, УРСП, УСДП, Сельроб. Однією з основних ланок роботи «Просвіти» була підтримка українського шкільництва.

З початком другої світової війни 18 вересня 1939 р. до Дубна увійшли радянські війська. В місті створено тимчасове повітове управління. Протягом 1939-1941 рр. у Дубні націоналізували 2 банки, 11 промислових підприємств, житловий фонд місцевих підприємців та дворянства. На базі «Регіонального музею землі дубнівської» відкрили Дубнівський краєзнавчий музей. Протягом 1940 р. у місті відкриваються медичні заклади: лікарня, поліклініка, пологовий будинок, санітарно-епідемологічна станція, а також бібліотека і будинок культури.

22 червня 1941 р. місто зазнало жорстокого бомбардування німецькими літаками, в результаті чого було знищено велику кількість будинків. 25 червня відбувся масовий розстріл енкаведистами в'язнів дубнівської тюрми. Того ж дня в місто вступили німецькі війська. 27 червня 1941 р. радянські війська перейшли в контрнаступ і увійшли до Дубна, вибивши з нього німецькі війська. Успіх радянських військ був тимчасовим, і зранку 29 червня в місто знову увійшли німецькі війська. Розпочався період німецької окупації.

4 квітня 1942 р. в місті створили єврейське гетто. 27 травня того ж року німці знищили на околиці міста понад 3800 євреїв. Протягом літа 1942 р.

¹⁰⁸ Реабілітовані історією. Рівненська область / редкол. тому (співгол. М.П. Кривко, співгол. О.В. Губанов, відп. секр. А.А. Жив'юк та ін.); упоряд. О.А.Білоконь, Р.П. Давидюк, А.А. Жив'юк (кер.) та ін. – Кн. 3. – Рівне, 2013.- С.51.

окупанти здійснювали розстріли мешканців гетто. 24 жовтня 1942 року, після розстрілу останніх євреїв гетто у Дубні, воно було ліквідоване¹⁰⁹.

В січні 1944 р. позиції під Дубно зайняли радянські війська, які 3 лютого вийшли на рубіж р.Іква і з півночі та півдня від Дубна форсували ріку. Бої за місто тривали близько місяця. 17 березня 1944 р. Дубно було звільнено від німецьких військ. Жителі міста протягом квітня і травня 1944 р. безоплатно працювали на його відбудові. Було налагоджено радіозв'язок, відбудовано вапняний та цегельний заводи, розпочали випуск сільськогосподарського реманенту¹¹⁰.

В 1945 р. у місті відкрито педагогічне училище, культурно-освітній і сільськогосподарський технікуми, а в 1946 р. – сестринсько-медичну школу. Відновив свою роботу Дубнівський краєзнавчий музей. У жовтні 1946 р. запрацював міський кінотеатр. Вже у 1949 р. в Дубні працювало три бібліотеки. При місцевому будинку культури діяли драматичний, хоровий, театральний гуртки¹¹¹.

В 60-70-х рр. ХХ ст. у Дубні створено нові підприємства: завод гумово-технічних виробів та фабрику художньої галантереї. У 1968 р. введено в дію асфальтний завод, автозаправочну станцію. 1969 року відкрито станцію технічного обслуговування машин, розпочалось будівництво газопроводу.¹¹²

На 1959 р. в Дубному проживало 18651 жителів; у 1970 р. – 25442; у 1979 р. – 34687; у 1989 р. – 40806. У 2001 р. населення міста становило 39200 жителів.

14 червня 1993 р. прийнято постанову № 444 Кабінету міністрів України про створення Державного історико-культурного заповідника в місті Дубно.

У 1995 р. в районі цукрозаводу споруджено собор Покрову Пресвятої Богородиці Української УПЦ Київського патріархату.

24 червня 2000 р. Дубно урочисто відзначило 900-річчя свого

¹⁰⁹ Електронная еврейская энциклопедия. - КЕЭ, том 2, кол. 385–386 - <http://www.eleven.co.il/article/11481>

¹¹⁰ Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. – С.213.

¹¹¹ Там само. – С.214-215.

¹¹² Там само. – С.216-219.

заснування.

1.2. Природні особливості місцевості, що визначають своєрідність планування та просторової побудови м.Дубна

Важливою передумовою, а в певному сенсі і складовою, архітектурно-містобудівного розвитку м. Дубно є природна складова, перш за все унікальний ландшафт.

Виникнення та розвиток історичних міст на території Волині безсумнівно пов'язані з природно-ландшафтними особливостями цього регіону. При виборі місця локації поселення перевага надавалася ділянкам, що були максимально захищені природними утвореннями в вигляді місцевості зі значними перепадами відміток, такими, як круті схили пагорбів, ярів, глибоких улоговин, а також мали сусідство з водними перешкодами, оскільки головною їх функцією був захист населення від ворожих вторгнень. Старовинні міста Волині були тісно прив'язані до річкової мережі.

Не стало виключенням з цього ряду прикладів і Дубно. Місто розташоване у південно-західній частині Рівненської області на Волинсько-Подільській височині, на висоті 200 метрів над рівнем моря, в долині ріки Ікви. Рівненська область в геоморфологічному відношенні поділяється на три частини: Полісся, Волинське лесове плато і Мале Полісся, що розташоване на півдні, між Радивиловом і Острогом. З півдня у нього вклинюються відроги Подільської височини з висотами понад 300 метрів над рівнем моря. В межах Малого Полісся розташоване й місто Дубно. Ця природна область являє собою пласкохвилясту рівнину, майже замкнену навколишніми височинами. Розташування між лісостеповими ділянками, різнохарактерний рельєф, близьке до поверхні залягання крейдових порід надає їй природі специфічних рис. Для ландшафтної структури Малого Полісся характерне переважання природно-територіальних комплексів поліського типу з домішкою лісостепових місцевостей. Найпоширеніші типи ландшафту: пласкі, ускладнені западинами

та горбами межиріччя з дерново-підзолистими ґрунтами на пісках під сосновими та вільховими лісами, частково під різнотравними луками.

Ріки області належать до басейну Прип'яті і живляться в основному за рахунок талих снігових вод, у меншій мірі – ґрунтових вод та атмосферних опадів. Найбільші з них – Горинь, Стир та притока Горині – Случ. Основний напрямок течії – з півдня на північ – зумовлений загальним зниженням території від Волинського лесового плато до Поліської низовини.

Долина ріки Ікви з притоками та старицями протягом тисячоліть сформувала унікальний природньо-топографічний ландшафт з далеко винесеним у долину ріки мисом, на якому сформувався історичний центр м. Дубна.

З заходу до міста прилягає Повчанська височина, з південного сходу – Мізоцький кряж (вис. до 358 м). Кряж складається з вапняків, що залягають на мергелях. На сірих лісових ґрунтах тут поширені дубові ліси.

Розташування міста у межах річкової заплави, але у безпосередньому наближенні до гірського кряжу з крутими урвистими схилами з давніх часів визначали його природну захищеність. У добу середньовіччя біля Дубна на пагорбах Кременецьких гір у XIII ст. князь Данило Романович заснував міцно уфортифіковані городи – град Данилів та Істожок, які *a priori* могли виконувати роль фортечних форпостів давнього Дубна, захищаючи поселення з півдня.

До кінця XIX ст. природно-топографічні особливості терену відігравали одну з ключових функцій у планувальному розвитку Дубна. З другої половини XIX ст. розпочинається промисловий період, який призвів до змін у природному середовищі. Проявили себе антропогенні чинники: залізниця та автошляхи, промислові підприємства, які суттєво змінили напрямки планувального розвитку міської території.

Отже, на сьогодні Дубно є складним міським організмом, що сформувався навколо долини ріки Ікви на двох її берегах. Особлива топографічна ситуація та зміна транспортних потоків у XIX-XX ст. призвели до різновекторних напрямків розвитку міста. Яскравим прикладом таких процесів стало

поглинання історичних сіл, розташованих вздовж лінії залізниці: Підборці, Страклів, Страклів Чеський, Волиця, а також - зменшення динаміки розвитку міської території в північно-західному напрямку: Вигнанка, Чесний Хрест, Трійця, Палестина.

1.3. Основні етапи розвитку планування та історичного формування забудови м.Дубна

1 етап. XI-XV ст. На цьому етапі існувало оборонне поселення "град". Згадується під назвою Дубен, але тільки в зв'язку з якимись подіями та згадками про інші населені пункти (1100 р., 1149 р., 1288 р. – Літопис руський, Іпатський (Іпатіївський) список). Перша писемна згадка про Дубно (літописний Дубен) відноситься до 1100 р.: " Послані ж прийшли до Давида [Ігоевича] і сказали йому: "От що говорять тобі браття: «Не хочемо тобі дати столу Володимирського, тому що ввігнав ніж у нас, чого не було ще в Руській землі. ... але от що тобі даємо: іди і сідай у Божеському, в Острозі, а Дубен і Чорторийськ дає тобі Святополк...»".

Град Дубен - це було мисове городище, розташоване у зручному для оборони місці: багниста місцевість з широкою заплавою р. Ікви.

З 1386 року поселення переходить у власність князів Острозьких (грамота Владислава Ягайла). Після цього більше як століття відомостей про поселення немає.

2 етап. XVI – сер. XVIII ст. Новий етап розвитку Дубна (в першу чергу як оборонної твердині) розпочався наприкінці XV ст., коли князь Костянтин Острозький отримав від великого князя литовського право на надання поселенню статусу міста (1498), яке 1507 року отримало маґдебурзьке право. Цим подіям передувало будівництво князем Острозьким мурованого замку (1492) поруч з давнім городищем. Про значення Дубнівського замку в XVI ст. свідчить давня легенда про весілля в ньому княжни Беати Дольської і порятунок нею твердині (1577). Татари так і не змогли взяти замок, але повністю зруйнували та спалили місто.

Розвиток замку як важливого стратегічного пункту посилюється після створення Острозької ординації (1609). На вимогу короля князі Острозькі повинні були поставляти до війська 300 кінотників і 300 піших воїнів. Вояки боронили замок під час його облоги козаками Богдана Хмельницького у 1648 році і стрільцями генерала Шереметьєва у 1660 році. Обидва рази замок встояв. В цей час ординація перейшла від безпотомних Острозьких до спокрівнених з ними Заславських (1620).

Про саме місто в цей час відомо небагато. Про його значення як торговельного центру засвідчує привілей короля Михайла Вишневецького (1670), за яким щорічно у Дубні проводилися чотири одноденних ярмарки. У XVII ст. місто стає значним релігійним осередком. Споруджуються монастирі бернардинів, кармеліток, василіанів, які стають важливими архітектурними акцентами у просторі міста. Візитною карткою Дубна на заході стає Луцька брама. З'являється вапнякове мощення вулиць. Розвиваються передмістя. На східному передмісті Сурмичі будують церкву Св. Юрія.

У першій половині XVIII ст. замок і місто в цілому поступово втрачають своє значення. У цей період ординацію від Заславських та Любомирських перейняли Сангушки (1703-1753).

3 етап. Сер. XVIII – сер. XIX ст. Розквіт приватновласницького міста. 1753 року Дубно стає власністю князя Станіслава Любомирського вже не як ординація, а на правах приватного міста. Протягом кількох років тривала тяжба, і лише 1766 року сейм погодився на заміну 600 оборонців для потреб держави 300-ма тис. злотих щорічно. Таким чином, у другій половині XVIII ст. Дубно перетворилося з оборонної твердині на магнатську резиденцію. У цей час замок перетворюється на палацовий комплекс. Ірландський ландшафтний архітектор Міклер закладає на західній околиці англійський парк «Палестина».

Після приєднання Галичини до Австрії (1772) до Дубна зі Львова переміщуються контрактові ярмарки (1775), на які збирався до 30 тис. людей – шляхти і купецтва, банкірів та шахраїв – з усієї держави. Відповідно до нового статусу змінюється й центральна частина міста. На Ринку будують

двоповерхові будинки – приватні, чиншові, гостинні. У затишних куточках з'являються палацики – Чацьких, Дунін-Карвіцьких. У Дубні квітне культурно-інтелектуальне життя. Відбуваються театральні вистави, у палацах шляхти збираються масони. Про вишуканий міський аристократизм свідчить і такий факт: спадкоємець французького трону принц Конде після повалення революцією Бурбонів мешкав у 1796-1801 роках саме у Дубні. Хоча місто й перейшло 1795 року разом з усією Волиною до складу Росії, воно ще тривалий час зберігало свій шляхетський характер. Не випадково Т.Чацький звертався до князя Любомирського з пропозицією створити ліцей з ботанічним садом саме у Дубні на основі маєтностей князя. Але після відмови магната, Чацький заснував цей ліцей у Кременці.

На початку XIX ст. Дубно – місто поблизу австрійського кордону. Тут з'являються російські військові казарми, пересування військ особливо помітне під час воєнних дій 1809 та 1812 років. Історичними датами, які змінили характер міста можна вважати 1831 (поразка Польського повстання), 1838 – ліквідація уніатської церкви, 1844 р. – нищівна пожежа. Того ж 1844 року князь Марцелій Любомирський продає місто Д. Яковлеву, уральському золотопромисловцю, який зовсім не був зацікавлений у продовженні міських традицій.

4-й етап. Сер. XIX – сер. XX ст. Місто доби капіталізму. 1830 року в місті скасовані права за литовським статутом, впроваджується зведення законів Російської імперії. У місті часто змінюються чиновники, як правило, приїжджі. Основне населення міста становлять євреї – спритні та енергійні торговці, що заселяють більшість міських кварталів. З XIX ст. походить і споруда синагоги, що збереглася до наших днів.

У 1860-і рр. євреї отримують несподіваних конкурентів у ремеслі та торгівлі. Це – прибулі з перетвореної на Австро-Угорщину імперії Габсбургів чехи, які швидко опанували хмелярство та пивоваріння. У 1870-х рр. вони заснували своє поселення під назвою Чеський Страклів, що виникло поруч із залізницею. Точніше, залізнична колія пройшла біля цього поселення. Ця подія

відбулася 1873 року і значною мірою позначилася на містобудівному розвитку Дубна. Залізнична станція розмістилася у 10-ти кілометрах на південь від історичного середмістя. Шлях від станційного будинку до центру проходив через приміські Сурмичі, які з часом перетворилися на частину міста. Стратегічне розташування Дубна призвело до збільшення кількості військових. Між вокзалом та центром розростається військове поселення. 1890 року в 10 км на південний захід від центру за наказом царя Олександра III будують військове укріплення – Тараканівський форт (зараз знаходиться за межею міста). На початку XX ст. Дубно стає типовим повітовим містом з дрібними фабричними підприємствами, роздрібною торгівлею, жіночим училищем та чоловічою гімназією. Населення міста становило в цей час бл. 10 тис. осіб.

В роки Першої світової війни терени навколо Дубна стають ареною боїв. Місто кілька разів переходить з рук в руки. 1918 року місто певний час перебуває у складі Української Народної Республіки. 1921 року Дубно разом з усією Західною Волинню переходить до складу Польщі. У міжвоєнний період місто відоме як центр хмелярства. У 1939 році місто входить до складу УРСР, у 1941 році окуповане німцями. У 1944 році до Дубна вступають радянські війська.

5-й етап. Сучасний період. Сер. XX – поч. XXI ст. Після війни Дубно – райцентр Рівненської області. У 1960-і рр. розвинулася промисловість, в основному харчова, а також – хімічна, деревообробна, легка, будівельних матеріалів. Місто значно розрослося (населення – бл. 40 тис.). Після проголошення незалежності України значну увагу почали приділяти у місті історико-архітектурним пам'ятникам. Постановою Кабінету Міністрів України № 444 від 14 червня 1993 року було створено Державний історико-культурний заповідник міста Дубна, на балансі якого нині знаходяться такі пам'ятки історії та архітектури, як замок, Луцька брама, колишні монастир і костел бернардинів, синагога, церква Преображення Господнього, церква св. Юрія, монастир кармеліток, церква св. Іллі, численні житлові та громадські будівлі XVIII - XIX століть.

Розділ 2. Аналіз існуючої архітектурно-містобудівної ситуації м.Дубна.

Згідно аналізу м.Дубна в сучасних адміністративних межах, розгляд його архітектурно-містобудівної ситуації слід зосередити на таких основних частинах: а) історичний центр міста (давній Дубен / Дубно) з передмістями Сурмичі та Забрама; б) історичні села, що увійшли до території міста у XIX-XX ст.; в) урбанізовані у XIX-XX ст. території; г) історичні території Дубна, що знаходяться нині поза межами адміністративної території сучасного міста.

Одразу варто зауважити, що сучасні адміністративні межі міста не відповідають історичним територіям, які входили до складу міста на різних етапах його розвитку. Водночас частина територій, що увійшли до адміністративних меж міста у XX ст., функціонували донедавна як самостійні села та поселення, а отже, їх планувально-просторовий розвиток відображає сільський характер забудови.

2.1. Аналіз існуючої планувальної структури м.Дубна.

Сучасне місто Дубно має різнотипову планувальну структуру, що є характерним для історичних міст із складними процесами містобудівного розвитку. Місто має три основні транспортно-комунікаційні осі, які в певні етапи історії найбільш вагомо впливали на його розвиток: 1) ріка Іква, 2) дорога Львів-Київ (давніше - Кременець-Луцьк); 3) залізниця Броди-Рівне.

Визначальною передумовою та невід'ємною складовою історично сформованої архітектурно-містобудівної структури Дубна є неповторний природний ландшафт території, на якій розвивалося місто. Основними елементами ландшафту міста є: широка долина р.Ікви; високий лівий берег ріки, що дугою огинає річкову долину; пологий правий берег ріки, що переходить на сході у Мізоцький кряж.

Води ріки Ікви впадають у ріку Стир, що протікає через Луцьк, Чорторийськ. Оскільки в середньовіччі, коли формується княжий Дубен, основними торговими шляхами стають сухопутні, через територію Дубна

проходив шлях Перемишль - Львів - Київ. Цей шлях тягнувся вздовж північних відрогів Вороняків та Кременецьких гір, і саме в місці, де сформувався історичний центр міста, знаходилась переправа через звужену у цьому місці долину Ікви (замок - Сурмичі), а далі - в напрямку Острога, через природній коридор між Мізоцьким кряжем та Кременецькими горами. Отже, сама природа сформувала коридор торгового шляху, який визначив найдавнішу планувальну вісь розвитку міста.

Аналогічно до багатьох історичних міст регіону, що формувались на місці річкових переправ у долинах рік (Червен, Белз, Буськ, Володимир, Луцьк, Рівне) найдавніший Дубен первісно розташовувався на сформованих природніми та штучними річковими руслами острівцях, що дали основу як для формування архітектури пізнішого замку, так і вуличної мережі в історичних частинах міста та передмість.

Архітектурно-містобудівний розвиток Дубна розпочався у княжій добі (XI-XIII ст.). У цей період саме топографія терену та гідрографічна мережа в поєднанні з торговими шляхами визначила основні напрямні етапи міського розвитку аж до середини XIX ст. (Див. Розділ 1.2). Етап княжої доби характеризують на сьогодні виключно археологічні пам'ятки, оскільки архітектурних пам'яток та яскраво виражених елементів містобудівної структури, які можна пов'язати з XI-XIII ст., на сьогодні у Дубні не виявлено.

Місто не зберегло явних ознак планувальної структури княжої доби. Однак з доби Острозьких зберігся променевий та концентричний характер розпланувальної мережі, сформований трасою оборонних валів та місцезнаходженням брам.

Від періоду Російської імперії зберігся лінійний характер розпланування передмість та прилеглих до залізничного вокзалу територій вздовж лінії залізниці.

Період XX ст. призвів до розширення міської території за рахунок навколишніх сіл, зокрема - Страклова (Руського) та колонії Страклів Чеський,

розбудови нових мікрорайонів багатоповерхової забудови при вулицях Сурмичі, Мирогощанська, Семидубська, Грушевського.

Такі історичні процеси поступового формування території міста визначають і різні за культурно-історичною та урбаністичною цінністю його території.

Відповідно, територію сучасного міста Дубна можна диференціювати за ступенем історико-культурної цінності розпланування, забудови, ландшафту, етапності історичного розвитку таким чином:

1. Історичне місто Дубно - історичний центр сучасного міста.
2. Історичні передмістя Дубна - Сурмичі, Забрама.
3. Території історичних монастирів, урочища - Чесний Хрест, Горбачин, Дівичий Монастир, Кемпа, Палестина.
4. Історичні села, які ввійшли до складу території сучасного міста Дубна - Страклів, Страклів Чеський, Підборці, Знесіння, Вигнанка, Волиця.
5. Території сучасної забудови.
6. Промислові території.
7. Природньо-ландшафтні території.

Ці території відрізняються типом і щільністю забудови, насиченістю об'єктами культурної спадщини, рівнем втручання антропогенного фактору, збереженістю елементів історичного та природнього середовища.

2.1. Архітектурно-художні особливості історичної забудови Дубна.

Історична забудова міста сконцентрована на кількох локальних територіях, сформованих на різних етапах історичного розвитку міської території. Перш за все, це - квартали щільної міської забудови давнього Дубна в межах "міста в мурах" - території, яка сформувалась до кінця XVIII ст. Тут зосереджена торгова, торгово-житлова та громадська забудова на вузьких невеликих ділянках в межах кварталів, що сформувались в різні історичні періоди розвитку центральної частини міста - від XV до XIX ст.

Пам'ятки архітектури, які формують історико-архітектурний образ Дубна можна умовно поділити на такі типологічні групи: оборонні споруди та комплекси, сакральні споруди та комплекси, житлово-торгові та адміністративні будівлі. До першого типу належать: 1) Замок Острозьких-Любомирських, 2) Луцька брама. До другого - Бернардинський та Кармелітський монастирі, церкви, парафіяльний костел та синагога. Найчисельнішу групу складають об'єкти житлово-торгового чи адміністративного призначення, зведені переважно у XIX - на початку XX ст. Водночас об'єкти 1-ї типологічної групи є найдавнішими за датуванням, що засвідчує вагомість саме оборонної функції міста. Тому й Дубенський замок, зважаючи і на його архітектурно-просторову цінність і виразність, історичне значення, став візитною карткою Дубна. Будучи містобудівним ядром давнього міста від XI ст., територія Замку з прилеглою територією городища XI-XIII ст. є найціннішим історико-культурним об'єктом міста. Відповідно, територія пам'ятки архітектури належить Державному історико-культурному заповіднику у м.Дубні. Архітектура оборонних споруд Дубенського замку є унікальною для України. Поєднання з оборонними спорудами архітектури палацових, житлових та утилітарних споруд (Надбрамний корпус), з розкриттям на гострий вигин річкової долини Ікви робить Архітектурно-ландшафтний комплекс Дубенського замку унікальним об'єктом для туристичного відвідування. Такий чинник, як літературна фабула легендарних подій та постаті Тараса Бульби, що з'явилися завдяки творчому генію Миколи Гоголя, зробила Дубенський замок популярним не тільки в межах України, але й в міжнародному масштабі.

В урбаністичному аспекті Дубенський замок у поєднанні з планувально-просторовою композицією "міста в мурах" є характерним прикладом реалізації європейської концепції "міста-резиденції", популярної в Центрально-Східній Європі у XVI-XVII ст. Прикладами таких успішних урбаністичних реалізацій є Замостя, Жовква, Олика, Станиславів (тепер - Івано-Франківськ). Тому композиційна єдність торгової площі та замкового комплексу, характерна для

таких міст-резиденцій є передумовою для подальшого росту архітектурної та художньої цінності історичного міського ансамблю Дубна.

У цьому контексті важливими елементами формування цілісного історичного містобудівного ансамблю Дубна є окремі сакральні будівлі та комплекси, які форсують історичний образ та художню цінність міського простору. Ці пам'ятки несуть нам візуальні образи стилів епохи Ренесансу, Бароко, Класицизму, Історизму та Модерну. Саме сакральні пам'ятки представляють у Дубні якнайширшу палітру архітектурних форм та стилів.

Пам'ятки, що належать до торгової, житлової та громадської забудови, репрезентують епоху, яка розпочалась у другій половині XVIII ст. (коли Дубно стає місцем активної торгівлі та громадського життя) і тривала до середини XX ст., коли місто стало типовим середньостатистичним містом радянської імперії з її уніфікованою тоталітарною архітектурою. Це - переважно будівлі середини - другої половини XIX ст., які несуть на собі сліди тенденцій формування Російської імперської архітектури з її виразними Волинськими видозмінами. Для таких буівель характерне відкрите цегляне мурування з архітектурним цегляним декором, застосування окремих архітектурно-декоративних елементів т.зв. "російського стилю". Водночас найбільш яскравим залишається тяжіння міської архітектури цього періоду до елементів класицизму. Саме цей стилістичний напрям створив характерні для Дубна образи (будинки Ельберта, портик будинку Грінберга чи колишнього будинку Контрактів, Парафіяльного костелу, торгово-житлової забудови вул.Свободи та Кирила і Мефодія).

Водночас під загрозою зникнення перебувають одноповерхові торгові будівлі в історичному центрі, як внесені до переліку пам'яток, так і незаслужено забуті, оскільки вони або руйнуються, або ж є "ласими" об'єктами для перебудов та надбудов. Оскільки за останні десятиліття в історичному центрі Дубна зведені як досить фахово виконані нові будівлі, так і агресивно-дисгармонійні немасштабні споруди - цілісність архітектурно-художнього образу історичного центру Дубна перебуває під загрозою. Незворотня втрата

такої цілісності може призвести до втрати цінності через руйнування оточення окремих пам'яток архітектури, розташованих на території міста.

2.3. Архітектурно-просторова композиція міста

Архітектурно-просторова композиція Дубна сформована в процесі складного містобудівного розвитку, починаючи з XI ст. Ядром композиції міста є історичний центр (Дубно XVI-XVIII ст.) із Замок Острозьких-Любомирських. Розташований на підвищеному природньому мисі, стягнутому вузьким перешийком в урочищі Забрама, у вигині ріки, історичний центр міста оточений заболоченою долиною Ікви, яка формує умови далекого розкриття силуету міста. Аналіз історичного силуету міста (опрацьовував свого часу Є.Водзинський) дозволяє стверджувати, що Дубно, на відміну від багатьох історичних міст, зберегло унікальну цілісність архітектурно-композиційної єдності забудови з точки зору зовнішнього сприйняття. цьому сприяють добре збережені архітектурні домінанти, зокрема - замкові укріплення та палацові корпуси, дзвіниця колишнього монастиря бернардинів, синагога, Спасо-преображенська церква.

Водночас активне впровадження сучасної багатоповерхової забудови в історичному центрі (вул.Данила Галицького, вул.Свободи, вул.Стара та вул.Забрама) та по вул.Сурмичі та М.Грушевського призвели до руйнування внутрішньої архітектурно-композиційної єдності історичного міського середовища.

Тому завданням історико-архітектурного опрного плану є формування передумов для збереженні як елементів історичного архітектурного середовища міста, так і визначення таких режимів використання охоронних зон, які дали б можливість відновити втрачену цілісність історичного міського середовища.

3. Комплексна історико-культурна оцінка території м.Дубна

3.1. Узагальнена оцінка культурної спадщини м.Дубна

Нерухома культурна спадщина м. Дубна включає об'єкти археології, архітектури, історії, монументального мистецтва – як узяті на державний облік, так і щойно виявлені, а також ті, що були виявлені внаслідок інвентаризації і пропонуються до внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Найбільша концентрація об'єктів культурної спадщини є на території історичного міста - від замку Острозьких-Любомирських і до Луцької брами. Також виділяються райони історичних передмість та сіл, де локально знаходяться окремі пам'ятки архітектури, а особливо - археології, не завжди помітних для пересічного глядача. Основна кількість пам'яток історії (здебільшого це забудова означена меморіальними таблицями та пам'ятні знаки) теж сконцентрована в історичній частині Дубна.

Складна і багата історія містобудівного розвитку міста, численні об'єкти культурної спадщини на його території, багате історико-культурне оточення міста (зокрема - форт "Тараканів") зумовлюють підхід до історико-культурної спадщини Дубна як унікального комплексу, часто окреслюваного в сучасному світі як "культурний ландшафт", який потребує особливого підходу до його збереження і використання.

Для збереження історико-культурної спадщини міста 14 червня 1993 р. прийнято постанову № 444 Кабінету міністрів України про створення Державного історико-культурного заповідника в місті Дубні.

Постановою Кабінету Міністрів від 26.07.2001 №878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України» м.Дубно включене до переліку історичних українських міст, що зумовило необхідність визначення меж і розроблення режимів охорони і використання історичного ареалу міста.

3.1.1. Архітектурна та містобудівна спадщина

На території міста Дубна на обліку перебуває 6 пам'яток архітектури та архітектурних ансамблів національного значення (Див. Додаток).

1. Замок Острозьких-Любомирських - вул. Замкова, 15 - пам'ятка архітектури і містобудування національного значення (Ох.№.609)

Дубнівський замок є важливою складовою частиною містобудівного ансамблю м. Дубна. Велику історичну цінність мають фортифікаційні споруди замку, а також його палацовий комплекс.

Замок розташований на місі р. Ікви, поряд з городищем XI-XIII ст. Давній мурований замок, побудований на зламі XV/XVI ст., в середині XVII ст. перебудовується за новоіталійською фортифікаційною системою, згідно проекту французького інженера Ворана. Довжина оборонних мурів замку становить більше 1000 м; ширина муру від 1 до 2 м; висота – від 3 до 10 м. З боку міста замок укріплений горнверком, який складається з двох добре збережених бастіонів з казематами і куртини між ними, вимуруваними у нижній частині з каменю-пісковика, у верхній – з цегли. Бастіони, видовжені фази яких поставлені під кутом 60 градусів, завершені кутовими двох'ярусними, круглими в плані, дозорними вежами-кавал'єрами, мають три наскрізні проходи – в рів, до ріки і на територію замку. Вежі-кавал'єри (каваліри), муровані з червоної цегли, накриті півкруглим куполом. Прорізи вікон першого ярусу прямокутної форми, другого – півкруглозавершені. Перший ярус декорований білокам'яним фризом зі спіралеподібним орнаментом, виконаним в часі реставрації. Кут південного бастіону оздоблений викладеним з темної цегли гербом. Північна вежа відома під назвою „Беатка” (від Беати Дольської, племінниці князя Василя-Констянтина Острозького).

Північний бік горнверку (з боку р. Ікви), прикривали фас-фланк і куртина. Територія замку оточена глибоким ровом, який наповнювався водою з ріки Ікви. В'їзд до замку здійснювався через міст, з'єднаний з надбрамним корпусом, у якому знаходиться наскрізний, з циліндричним склепінням, проїзд

на територію замку. По центру в'їзного корпусу розміщена надбрамна вежа. Завершення вежі – у вигляді аттику. В'їзні ворота з боку зовнішнього чільного фасаду оздоблені ренесансним порталом, в трикутному фронтоні якого вміщено герби власників замку: Острозьких, Сангушків і Любомирських. Брамний корпус вважається найстарішою частиною замку, первісне центральне ядро якого відноситься до XVI ст. Корпус реконструйований у 1930-х роках в стилі Ренесанс. **В'їзний корпус разом з оборонними мурами** (бастіони, куртини, рів з контрескарпом) є цілісною оборонною системою замку (*Ох.№609/1*). З південного боку західного муру розташовані каземати, у південно-західній частині замкової території розташована кузня.

Палац Любомирських (Ох.№609/2) розташований в північній частині замкової території. Побудований у 1780-х рр. князем Михайлом Любомирським. Первісне призначення – житлові апартаменти князя і його родини, на першому поверсі – бальна і бенкетна зали, гостьові кімнати. Корпус в плані прямокутний, двоповерховий, з підвалами під усією площею забудови, накритий двосхилим дахом. Північна стіна спирається на куртину, що звернена до ріки Ікви. Оздобою палацу були інтер'єри, оформлені за проектом італійського архітектора Д. Мерліні. З багатого декоративного оздоблення зберігся фриз з танцючими німфами в колишній бенкетній залі і фриз з гербами у вестибюлі палацу.

Палац Острозьких (Ох.№ 690/3) зведений Констянтином Острозьким у південно-східній частині замкової території. У палаці проживали власники замку до побудови палацу Любомирських у 80-х рр. XVIII ст. Очевидно, в кінці XVIII ст. будинок був реконструйований і використовувався як замкова офіцина (флігель), де знаходилися службові приміщення і зберігалися багаті архіви князів Острозьких, Заславських, Любомирських, Замойських, Конєцпольських і довколишньої шляхти Дубенського повіту. Це - двоповерхова, прямокутна в плані споруда, на високих підвалах з південного боку, накрита чотирисхилим дахом під черепицею. Прямокутні вікна першого поверху фланковані кам'яними обрамленнями.

2. Луцька брама на вул. Данила Галицького, 32 - пам'ятка архітектури національного значення (Ох.№ 691). Луцька брама входила до системи міських фортифікацій, зведених князями Острозькими у XVI ст. Брама розташована на давньому шляху з Дубна до Луцька. Брама пов'язана із земляним валом, який захищав територію міста з заходу. Овальний напільний бік брами, що значно виступав поза лінію валу, дозволяв провадити обстріл вздовж валу. До брами вів міст, перекинутий через сухий рів. Сама будівля має характерні архітектурні форми, що нерозривно пов'язані з оборонним будівництвом князів Острозьких. Це - мурована з каменю та цегли триярусна з півницею (підвалом) споруда. Загальні габарити: довжина - 20,2 м, ширина - 12 м, висота - 12,3 м. Перші два яруси брами викладені з пісковика, верхній – з цегли. У першому ярусі влаштований проїзд брами, на рівні другого та третього ярусів товщина стін поступово зменшується, завдяки чому всередині башти утворилися уступи мурування, які служили основою для дерев'яних обхідних галерей в рівні бійниць другого та третього ярусів. В товщі стін у кількох рівнях укладені дубові в'язі діаметром 16-17 см.

За період свого існування будівля неодноразово зазнавала руйнувань та перебудовувалась: у 1758 р. під час ремонтних робіт замуровано проїзд брами, під час першої та другої світових воєн будівля зазнала пошкоджень. У 1967 р. проведено раставраційні роботи за проектом Є.М.Годованюк. Згідно авторської реконструкції влаштований аттик. На сьогодні будівля брами занедбана і потребує невідкладних реставраційних робіт. Для комплексної охорони пам'ятки пропонується включити територію ділянки оборонного валу, що розташована на північ від вежі.

3. Ансамбль монастиря бернардинів - вул. Данила Галицького, 28 - пам'ятка архітектури і містобудування національного значення.

Колишній бернардинський монастир розташований відразу за Луцькою брамою. До складу пам'ятки входить колишній костел (тепер - церва Св.Миколая УП КП) – Ох.№ 611 та монастирські келії (Ох.№ 1495).

Ченці ордену Бернардинів оселилися в м. Дубно близько 1614 р. на запрошення князя Януша Острозького, який виділив для них землі поблизу своєї каплиці в замку і визначив десятину зі своїх угідь. Але, оскільки місця в замку було замало, він вирішив перенести місцеперебування ченців на нове місце, поблизу Луцької міської брами, призначаючи на будівництво чималі кошти. Після смерті Я. Острозького (пом. 1620 р.) будівництво монастиря продовжив його зять – князь Олександр Заславський. Будівництво костелу Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії розпочалося, як вважають деякі історики, 1617 року. На новому місці було збудовано костел і частину монастирських келій, куди в 1629 р. переселилися монахи-бернардини з Чудотворною іконою Діви Марії. Таким чином, костел з вежею-дзвіницею, обнесений міцним муром з бійницями, валом і ровом виконував оборонну функцію, в результаті чого ця частина міських укріплень стала одним з найкраще захищених фортифікаційних вузлів.

У 1647 р. в монастирі проживало 23 ченці. У 1687 р. художник-бернардинець Францішек Лексицький намалював для великого вістря образ Непорочного Зачаття Діви Марії. На початку липня 1720 року храм дуже постраждав від пожежі, роботи по його відновленню велися упродовж декількох наступних років. У 1730 р. Казимир Ілінський, воєвода київський і староста ніжинський, спорудив у монастирському городі каплицю Хресної дороги, а у 1735 р. придбав для дзвіниці годинник. Повторна пожежа у монастирі сталася у 1763 р.

Після входження Волині до складу Російської імперії (1795), місто Дубно від 1796 р. стає центром Дубенського повіту. У 1853 р. царська влада видає наказ про касацію монастиря. У 1855 р. костел було передано Православному Духовному відомству з тим, щоб перетворити його на собор, освячення якого відбулося 21 грудня 1855 р. Згідно проекту 1873 р. було розібрано частину мурованих монастирських будівель, приєднаних до костелу з північної та східної сторін і знесено високий земляний вал, який раніше захищав костел від ворожих нападів з західного боку. На місці оборонного валу зведено решітчасту

загорожу. Внаслідок цих змін довколо костелу утворилось просторе подвір'я. Окрім цього, на даху костелу було поставлено п'ять дерев'яних, а на притворі – шостий, мурований, купол, сьомий купол зведено над дзвіницею. Дах і куполи були покриті залізом. Навесні 1876 р. було отиньковано і побілено стіни храму, а восени встановлений новий іконостас. В той же час скульптури, вівтарі та стінопис XVIII ст. (у вівтарній частині) були збережені. Осв'ячення нового міського православного собору на честь святого Миколая відбулося 17 жовтня 1876 р. 31 серпня 1909 р. указом Синоду в колишньому монастирі бернардинів відкрито жіночий православний монастир.

У 1921 р., коли Волинь стала частиною Польщі, костел було повернено римо-католицькій церкві. Внаслідок цього костел зазнав масштабної перебудови з відтворенням втрачених елементів архітектурного вистрою та завершень. У 1928 р. бернардинські споруди були передані Духовній греко-католицькій семінарії. Після 1939 р., а пізніше після війни, до 1953 р. в костелі та монастирських келіях була тюрма. Пізніше в приміщеннях костелу було розташовано базу Дубенторгу. В даний час приміщення костелу віддано церковній громаді Української Православної церкви Київського Патріархату.

Колишній костел має розміри – 56 на 23 м, висота - 19 м. Це - тринавна шестистовпна базиліка з нартексом, вимурована з пісковика та цегли на вапняному розчині, тинькована. До видовженої п'ятигранної апсиди з північного боку приєднане невелике приміщення і п'ятиярусна вежа-дзвіниця, завершена бароковим куполом зі заломом та люкарнами з чотирьох боків.

В інтер'єрі єдиним добре збереженим елементом архітектурного декору є білокам'яний різьблений портал, який оздоблює вхід з нартексу до центральної нави. Бічні нави вузькі і набагато нижчі від центральної, розділені прямокутними в перерізі стовпами з пілястрами і арками. Центральна нава перекрита напівциркульним склепінням з розпалубками. Бічні нави і нартекс перекриті хрещатими склепіннями, вівтарна частина – зімкнутим. В інтер'єрі храму збереглися залишки розписів. Під час ремонтних робіт розчищені крипти

костелу (археологічні дослідження провела Віра Гупало), де виявлено понад 100 поховань.

Монастирські келії (Ох.№ 1495) збереглися частково. Збережений келійний корпус знаходиться на північний схід від храму. Первісно келії з'єднувалися з костелом із півночі та сходу. Зберігся фрагмент стіни келій з боку захристії храму, а також підземні ходи між церквою та монастирем. Келії двоповерхові, стіни муровані з пісковика та цегли на вапняному розчині, з підвалами. В плані вони складаються з кількох складових, утворюючи Г-подібну конфігурацію розмірами: 57,6 x 29 м. Північний фасад укріплений двома наріжними контрфорсами. Зовнішні стіни споруди позбавлені декору і лише на фасаді північно-східного корпусу частково збережені пілястри. Віконні прорізи втратили первісну конфігурацію і тепер мають прямокутну форму. В кількох приміщеннях північно-східного корпусу збережено хрещаті склепіння. Фасади, звернені до подвір'я, обкладені керамічною плиткою. Корпуси накриті двосхилими дахами. Інтер'єри келій були змінені у післявоєнний період, коли в них було розміщено фабрику художньої галантереї. Приміщення другого поверху північного корпусу реконструйовано під великий фабричний цех. У стильовому відношенні пам'ятка на зовнішніх фасадах зберігає ще риси раннього бароко. Під час спорудження фабрики художньої галантереї навколо об'єкту з'явилися нові будівлі, що внесли дисонанс в ансамбль пам'ятки, які тепер здебільшого не використовуються - котельня, корпус нової фабрики, механічна майстерня, столярний цех, автогаражі.

4. Костел та монастир кармеліток 1660 р. - вул. Шевченка, 51 - пам'ятка архітектури і містобудування національного значення (Ох.№ 1493).

Комплекс колишнього кармелітського жіночого костелу та монастиря знаходиться на північному передмісті історичного центру міста. Нині головна брама колишнього монастиря замикає з півночі перспективу вулиці Шевченка (колишньої Паненської).

Монастирський комплекс парадним фасадом звернений до півдня. Комплекс будівель в плані "П"-подібний, складається з об'ємів костюлу з західного боку і двох з'єднаних під одним дахом корпусів монастиря з південної та східної сторін ділянки. Ділянка сучасного парку перед пам'яткою, що використовується під медичну установу (онкодиспансер), в цілому співпадає з конфігурацією старовинної огорожі монастиря станом на XVIII століття. Збереглися дві лінії стародавньої огорожі з півдня та зі сходу. Огорожа складена з цегли, отинькована та побілена. До середини нашого століття з заходу зберігалися фрагменти мурованої огорожі, що пізніше була замінена металевою сіткою. Первісна брама втрачена. Нині перед фасадом розбитий невеличкий сад з декоративних дерев та рослин, що походить з 50-х років XX ст. Тут розміщений бюст М.І.Пирогову.

Стародавній монастир, заснований у 1660 р. як північний форпост міста. Засновниками (фундаторами) монастиря вважаються Анастасія Чарнецька та Теофілія Любомирська. Костел збудований ще у 1630 р., келійний корпус - у 1686 р. Монастир мав первісно велику ділянку з садами та городами, що простягалися на схід і на захід від огорожі монастирського подвір'я. До монастиря кармеліток належало також с.Знесення. На початку XX століття, після того як було проведено шосе Дубно- Рівне, сад із заходу монастиря був ліквідований.

У 1890 р. монастир передали православній Хресто-Воздвиженській пустині. Костел перебудували і освятили на честь Іова Почаївського. Над в'їздною брамою надбудували дзвіницю у православному стилі, над костелом - високий шпиль з главкою над банею. З переходом міста до складу Польщі у 1921 р. усі будівлі були реконструйовані з поверненням до попередніх архітектурних форм. Сьогодні в частині приміщень монастиря діє жіночий монастир Св. Варвари. Перед головним фасадом комплексу споруджена нова каплиця. Попри численні перебудови і зміни, колишній монастир Кармеліток є яскравим свідченням високого рівня архітектури у м. Дубно часів бароко -

південний фронт фасаду келійного корпусу оздоблений величною галереєю з аркадою, що є візитівкою для міста.

5. Комплекс церкви Св. Юрія (Георгія) 1700-1869 рр. - вул.Садова,10 - пам'ятка архітектури і містобудування національного значення (Ох.№ 1494).

Церква Св.Юрія (Георгіївська церква) зведена у 1700-1709 роках на передмісті Сурмичі. Це - тридільна, триверха дерев'яна зрубна церква традиційного для Волині типу. Над четвериком центрального зрубу влаштований невисокий восьмимерик з банею, увінчаною світловим ліхтарем з шоломовидною главою. Восьмигранні бані над вівтарем та бабинцем покладені безпосередньо на основні зруби. Церква первісно мала опасання, нині – по периметру основного об'єму оточена неоковирними глухими дерев'яними галереями. Стіни - шальовані, помальовані в світло-синій колір згідно існуючих традицій.

Інтер'єр храму відображає зовнішню планувально-просторову структуру - прохід з бабинця до нави відбувається через широку арку з різьбленими півколонками. Акцентом інтер'єру є верхнє світло з бані та ліхтаря. Іконостас чотириярусний, XVIII ст. Поблизу церкви зведена у 1869 р. дзвіниця, яка, маючи риси т.з. єпархіального стилю (шатрове завершення, декоративні елементи), контрастує з м'якими обрисами церковних бань. Водночас у сформованій сучасній забудові, зокрема - багатопверхових житлових будинків, дзвіниця відіграє роль локальної домінанти та орієнтира на церкву.

Територія пам'ятки огорожена металевим парканом на мурованих стовпцях. Північно-східне прясло паркану перебуває в аварійному стані. З півночі від церкви розташовані могили солдатів наполеонівської війни. Із заходу, при огорожі, споруджена сучасна дерев'яна каплиця у формі шестигранника.

Пам'ятки архітектури місцевого значення.

Значну кількість пам'яток архітектури становлять пам'ятки місцевого значення. Загальна кількість пам'яток, що перебувають на державному обліку, включно з комплексними пам'ятками, нараховує 21 об'єкт.

1. Садиба , вул. Шевченка, 10, 1870 р., Ох.№ 12-Рв.

Це житловий одноповерховий будинок садибного типу, що в плані наближається до квадрату. Розташований на значному перепаді рельєфу, внаслідок чого зі сторони двору наявний цокольний поверх та пивниці (підвал). Входи - з ганків. Площина головного фасаду декорована опуклим рустом, що над віконними та дверними прорізами імітує замкові камені. Поверхня бічних та дворового фасаду вкрита гладким вапняно-піщаним тиньком і не має явно виражених стилістичних ознак. Особливо цінною є декоративна алебастрова ліпнина в інтер'єрі пам'ятки. Стилiстичне вирiшення вказує на вплив iсторизму при формуваннi архiтектурного образу будинку.

2. Будинок Домбровського, вул. Грушевського, 156, 19 ст., Ох.№ 13-Рв.

Будинок первісно належав братам Домбровським. Один з них, Ілля Домбровський, на межі XIX і XX ст. був управителем маєтків графині Шувалової. Родина графині володіла містом з 1870 р.: спочатку - мати графині, княгиня К. Боратинська, а з 1902 р. - сама графиня Шувалова.

Будинок розташовується в західній частині міста, поблизу магістралі, що зорієнтована на залізничний вокзал станції Дубно. Будинок є зразком міської провінційної садиби з елементами стилістики неоготики кінця 19 століття. Це – мурований одноповерховий житловий будинок, на невисокому цоколі, без підвалу. Габаритні розміри 23,0 х 30,1 м, загальна висота – 9,9 м. Головний південний фасад, звернений до вул.Грушевського, підкреслений оригінальним ганком у вигляді портика з арочним прорізом. Портик спирається на дві масивні колони, має горизонтальне завершення на рівні мезоніну, оздоблене трьома декоративними башточками, які завершені хрестами. Первісно башточки мали шатрові завершення, які пізніше замінені цибулястими

позолоченими банями. Також церковною громадою УПЦ МП проведена реконструкція для пристосування до потреб церковної служби (зняття частини горизонтального перекриття для склепіння над залом для молитви). Ці самовільні перебудови знищили первісний архітектурний образ пам'ятки.

**3. Парафіяльний костел, вул. Костянтина Острозького, 16, 1832 р.,
Ох.№ 14-Рв; Дзвіниця парафіяльного костелу, вул. Костянтина
Острозького, 18, Ох.№ 3293-Рв.**

Будівництво костелу датоване 1817-1830 рр. Костел був закритий у 1959 р., і в ньому була розміщена спортивна школа. Згідно рішення Дубенської міської ради остаточно костел повернутий католицькій громаді у 1994 р. Пам'ятка розташована в історичному середмісті на перехресті вул. Костянтина Острозького та вул. Драгоманова таким чином, що її головний фасад завершує перспективу однієї з головних історичних вулиць міста (сучасна назва Кирила і Мефодія). Територія костелу, на якій розташована також мурована дзвіниця (внесена до переліку пам'яток місцевого значення під окремим номером), межує з ділянками малоповерхових торгових та житлових будинків.

У містобудівельному плані храм, власне його південний фасад, відіграє важливу роль у формуванні архітектурного простору історичного центру м.Дубна. Це – мурована з цегли тринавова шестистовпна базиліка, прямокутна у плані, з хорами в південній вхідній частині. Габаритні розміри: ширина 22,3 м, довжина 42,6 м, висота – 19,2 м (без хреста). Найбільше звертає на себе увагу головний (південний) фасад – симетричний, з невеликим виступаючим фронтоном, акцентований круглими колонами, що підкреслюють центральний вхід, звернутий до вул. Кирила і Мефодія. Центральний вхід завершується по вертикалі ступінчатим аттиком зі скульптурою Пресвятої Богородиці. Внутрішній простір храму перекрито цегляними циркульними склепіннями. Північний фасад видозмінений внаслідок прибудови житла для служителя костелу. Костел за своїми стильовими ознаками є показовим прикладом регіональної відміни класицизму на Волині першої половини XIX ст.

4. Хмелефабрика, вул. Свободи, 58, 19 ст., Ох.№ 15-Рв.

Об'єкт розташований в історичному середмісті м. Дубна на північній стороні вул. Свободи. Це – цегляна будівля промислового призначення, чотириповерхова, зального типу, Г-подібна у плані, розміром 38,2 на 22,9 м. Хмелефабрика (хмелесушильня) є пам'яткою промислової архітектури, що побудована в кінці XIX ст. внаслідок стрімкого розвитку хмелярства в регіоні, що в свою чергу було зумовлено переселенням на Волинь чехів.

Хмелефабрика складається з кількох корпусів, перший - розташований безпосередньо на вул. Свободи, збудований в 1831 році; в 1981-1982 роках дещо реконструйований. Другий корпус - на подвір'ї хмелефабрики. Двоповерхова, прямокутна в плані споруда збудована в 20-х роках XX століття.

Головний фасад – з ритмічними членуваннями у вигляді вікон та міжвіконних пілястр. Вертикальні членування доповнені ритмічним розташуванням русту на зовнішніх кутах будівлі. Пілястри повторюються по всій площині головного фасаду. До частини фасаду з боку подвір'я примикає одноповерхова прибудова, зведена в другій пол. XX ст. Зовнішнє опорядження фасадів – відкрите цегляне мурування з розшиттям швів. Для мурування плоских ділянок фасадів використовувалась керамічна цегла світліших відтінків, для архітектурного деталювання (карнизи, лиштви, сандрики, пояси тощо) – темніших відтінків. На західному фасаді вмонтована пам'ятна кам'яна таблиця з текстом українською та чеською мовами наступного змісту: «Присвячується 140-річчю переселення чехів на Волинь. 1863 – 2003. Дубенське чеське товариство». За стилістичними ознаками споруда належить до так званого „цегляного” стилю періоду історизму, доволі розповсюдженого в Російській імперії та на Волині в кін. XIX – на поч. XX ст.

5. Комплекс будівель економії, вул. Грушевського, 104, кін. XIX ст., Ох.№ 16-Рв.

Комплекс будівель економії розташований в південній частині міста, поблизу магістральної вулиці, що веде від залізничного вокзалу до центру, в

середовищі забудови, сформованої житловими будинками садибного та секційного типу 1920-30-х рр. та 1970-80-х рр. Будинок, зведений наприкінці XIX ст., належав графині Шуваловій, донці княгині К.Боратинської – власниці м. Дубно з 1870 р. Використовувався як мисливська резиденція. У комплексі будівель економії був житловий будинок з кімнатами для відпочинку, стайні, псарні. Нині в цих будинках розташовані навчально-виробничі приміщення Дубенського професійного ліцею.

Об'єм будинку розвивається в глибину ділянки. Центром композиції є двоповерховий об'єм, до якого з південної, північної та східної сторін примикають одноповерхові корпуси. Габаритні розміри 48,0 x 44,5 м, висота будинку – 12,2 м. Центральна двоповерхова частина будинку розпланована на першому поверсі – за коридорною схемою з двобічним розташуванням приміщень, на другому – розпланування багатокамерне. Південний та східний корпуси мають зальну схему розпланування, північний – багатокамерну. Центральний і східний корпуси поєднані коротким двоповерховим переходом, фасад якого оздоблений двоярусною сегментною аркою. До південного корпусу зі сторони вул.Грушевського прибудований одноповерховий дерев'яний ганок.

Основним прийомом декоративного оздоблення фасадів інших корпусів є рустування кутів, декорування рустованими пласкими пілонами площин стін, влаштування підвіконних ніш. Кожний з корпусів будівлі економії вкритий двосхилим дахом з покрівлею з хвилястих азбестоцементних листів.

Будівлі економії є зразком „цегляного” стилю, характерного для російської архітектури кінця XIX століття.

6. Колишня лікарня, вул. Винниченка, XVIII-XIX ст., Ох.№ 17-Рв.

Будинок споруджений в історичній частині "міста в мурах" у другій половині ст. XVIII ст. З 20-х рр. XX ст. в будинку була організована лікарня, створена в значній мірі на благодійні кошти євреїв США. Сьогодні використовується як лікувальний заклад.

Будівля двоповерхова, цегляна, коридорного типу, з низьким цоколем. Габаритні розміри: довжина становить – 27,0 м, ширина – 13,89 м, висота – 10,0 м. Композиція головного фасаду асиметрична. Горизонтальне членування головного фасаду підкреслене карнизом між першим і другим поверхами. Завершення всього об'єму формує невеликий карниз, пілястрами закріплені кути будівлі. На північному фасаді на рівні другого поверху розташована дерев'яна веранда. На західному фасаді є втрати вікон та пілястр, карнизів. Зі сторони двору до фасаду примикає нова мурована прибудова. Сходи і перекриття в будівлі – дерев'яні. Архітектурне вирішення будівлі має ознаки стильового переходу від пізнього бароко до класицизму.

7. Спасо – Преображенська церква (церква Преображення Господнього, церква Спаса), вул. Франка, 30, XVI ст., Ох.№ 18-Рв.

Храм розташований на острові (т.зв. "Кемпа") в заплаві річки Ікви південніше від історичного середмістя. Церква відіграє активну роль просторової домінанти в південно-західній частині старого міста з розкриттям на річкову долину.

Чернеча оселя на цьому місці існувала ще за життя князя Костянтина Івановича Острозького – «.. храм Преображения... в Дубнє» згаданий у 1573 р. Існуючий нині мурований храм збудований близько 1643 р., коли монастир вже перебував у розпорядженні ченців-василіан. У 1833 р. василіанський монастир ліквідовано, монастирська церква Преображення Господнього стає парафіяльною. В 1839 р. до західного фасаду церкви прибудовано дзвіницю в класицистичних формах і з наметовим верхом.

За своїм планувальним вирішенням церква відноситься до тридільних, триконхових, безстовпних (однонавових) храмів з однією напівкруглою апсидою. Габаритні розміри: ширина 12,2 м, довжина 22,7 м, висота – 22,4 м. Основний об'єм церкви завершений восьмигранною банею та дзвіницею на четверику з шатром. Вхід влаштований на західному фасаді у незначному заглибленні площини стіни з циркульним завершенням та надбудованим

трикутним фронтоном. Об'єм завершує дзвіниця над входом з наметовою конструкцією даху.

Горизонтальне членування бічних фасадів підкреслене високим цоколем та вінцевим карнизом по периметру всього храму. Членування фасадів доповнене віконними прорізами з циркульним завершенням, двома конхами, низьким контрфорсом по осі апсиди та ризницею, в плані наближеною до квадрату.

Цікавою особливістю інтер'єру церкви є півциркульне склепіння, розчленоване в декількох місцях розпалубками, та мініатюрна банька (колишній ліхтар?) на невисокому глухому підбаннику. Добре помітна в інтер'єрі, вона повністю схована в просторі горища і не пов'язана з зовнішньою дерев'яною „глухою” банею пізнішого походження. Незвичайно низькі бічні конхи розташовані на одній поперечній осі зі згаданою старою банькою. Незважаючи на те, що незначна висота цих конх перетворює їх на другорядні елементи інтер'єру церкви, сама їх наявність дає змогу віднести споруду до характерного типу церков т.зв. "афонського" типу.

Сходи на хори та дзвіницю – дерев'яні. Підлога основної частини храму бетонна. Перекриття – цегляні склепіння, розписані олійними фарбами. Стіни тиньковані, розписані. Стіни фасадів пофарбовані у білі та блакитні кольори згідно усталеної традиції. Цоколь виділений чорним кольором з північної, східної та південної сторони, личкований із західної сторони штучним каменем. Дах двосхилий, вкритий бляхою, конструкції даху дерев'яні.

Храм є яскравим прикладом мурованої української церковної архітектури XVII ст., об'ємно-просторова композиція якого ґрунтується на застосуванні триконхової розпланувальної схеми, характерної для монастирської архітектури Галичини і Поділля XVI-XVII ст.

8. Іллінська церква (церква пророка Іллі), вул. Данила Галицького, 13, 1905 р., Ох.№ 19-Рв.

Церква, яка зараз використовується релігійною громадою УПЦ КП, розташована в історичному центрі Дубна. На місці, де розташовується

існуючий храм, церква існувала, ймовірно, з першої половини XVI ст. Вона згадується в церковному реєстрі кінця XVII ст., а також зазначається на найстаріших планах міста, що походять з кінця XVIII ст. М.Теодорович згадує Іллінську церкву як таку, що "крепка и вместительна".

Існуючий мурований храм споруджено у стилістичних формах, що віддзеркалюють процеси „русифікації” волинського храмобудування в XIX – на початку XX ст. – т.зв. неоросійському стилі. Церкву почали будувати в 1903 році на місці колишньої дерев'яної, і 23 вересня 1908 року храм освятили. Згідно з розпорядження Священного Синоду 31 серпня 1909 р. храм Пророка Іллі отримав статус «собору».

Храм цегляний, 5-верхий, довжиною – 31.0 м, шириною – 17.7 м, висотою (до підхрестовго яблука дзвіниці) – 25.5 м. Має традиційну планувальну структуру: до головної нави із заходу примикає притвор, зі сходу – вівтар, з двох інших сторін – тамбури. Центральна нава наближена в плані до квадрату і накрита 4-схилим дахом над зімкнутим склепінням. Над бабинцем розташована дзвіниця, до вівтарної частини примикають паламарня і ризниця. Дзвіниця триярусна, складається з восьмериків, накрита наметовим дахом. Храм вінчають п'ять декоративних глухих бань. Фасади собору оздоблені декоративними деталями і пофарбовані у білий колір. Віконні лиштви і верхи виділені голубим кольором. Дах і маківки храму покриті покрівельною бляхою.

В інтер'єрі розкритий простір головної нави, бабинець і вівтар перекриті плескатою підшивною стелею. На місці західного бічного входу до храму пізніше був влаштований бічний вівтар.

Прямокутна в плані територія церковного подвір'я з південної сторони огорожена цегляним парканом, з інших сторін – металевим на цегляних стовпчиках. На ділянці знаходяться два кам'яні хрести. Церковне подвір'я вкрито трав'яним газоном, по периметру влаштовані заасфальтовані доріжки. В південно-західній частині ділянки, від кута на північ вздовж огорожі розташовані дві одноповерховані каркасні будівлі, зведені, очевидно, ще до побудови існуючого храму. Ці будівлі мають історико-архітектурну цінність як

зразки забудови міста XIX ст. і пропонувані до внесення до Державного реєстру як складові пам'ятки. В південно-східній частині церковної території - будинок плебанії 20-30-х рр. XX ст. Також пропонується до внесення до Державного реєстру як складова пам'ятки.

Церква є яскравим взірцем використання неоросійських стильових форм в контексті православного церковного храмування Волині поч. XX ст.

9. Будинок Ельберта, вул. Тараса Бульби, 4, XIX ст., Ох.№ 20-Рв.

Будинок належав відомій в м.Дубно єврейській родині Ельбертів, яка наприкінці XIX – першій третині XX ст. володіла хмілярнями та садівничо-городнім підприємством. З приходом радянської влади у 1939 р. родина Ельбертів була репресована, а їх майно конфісковане.

Будинок розташовується в центральній частині міста, формує фронт житлової забудови вулиці Тараса Бульби, що утворений житловими будинками садибного типу межі XIX-XX століть.

Це – двоповерховий житловий будинок, об'єм якого розвивається в глибину ділянки, прямокутний в плані. Головна композиційна вісь фасаду від вул.Тараса Бульби закріплена ризалітом, завершеним трикутним фронтоном. Входи з вул. Тараса Бульби акцентовані одноярусними портиками на колонах. Вісь західного фасаду закріплена чотириколонним портиком стилізованого тосканського ордеру, що розвивається на висоту двох поверхів будинку. Дах чотирисхилий. Перший і другий поверхи сполучені двомаршевою сходовою кліткою. Під частиною будинку є підвал.

Конструкції підлоги: дерев'яні дощаті, покриття керамічною плиткою, покриття лінолеумне. Перекриття - дерев'яні конструкції. Конструкції даху – дерев'яні крокви. Первісне покриття даху втрачене, існуюче покриття - азбестоцементні листи. Вікна та двері – дерев'яні. В інтер'єрі збережено гіпсову ліпнину - розети з рослинним орнаментом в приміщеннях першого поверху та кахлеві печі на другому поверсі. Текстуру фасаду будівлі формує відкрите цегляне мурування побілене вапняним розчином.

Будівля являє собою оригінальний зразок стилю неокласицизму епохи історизму в архітектурі кінця XIX століття.

10. Будинок контрактів (будинок Грінберга), пл. Незалежності, 1 (вул. Свободи, 1), XIX ст., Ох. № 21-Рв

Історичні джерела, що стосуються часу зведення т.зв. будинку Контрактів є суперечливими. За одними даними він був збудований у XIX ст. на Ринковій площі і був невід'ємною частиною прилеглої до нього ратуші, яку було частково зруйновано під час Другої світової війни і розібрано в 50-х роках XX ст. За іншим свідченням (і згідно архітектурного вистрою будинку) споруду збудовано на початку XX ст. коштом єврея Грінберга (можливо перебудовано). Використовувався будинок під житлові та торгові функції. У 20-30-х рр. XX ст. перший поверх т.з. Контрактового дому займали крамниці, а на другому знаходився кінотеатр. Власником на другому поверсі була обладнана театральна зала, яка приймала театральні колективи та симфонічні оркестри, а також клуб. В даний час будівля використовується як Дубенський міський будинок дітей та молоді.

Будинок розташовується в північно західному куті колишньої ринкової площі. В силу такого свого розташування та відсутності давньої будівлі ратуші він відіграє роль композиційного центру головної міської площі, організовуючи навколо себе рядову забудову, що його оточує. Це – мурована двоповерхова споруда 33,7 м на 26,0 м. У східній частині будинку є підвал.

Перед головним (східним) фасадом, що звернутий в бік колишньої ринкової площі, розташований восьмиколонний портик стилізованого тосканського ордеру з трикутним фронтоном, по боках портику розміщені спарені циліндричні колони без ентазису.

Стіни першого поверху декоровані горизонтальним рустом по периметру будівлі: західна, східна та північна стіни - пласким рустом, південна – овального перерізу, з рельєфним фактурним опорядженням; стіни другого поверху декоровані ордерною системою, яка складається з п'єдесталів, пілястр

та антаблементу, прикрашеного тригліфами та розетками; на південній стіні в обрамленні віконних отворів використані маскарони; середня частина північної стіни увінчана аттиковою стінкою з трикутним фронтоном; в зоні аттика наявне відшарування штукатурки, спричинене замоканням; на рівні другого поверху в міжколонному просторі по всій довжині фасаду влаштований балкон з огороженням у вигляді балясин.

В актовій залі другого поверху влаштовані дві дерев'яні профільовані колони круглого перерізу, які підтримують балкон, пофарбовані олійною фарбою в білий та сірий кольори. У вестибюлі актової зали влаштовані чотири колони з керамічної цегли прямокутного перерізу. Інтер'єр актової зали та вестибюлю будинку дітей та молоді прикрашені декоративною ліпниною по стінах та колонах у вигляді горизонтальних та вертикальних тяг, картушів, фестонів, волут, розеток.

В стилістичному вирішенні архітектурного образу споруди переважають прийоми формотворення, властиві для доби еклектизму. Будівля мала щонайменше чотири основних етапи в своєму розвитку: спорудження першої будівлі на перехресті приринкових вулиць, спорудження сусідньої будівлі зі східного боку, поєднання двох будівель в одну, прибудова восьмиколонного портика до східного фасаду.

Будинок має першорядне містобудівне значення в забудові центральної історичної площі міста. В стилістичному вирішенні архітектурного образу споруди переважають прийоми формотворення, властиві для доби історизму.

11. Будівлі торгівельно – житлові, вул. Кирила і Мефодія, 12, XIX ст., Ох.№ 22-Рв.

Це - двоповерховий цегляний будинок, Г-подібний в плані, зведений на розі сучасних вул.Свободи та Кирила і Мефодія. Споруджений у XIX ст. (можливо, найдавніша частина походить з кінця XVIII ст.), неодноразово перебудовувався. Планування північного крила будинку - анфіладного типу з двобічним розташуванням приміщень. Вхід до будинку - через вузькі сіни з

боку вул. Кирила і Мефодія. Габаритні розміри: загальна висота – 9,0 м, довжина становить 30,0 м, ширина – 27,7 м.

Композиція фасаду ритмічна. Площини першого та другого поверху розділені горизонтальними карнизними тягами та рустом. На східному фасаді на другому поверсі розташовані два балкони з металевим кованим огороженням. Фасад тинькований. По кутах будівлі розташовані рустовані пілястри на висоту другого поверху; площини північного та східного фасадів повністю вкриті рустом та пофарбовані. Поверхня південного фасаду декорована широким міжповерховим карнизом, потинькована і пофарбована. Оздоблення фасадів дворової частини будівлі повністю втрачене. Дані фасади потребують капітального ремонту з заміною віконних та дверних заповнень.

Конструкції перекриття першого поверху в деяких приміщеннях – цегляні склепінчасті, в деяких - дерев'яні балкові; на другому поверсі – дерев'яні. Конструкції сходів - дерев'яні. Конструкції дверей та віконних прорізів з північно-східної сторони на першому поверсі – металопластикові і дерев'яні з циркульним завершенням, на другому поверсі – дерев'яні прямокутної форми. Дах - чотирисхилий, покритий азбестоцементними і металевими листами.

Будинок перебуває у незадовільному стані, має значні втрати первісного архітектурного вистрою, однак зберіг ознаки архітектури східноєвропейського класицизму XIX ст.

12. Житловий будинок, вул.Свободи, 8, XIX ст., Ох.№ 23-Рв.

Житловий, двоповерховий з невеликим цоколем, з підвалом. Будинок - прямокутний в плані, витягнутий вглиб ділянки. Габаритні розміри: довжина становить 29,7 м, ширина – 13,7 м, висота – 12,0 м. Планування – коридорного типу з двостороннім розташуванням приміщень.

Композиція фасаду – симетрична, семиосьова. Головний фасад членований по горизонталі широким карнизом та акцентований двома балконами, з ритмічним розташуванням віконних прорізів та вітрин на першому поверсі. Завершення 2-го поверху підкреслено широким карнизом.

Вінчається фасад аттиком із кілевидним завершенням на центральному ризаліті. По вертикалі фасад членується пілястрами по осі симетрії, що виділяють головний вхід. Головний вхід оздоблений обрамленням. Віконні прорізи завершені сандриками у вигляді широких декоративних перемичок з замковим каменем на першому поверсі. На другому – без обрамлення і завершуються замковим каменем. Бокові фасади декоровані пілястрами та карнизами.

Конструкції сходів – залізобетонні з металевим огороженням. Стелі та стіни тиньковані, пофарбовані вапняними та акриловими фарбами. Конструкція перекриття на першому поверсі – хрестоподібне склепіння. Конструкції вікон та дверей – дерев'яні (в приміщеннях житлових квартир та магазину), металопластикові (в приміщеннях кафе).

За стилістичною ознакою будинок належить до „цегляного” стилю, характерного для провінцій Російської імперії 2-ї пол. XIX - поч. XX ст. З огляду на розташування, споруда має важливу містобудівну роль у формуванні простору площі.

13. Житловий будинок, вул.Свободи, 10, XIX ст., Ох.№ 24-Рв.

Це – цегляний двоповерховий житловий будинок коридорного типу, примикає до будинку №12. Габаритні розміри невеликі: довжина становить 10,2 м, ширина – 9,3 м, загальна висота – 9,9 м.

Композиція головного фасаду симетрична, акцентована балконом на другому поверсі, завершення головного фасаду – зубчатим карнизом. Ріг будинку акцентований рустом із декорованими заглибленнями. Вікна другого поверху обрамлені – верхня частина з трипелюстковим завершенням та підфартушниками у вигляді звисаючих вінків без декору. Бічний фасад – без елементів декору та деталей, на рівні другого поверху розміщене вікно. Фасад має побілене відкрите цегляне мурування на наріжних рустах. Площини стін - тиньковані. Над головним входом влаштовано дашок, а також вивішено на фасад рекламні банери, які дисонують з архітектурою фасаду.

Дворовий фасад без елементів декору та деталей. На рівні першого поверху об'єм без тиньку, відкрите цегляне мурування. На другому поверсі – дерев'яні веранди без пофарбування із входами до квартир. Вхід до квартир здійснюється з рівня другого поверху по металевих сходах. Конструкції перекриття та сходів, дверей та вікон - дерев'яні. Огороджуючі конструкції балкону металеві.

Будівля за своїми стилістичними ознаками є зразком „цегляного” стилю, характерного для провінційної російської архітектури кінця XIX – поч. XX ст.

14. Житловий будинок, вул.Свободи, 12, XIX ст., Ох.№ 25-Рв.

Це– цегляний житловий двоповерховий будинок. В плані - прямокутник, витягнутий у глибину ділянки. Планування – коридорного типу. Габаритні розміри: загальна висота – 9,7 м, довжина 25,8 м, ширина – 10,3 м.

Композиція головного фасаду орієнтована на вул. Свободи в бік площі – симетрична, акцентована балконом на другому поверсі з металевим обрамленням. Вікна – прямокутної форми з лучковим завершенням, обрамлені. Вхідні двері розміщені справа від осі, двопільні, пластикові (первісні двері втрачені).

Фасад облицьований керамічною фасадною плиткою з пофарбуванням акриловими фарбами у рожевий колір. Віконні прорізи головного фасаду – обрамлені, пофарбовані у білий колір. Дворовий фасад тинькований і пофарбований у білий колір. Вікна на всіх площинах фасадів – з лучковим завершенням та обрамленні. Бічний фасад тинькований на другому поверсі, на першому поверсі – конструкція стіни відкритого цегляного мурування з пофарбуванням у рожевий колір. Цоколь з вул. Свободи – високий, облицьований природним каменем. Площини дворового та бічного фасадів розділені по горизонталі карнизом, що розділяє перший і другий поверхи. По кутах розміщені пілястри, цегляна кладка пофарбована. Карнизи складного профілю завершують об'єм будівлі.

Конструкції перекриття, сходів, більшості дверей та вікон - дерев'яні (металопластикові на головному фасаді). Дах чотирисхилий, покритий азбестоцементними листами. Конструкції даху дерев'яні.

Будинок є типовим прикладом периметральної рядової торгово-житлової забудови ринкових площ Волині XIX ст.

15. Житловий будинок, вул.Свободи, 16, XIX ст., Ох.№ 26-Рв.

Це – двоповерховий цегляний житловий будинок коридорного типу. В плані будинок прямокутний, розвинутий у глибину ділянки, вздовж східного фасаду існує проїзд. Габаритні розміри: загальна висота – 10,8 м, довжина - 28,3 м, ширина – 13,0 м.

Композиція головного фасаду симетрична. Симетрію підкреслюють на першому поверсі двері головного входу, розташовані на осі, на другому поверсі – два невеликі балкони. Завершення фасаду – у вигляді аркатурного фризу з нешироким карнизом. Бічний фасад теж містить фрагменти аркатурного фризу. Дворовий фасад без елементів декору та деталей. Головний фасад облицьований керамічною плиткою, архітектурний декор віконних та дверних обрамлень втрачений.

Сходи дерев'яні, конструкції перекриття - дерев'яні, стелі тиньковані. Конструкції дверей та віконних прорізів – дерев'яні із лучковим завершенням на другому поверсі головного фасаду.

Будівля за своїми стилістичними ознаками є зразком т.зв. „цегляного” стилю, характерного для російської провінційної архітектури кінця XIX – поч. XX ст.

16. Житловий будинок, вул.Свободи, 18, XIX ст., Ох.№ 27-Рв.

Будинок розташований на вул. Свободи в історичному середмісті у середовищі щільної забудови, що формує північний фронт Ринкової площі. Житловий будинок двоповерховий, цегляний. В плані – прямокутний, видовжений вглиб ділянки, планування коридорного типу. Габаритні розміри: довжина становить 25,8 м, ширина – 13,8 м, загальна висота – 9,9 м.

Композиція головного фасаду симетрична, ритмічна (шестиосьова). Ритм фасаду підкреслений віконними прорізами з лучковим завершенням на другому

і прямокутним на першому поверсі. Основним елементом декору фасаду є обрамлення віконних і дверних прорізів. Кути будівлі закріплені рустом. Горизонтальне членування головного фасаду виражене влаштуванням балконів на другому поверсі з металевим огороженням. Завершення фасаду формує карниз.

Бічний, східний фасад, з контрфорсами на висоту першого поверху, розділений профільованими карнизами. З півночі вхід на другий поверх по сходах дерев'яного ганку. Сходи також дерев'яні. Конструкції перекриття - дерев'яні, стелі тиньковані. Конструкції дверних та віконних заповнень дерев'яні.

Фасад облицьований керамічною фасадною плиткою, пофарбований акриловими фарбами. Архітектурне вирішення фасадів було виконане із застосуванням елементів стилю класицизму, однак на сьогодні первісний декор головного фасаду втрачений. Будинок має скоріше історичну та містобудівну, чим архітектурну цінність. Також цінним архітектурним елементом є контрфорси у проїзді між будинками.

17. Житловий будинок, вул.Свободи, 14, XIX ст., Ох.№ 28-Рв.

Житловий будинок – цегляний, двоповерховий, коридорного типу. В плані - прямокутна кам'яниця з офіщиною (флігелем). Влаштовані проїзди: із заходу та внутрішній, при східній стіні будинку. Габаритні розміри будинку : загальна висота – 12,7 м, довжина становить 38,8 м (з офіщиною), ширина – 21,6 м.

Композицію головного фасаду формує ритмічне розташування вікон другого поверху та вітрин першого поверху. Загальна симетрія порушена розташуванням справа від осі будинку наскрізного проїзду у двір. Фасад завершує карниз нескладного профілю. Поверхня фасаду личкована керамічною фасадною плиткою та пофарбована. Цоколь личкований керамічною плиткою. Зі сторони головного фасаду на другому поверсі втрачені балкони. Бічний та дворовий фасади – без елементів декору та деталей. Поверхня фасадів отинькована цементно-піщаним розчином і пофарбована

вапняними фарбами. Офіцина - галерейного типу, примикає з північної сторони, із металевими сходами. Зі сторони двору по другому поверху влаштований балкон. Торець дворового фасаду з заходу підтримують три контрфорси по всій висоті фасаду.

Конструкції перекриття - дерев'яні. Конструкції дверей та віконних заповнень - дерев'яні із лучковим завершенням на другому поверсі головного фасаду.

Будівля без виразних стилістичних ознак. Архітектурна цінність будівлі може бути виявлена в процесі більш ґрунтовних натурних обстежень під час проведення реставраційних робіт.

18. Житловий будинок, вул. Кирила і Мефодія, 10, XIX ст., Ох. № 29-Рв.

Будинок розташовується в центральній частині міста, по фронту забудови вул. Кирила і Мефодія, формує кут перехрестя вул. Кирила і Мефодія та Свободи. Будинок житлово-торгівельний, двоповерховий з підвалом, цегляний, коридорного типу. Габаритні розміри: загальна висота – 9,5 м, довжина становить 27,8 м, ширина – 18,5м. Планувальна структура будинку з поділом на дві основні частини засвідчує, що він зазнав реконструкції. Східна частина має сіни, перекриті бочковим склепінням з розпалубками, та сходову клітку з опорним стовпом. Фасад східної частини акцентований невеликим слабовираженим центральним ризалітом.

Композиція західної ділянки південного фасаду ритмічна, шести-осьова. Стіни - тиньковані, перший поверх має горизонтальний руст, на другому поверсі акцентами є невеликі балкони. Дворовий фасад має веранду, ритмічне розташування вікон на першому та другому поверсі, стіни – відкрите цегляне мурування. Вертикальне членування фасадів підкреслене ритмічним розміщенням віконних прорізів на першому та на другому поверсі з широким обрамленням.

Конструкції сходів – дерев'яні, двомаршеві на дерев'яних тятивах. Конструкції перекриття першого поверху – цегляне склепіння, хрестоподібне

на першому поверсі. Конструкції стін – цегляні, тиньковані, пофарбовані у білий і охристий кольори акриловими фарбами. Стелі – тиньковані, пофарбовані у білий колір акриловими фарбами. Форми дверних та віконних прорізів прямокутні, конструкції віконних і дверних блоків на першому поверсі – металопластикові. Дах – чотирисхилий, покриття азбестоцементними листами та металочерепицею. На балконах огороження металеве.

Стилістична приналежність будівлі окреслена періодом пізнього класицизму, з переходом до історизму (етап реконструкції). Будинок є характерним зразком архітектури містечкової забудови Волині торгівельно-житлового призначення середини - кінця XIX ст.

19.Будинок купця, вул. Кирила і Мефодія, 6, XIX ст., Ох.№ 30-Рв.

Будинок житлово-торгівельний, цегляний, одноповерховий, камерного типу. Габаритні розміри: загальна висота – 5,3 м, довжина становить 37,6 м, ширина – 15,9 м. В плані - це прямокутна споруда, розділена несучими стінами на 3 частини (окремі торгові простори з проїздами).

Вертикальне членування головного фасаду виражене дверними і великими віконними прорізами (вітринами) та характерними обрамуваннями вікон у вигляді накладної здвоєної арки. Вздовж фасаду - пілястри з внутрішніми дзеркалами, розташовані ритмічно. Головний фасад має 6 дверей, двоє з яких з'явилися внаслідок прорубування віконних прорізів та нових прибудов, що призвело до втрати обрамлення вікон. Внаслідок реорганізації торгової функції також були замуровані два віконні прорізи, що призвело до порушення загального ритму фасаду. Фасад від вулиці тинькований, пофарбований у білий, жовтий кольори акриловими фарбами. Дах двосхилий, покриття азбестоцементними листами. Західний фасад має веранди та цегляні й дерев'яні прибудови.

Будівля через значні самовільні перебудови втратила первісну композицію фасаду, однак має містобудівну цінність як цінний елемент планувально-просторової композиції міського центру. Будівля потребує реставрації.

20. Синагога, вул. Кирила і Мефодія, 23, XVIII-XX ст., Ох. № 31-Рв.

Синагога розташована в історичній єврейській ділянці. Будинок синагоги, що зберігся до наших днів, був збудований у 1782-1784 рр., однак після того неодноразово реконструювався. Під час Першої світової війни синагога була частково зруйнована австрійськими військами і відбудована в міжвоєнний період. У 1980-х роках будівля була пристосована під виробничу базу реставраційних майстерень. Під час пристосування переплановані північна, західна і південна прибудови. У східній стіні в ніші Тори прорубаний вхід до гаража, а головний вхід замурований.

Синагога - це в плані близька до квадрата одноярусна будівля загальною висотою – 23,0 м, довжиною 32,0 м, шириною – 26,30 м. Загальна площа споруди – 925 кв. м. Композиція фасадів симетрична, об'єм відображає кубічну форму будівлі. На осі симетрії північного фасаду розташовані ворота, обабіч яких розміщено два круглих вікна. До основного об'єму симетрично примикають двоярусні прямокутні хори, що завершуються односхилими дахами. На південно-західному фасаді розташовані два контрфорси, які з'явилися орієнтовно у XIX столітті. Внутрішній простір членований чотирма стовпами на дев'ять компартиментів. Кожен з цих компартиментів завершений пониженням сферичним склепінням. Склепіння центральної зали підтримують чотири стовпи восьмигранні у перетині, завершені капітелями. Перший ярус фасадів розділений горизонтально широкими карнизними тягами та пілястрами над ними. Південна, західна та північна частини синагоги утворені двоповерховими прибудовами до основної зальної частини. Другий поверх внаслідок реконструкцій отримав планувальну структуру коридорного типу. Перекриття комбіноване - дерев'яні балки та хрещате склепіння. Сходові клітка розташована в північно-західному куті будівлі.

Фасад оздоблений рустованими пілястрами по кутах та по довжині фасаду. Конструкції віконних прорізів із циркульним завершенням, обрамлені лиштвами. Об'єм будівлі завершується ліхтарем. Пофарбування фасадів темно

вохристого кольору - основного об'єму та білого кольору - пілястри та руст. Покриття даху – покрівельна бляха.

Втрачені склепіння першого ярусу прибудованих об'ємів. Залишки підп'ятників втрачених склепінь свідчать про перебудову у XIX столітті. Поява коридору на другому поверсі є наслідком реконструкції у XX ст.

На території розташовуються тимчасові гаражні та складські споруди, що використовуються приватними підприємцями. З півдня та сходу відмежована від сусідньої садибної забудови металевим парканом. В'їзд на територію здійснюється через в'їзні ворота з боку вулиці Скарбової. Територія частково заасфальтована, частково вкрита травою та використовується під городи.

Будинок являє собою показовий приклад синагогального будівництва XVIII-XIX століття на Волині з використанням стилістичних елементів ренесансу та раннього класицизму.

21. Церква Різдва Пресвятої Богородиці, передмістя Страклів, вул. Полуботка, 17, 1765 р., Ох.№ 78-Рв.

Церква побудована на місці давнього монастиря у с.Страклові, заснованого за фундації кн. Ганни Пузини. Храм збудований у другій половині XVIII ст. (до 1796 р.) – цегляний, хрестоподібний, п'ятикупольний. Куполи дерев'яні, на шестигранних барабанах. За стилістичними ознаками храм належить до пізнього бароко. Перебудови храму (надбудова дерев'яних бань) та архітектура дзвіниці характерні для волинської архітектури XIX- поч. XX ст. – періоду російського панування. Останній ремонт здійснювався у 1925 р. Він полягав у зведенні нового даху. Дзвіниця на території храму стоїть окремо. За стилістичними ознаками належить до класицизму. В плані вона підквадратна, триярусна із шатровим завершенням.

Будівля має унікальну архітектурно-художню і архітектурно-стилістичну цінність, із збереженими будівельними конструкціями та історичними реліквіями. Церква є унікальною пам'яткою періоду пізнього бароко на Волині,

домінантою в природньому та історичному ландшафті південної частини м.Дубна (давнього історичного села Страклова).

Будівлі торгівельно-житлові, вул.Драгоманова,1. У листі Управління культури і туризму Рівненської ОДА від 03.03.2014 р. вказується, що Рішенням Рівненського облвиконкому від 28.07.1990 р. № 140 будівля внесена до Переліку пам'яток архітектури національного та місцевого значення м.Дубно. Охоронний номер пам'ятки не вказаний, в інших джерелах та інтернет-ресурсах подається номер 14/1-Рв. Оскільки під Охоронним номером 14-Рв значиться будівля Парафіяльного костелу, територія якого примикає до будинку, то можлива помилка при визначенні об'єкта охорони. Сам будинок має історико-архітектурну цінність як релікт торгової забудови центру міста початку ХХ ст. (на фоні знищення такої забудови за останні роки). Статус пам'ятки потребує уточнення, а також затвердження органами охорони культурної спадщини облікової документації, виготовленої у 2008 р. під керівництвом П.Ричкова.

Пам'ятку пропонуємо внести до категорії **"щойновиявлені об'єкти культурної спадщини"**.

За результатами обстеження території міста Дубна в його адміністративних межах визначено перелік з 20-ти архітектурних об'єктів, які **пропонуються до внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за видом "архітектура"** (детальніше див. в Додатку):

1. Стара солярня ХІХ – ХХ ст., вул. Шевченка, 2а.
2. Торговий будинок ХІХ – ХХ ст., вул. Д.Галицького, 4.
3. Житлово-торговий будинок ХХ ст., вул. Д.Галицького, 6.
4. Хмелефабрика сер. ХІХ ст., вул. Городня.
5. Житловий будинок (дитячий ясла-садок), кін. ХІХ ст., вул. Лисенка, 16.
6. Будинок пошти, кін. ХІХ ст., вул. Лисенка, 11.
7. Житловий будинок ХХ ст., вул. Лисенка, 24.
8. Житловий будинок, друга пол. ХІХ ст., вул. Стара, 16.

9. Житловий будинок, 20-30 рр. XX ст., вул. Стара, (68) 49.
10. Школа 20-30 рр. XX ст., вул. Стара, 44.
11. Житловий будинок 20-30 рр. XX ст., вул. Замкова, 7.
12. Житловий будинок поч. XX ст., вул.Замкова, (10) 16.
13. Житлово-торговий будинок, 20-30 рр. XX ст., вул. Замкова, (12) 18.
14. Житловий будинок, XIX – XX ст., вул. Замкова, (21) 35.
15. Громадський будинок (дитяча центральна районна бібліотека) 20-30 рр. XX ст., пров. Носалів.
16. Деревообробна майстерня, XIX – XX ст., вул.Нечая, 7.
17. Адміністративно-житловий будинок (штаб військової частини), XIX – XX ст., вул. Сурмичі 58.
18. Хмілярня, XIX – XX ст., вул. Сурмичі.
19. Житловий будинок, 1897 р., вул. Забрама, 15.
20. Церква Воздвиження Чесного Хреста, XIX ст., вул.Підборці, 92.

Для внесення вищезазначених об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України необхідно розробити облікову документацію та подати її у встановленому порядку на розгляд органів охорони культурної спадщини. До прийняття відповідного рішення пропонується дані архітектурні об'єкти відносити до категорії значних історичних будівель.

3.1.2. Археологічна спадщина

Археологічна спадщина Дубно репрезентована різночасовими та різнохарактерними об'єктами – від палеолітичних стоянок до пізньосередньовічних поселень. На державному обліку перебуває 10 пам'яток за видовою приналежністю "археологія", одна з яких національного значення, решта – місцевого.

1. Городище літописного міста Дубена (IX–XIII ст.)

Пам'ятка національного значення, взята під охорону Постановою КМУ від 3 вересня 2009 р. № 928, охоронний номер 170004-Н.

Городище розташоване на мисі на березі р. Ікви, на схід від замку князів Острозьких та Любомирських XIV–XVIII ст.

Первісна площа городища становила близько 1 га.; культурний шар значною мірою поруйнований під час будівельних робіт. Нині територія пам'ятки практично повністю забудована приміщеннями РЕСу і колишньої трикотажної фабрики, частково зайнята городами. Знівельовані залишки земляних валів дитинця помітні на території нинішнього РЕСу, зі сторони річки. Городище досліджувалось О. Цинкаловським у 1930-х рр., М.І. Островським у 1946 р., М.Ю. Смішком у 1947 р., І. К. Свєшніковим у 1995 р., В.Д. Гупало у 1997 р., Рівненською філією ОАСУ під керівництвом Б.А. Прищепи у 2007 р. У 2011 р. під час огляду пам'ятки експедицією під керівництвом Б.А. Прищепи було виявлено кераміку вельбарської культури (II–IV ст.), X – XI ст., кін. XI – XII ст., XII – першої пол. XIII ст., XVI–XVIII ст.

2. Поселення ранньозалізного часу.

Пам'ятка місцевого значення, взята під охорону Рішенням обласної ради народних депутатів № 56 від 10.08.1995

Поселення розташоване в урочищі Чесний Хрест (вул. Комунальна). Це колишній острів Пантелеймон Климент в заплаві р. Ікви. Раніше на цій території розташовувався Дубенський монастир Чесного Хреста, нині це міське сміттєзвалище.

Поселення було виявлене І.К. Свєшніковим у 1961 р. та співвіднесене із пам'ятками могилянської групи (ранній залізний вік). У 2007 р. під час обстеження пам'ятки співробітниками Рівненської філії ОАСУ було зафіксовано культурний шар XVII ст.

3. Поселення багат шарове "Палестина-2" (X–VI тис. до н.е., IV–III тис. до н.е., II тис. до н.е., XIII–XVI ст.)

Пам'ятка місцевого значення, узята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення займає високий мис лівого берега р. Ікви за 0,12 км на захід від будівель центральної районної лікарні. Розміри пам'ятки 150×70 м. Пам'ятка була відкрита В.В. Ткачем у 1998 р. Під час обстеження її у 2011 р. Ю. Пшеничним було виявлено кераміку і знаряддя праці доби міді і доби бронзи, кераміку X – першої половини XI ст. і XII–XIII ст. Загалом же поселення містить матеріали волино-люблінської культури, трипільської культури, культури кулястих амфор, межановіцької культури, тшинецько-комарівської культури, могилянської групи (ранньозаліжний вік), другої половини XIII – середини XVI ст.

4. Поселення (друга половина III тис. до н.е., XVIII–VIII ст. до н.е., VII–V ст. до н.е., XII–XIII ст.)

Пам'ятка місцевого значення, узята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення розташоване в урочищі “Біля мостів”, колишнє село Скраклів, в районі вул. Максима Кривоноса. Воно займає піщаний мис правого берега р. Ікви за 0,3 км на північ від залізничного та шосейного мостів. Розміри пам'ятки 400×100 м.

Поселення було відкрите В.В. Ткачем у 1997 р. та має матеріали неолітичного часу, культур кулястих амфор та межановіцької, тшинецько-комарівської, могилянської групи, поморської культури, давньоруської другої половини XI–XII ст., XVIII ст.

5. Селище (X–XI ст.)

Пам'ятка місцевого значення, взята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення знаходиться в урочищі “Червоний пагорб” (“Церква”, “Кут” або “Пляж”), історична назва – **острів Дубовець**. Протягом 1592–1832 рр. тут, на острові в заплаві р. Ікви, знаходився Підборецький монастир. Після

осушення боліт це місце перетворилось на піщану дюну площею 300×70 м, яка руйнується кар'єром.

Поселення було виявлене В.В. Ткачем у 1996 р., дослідження проводились і у наступні роки. У 1997 р. В. Д. Гупало розкопала тут яму XVII–XVIII ст., протягом 1997–2002 рр. В.В. Ткачем було виявлено руйнувані кар'єром рештки споруд кінця XVI – середини XIX ст., шість поховань XVII–XIX ст. та крем'яну майстерню по виробництву серпів тшинецько-комарівської культури. Нині ці об'єкти знищені. На розораній поверхні дюни виявлено сліди трьох об'єктів кінця XVI – XIX ст. У 2011 р. під час огляду території пам'ятки Ю. Пшеничним зафіксовано крем'яні знаряддя праці періоду мезоліту, кераміку доби бронзи, княжої доби, знахідки XVIII–XIX ст. Отже, можна говорити, що окрім шарів давньоруського селища на пам'ятці можна виділити залишки мезолітичної стоянки, поселення межановіцької культури (єнеоліт), пізнього етапу тшинецько-комарівської культури (доба бронзи), могилянської групи (ранній залізний вік), монастиря (XVII–XIX ст.).

6. Поселення (XVIII–VIII ст. до н.е., IV–II ст. до н.е.)

Пам'ятка місцевого значення, узята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення займає окреме підвищення в заплаві правого берега р. Ікви, за 0,25 км на північ від звірогосподарства, біля підвісного мосту. Розміри пам'ятки 100×100 м. Поселення виявлене В.В. Ткачем у 1996 р. та обстежувалось Ю. Пшеничним у 2011 р. У культурному шарі зафіксовано матеріали неолітичного часу, культур: трипільської, кулястих амфор, межановіцької, могилянської групи, поморської культури.

7. Поселення «Сурмичі-1» (II ст., X–XII ст., XIV–XV ст.)

Пам'ятка місцевого значення, узята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення витягнулось вздовж корінної тераси правого берега р. Ікви та лівого берега р. Липки, по вул. Садовій і Сурмичі. Розміри пам'ятки 1000×100 м. Територія значною мірою забудована. Поселення було обстежене В.В. Ткачем у 1996 р. Під час обстеження пам'ятки Ю. Пшеничним у 2011 р. було знайдено крем'яні знаряддя доби міді, доби бронзи, кераміку X – першої половини XI ст., XV–XVIII ст. Пам'ятка є багатошаровою і містить в собі залишки поселень доби міді та бронзи, могилянської групи (ранній залізний вік), вельбарської культури, давньоруської X–XIII ст., XIV–XIX ст., могильники стжижовської та тшинецько-комарівської культур доби бронзи.

8. Поселення «Сурмичі-2» (V–IV тис. до н.е, XVIII–VIII ст. до н.е, VIII–IX ст., XIV–XV ст.)

Пам'ятка місцевого значення, взята під охорону Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000.

Поселення займає піщану дюну правого берега р. Ікви та лівого р. Липки при впадінні Липки в Ікву. Воно було відкрите В.В. Ткачем у 1996 р., обстежувалось Ю. Пшеничним у 2011 р. Пам'ятка багатошарова і має у своєму складі залишки поселення доби неоліту, культур кулястих амфор, стжижовської та вельбарської, X–XIII ст., XIV–XVIII ст.

9 - 10. Багатошарове поселення Дубно-Волиця (палеоліт, мезоліт, енеоліт, доба бронзи, ранній залізний вік, римський час, VI – VII ст., VIII – IX ст., X – початок XI ст., XI – початок XII ст., XII – перша половина XIII ст., XIV – середина XVI ст.)

Пам'ятка місцевого значення, взята під охорону Рішенням виконкому Рівненської обласної ради депутатів трудящих №102 від 17.02.1970 р.

Пам'ятка місцевого значення, взята під охорону Рішенням обласної ради народних депутатів № 56 від 10.08.1995 р.

Пам'ятка займає корінну правобережну надзаплавну терасу р. Ікви і тягнеться від залізничного мосту (де вона частково забудована садибами Страклова) до ставків біля району Волиця (оскільки перші знахідки було виявлено на півдні, пам'ятка отримала свою назву саме від Волиці, на той час – села). Тераса порізана невеликими балками і утворює 5 мисів. Загальна довжина пам'ятки 1,7 км, ширина в різних місцях від 70 до 200 м. В сучасні межі м. Дубна пам'ятка потрапляє лише частково.

Поселення було відкрите М.І. Островським у 1926 р. У 30-ті рр. ХХ ст. тут було виявлено гробницю культури кулястих амфор, у 1947 р. розкопками М.Ю. Смішка розкрито площу 147 м² на південно-східній окраїні пам'ятки. Тоді було виявлено об'єкти вельбарської культури та Х–ХІІІ ст., поховання ХV–ХVІІ ст. У 1960 р. територію поселення обстежував П.А. Рапопорт. Протягом 1992–93 та 2004 рр. у північно-західній частині пам'ятки невеликі розкопки проводив В.О. Самолук. Протягом 1995–2007 рр. поселення обстежувалось В.В. Ткачем, тоді на розораній поверхні було виявлено сліди восьми потужних крем'яних майстерень стжижовської культури, які спеціалізувались на виготовленні серпів та сокир. У 2007 р. Б.А. Прищепою та В.В. Ткачем розкопано печі VI та IX ст.

На сьогодні на території пам'ятки виявлено сліди 16 різночасових археологічних об'єктів, зокрема стоянок доби палеоліту та мезоліту, поселень культур: волино-люблінської, кулястих амфор, стжижовської (з присутністю матеріалів культур межановіцької та багатоваликової кераміки), тшинецько-комарівської, могилянської групи, культур зубрицької, вельбарської, празької та типу Луки-райковецької, Х – початку ХІ ст., ХІ – початку ХІІ ст., ХІІ – першої половини ХІІІ ст., ХІV – середини ХVІ ст., середньовічного могильника. З цією ж пам'яткою пов'язаний Страклівський скарб крем'яних серпів стжижовської культури, знайдений у 1975 р., та аналогічний Волицький скарб 2003 р.

Багатошаровість, а, головним чином, розташування поселення на п'яти мисах дало підставу В.О. Самолуку виділити тут ряд окремих пам'яток. Ця

ситуація закріплюється і юридично. Статус пам'ятки місцевого значення має **поселення** у південній частині комплексу (Рішення виконкому Рівненської обласної ради депутатів трудящих №102 від 17.02.1970 р.), вірогідно також, що окремі поселення й стоянки були взяті під охорону Рішенням обласної ради народних депутатів № 56 від 10.08.1995 р. (нечіткість прив'язок та відсутність облікової документації не дозволяє достеменно визначити, які з перерахованих у Рішенні стоянок і поселень потрапляють в межі міста та належать до поселення «Волиця»). Останні дослідження Б.А. Прищепи та В.В. Ткача дозволяють стверджувати, що попри наявність значної кількості різночасових поселень, накладання шарів, які часто не перериваються і в балках, дозволяють сприймати пам'ятку Дубно-Волиця як єдиний складний археологічний комплекс. Тому рекомендується підготовка облікової документації та взяття під охорону поселення в Дубно-Волиці як цілісної багат шарової пам'ятки.

Окрім наведених вище в межах м. Дубно відома значна кількість археологічних об'єктів, що не мають статусу пам'яток, і віднесена у даній роботі до об'єктів, **пропонованих для внесення до Державного реєстру нерухомих об'єктів культурної спадщини за видом "археологія"**. Серед них наступні:

Замок князів Острозьких та Любомирських (XIV–XVIII ст.)

Замок знаходиться на лівому березі р. Ікви, недалеко від міста впадіння у неї р. Липки. Перший замок, дерев'яний, був зведений тут наприкінці XIV ст. князем Федором Острозьким (гіпотетично, оскільки письмових свідчень на предмет цього не виявлено). В подальшому фортеця зазнала численних перебудов, що повністю змінили її вигляд. Нині збереглися оборонні мури, палаци. Площа нового замку близько 2 га.

Посад літописного м. Дубена (X–XIII ст., XV–XVIII ст.).

Посад займає ділянку корінного берега р. Ікви площею близько 6 га на захід від замку князів Острозьких, від вул. Замкової до вул. Лисенка. На різних садибах були проведені археологічні роботи у 2005–2008, 2010 рр. експедицією

під керівництвом Б.А. Прищепи. Розкопки дозволили дослідити об'єкти доби Київської Русі (X–XIII ст.), литовсько-польської доби (XV–XVIII ст.). Товщина культурних нашарувань подекуди сягає 3 м.

Стоянка, поселення багатошарове (мезоліт, XIII–XIV ст., XV–XIX ст.).

Об'єкт займає окреме підвищення в лівобережній заплаві р. Ікви, на якому знаходиться Спасівська церква; історична назва – острів Кемпа. Об'єкт відкритий В.Д. Гупало у 1997 р., обстежений у 1997–2007 рр. В.В. Ткачем. У 2011 р. під час обстеження об'єкту Ю. Пшеничним було виявлено крем'яні знаряддя праці доби бронзи, кераміку княжої доби, кераміку і кахлі XVII–XIX ст. Загалом культурний шар складається з декількох горизонтів, що відповідають мезолітичній стоянці, поселенню XIII–XIV ст., Спасо-Преображенському монастирю XV–XIX ст.

Поселення багатошарове (доба бронзи, доба ранніх слов'ян, XVII–XIX ст.)

Багатошарове поселення розташоване по вул. Л. Українки. Відкрите воно було В.В. Ткачем у 1998 р. Об'єкт багатошаровий, у складі його можна виділити залишки поселень тшинецько-комарівської культури, доби ранніх слов'ян, а також XVII–XIX ст. Відомі підземелля XVIII ст. та невизначеного часу.

Поселення багатошарове (доба бронзи, X–XIII ст., XIV–XIX ст.)

Багатошарове поселення локалізується в районі пров. Купального – вул. Замкової. Воно займає лівобережну терасу старого русла р. Ікви, нині забудовану садибами. Об'єкт виявлений В.В. Ткачем у 2004 р. Культурний шар містить залишки поселення межановіцької культури доби бронзи, давньоруської міської забудови (X–XIII ст.), а також XIV–XIX ст.

Поселення (X–XIII ст., XIV–XVIII ст.)

Поселення розташоване в урочищі “Острівок”, що є піщаним островом, утвореним старим і новим руслами р. Ікви. Поселення займає південну частину окремого підвищення за 300 м на північний схід від Дубенського замку.

Об'єкт був відкритий В.В. Ткачем у 1997 р. Тоді було обстежено частину острова від мосту до південної його частини, по лінії правого берега старого русла р.Ікви. Протягом 1997–2003 рр. В.В. Ткач зібрав тут значну колекцію підйомного матеріалу та оглянув залишки споруд, що дало йому можливість визначити періоди існування тут забудови. Знахідки представлені майже виключно гончарною керамікою. Винятком є кілька невиразних уламків ліпних посудин, які можна віднести до епохи бронзи. Загалом же культурний шар датується Х–ХІІІ ст., ХІV–ХVІІІ ст.

Стоянка, поселення «Сурмичі-4» багатошарове (верхній палеоліт, неоліт, доба бронзи)

Багатошарова стоянка-поселення займає окреме підвищення у заплаві, на лівому березі струмка – лівобережного допливу р. Липки за 1,5 км на південний схід від Сурмицького мосту. Вона була відкрита А.Б. Бардецьким у 2002 р. У культурному шарі виокремлюються декілька горизонтів, що є залишками стоянки свідерської культури (палеоліт), поселень волинської неолітичної культури та межановіцької культури.

Поселення «Сурмичі-5» (доба бронзи)

Поселення займає окреме підвищення на правому березі струмка – лівобережного допливу р. Липки, на схід від садиб по вул. Волинській. Об'єкт був відкритий А.Б. Бардецьким у 2002 р. і є залишками поселення межановіцької культури доби бронзи.

Передмістя Дубна Сурмичі (Х – ХІІІ ст., ХІV–ХVІІІ ст.).

Поселення розташоване на правому березі р. Ікви, в районі вул. Садової та Менделєєва (Сурмичі). У 90-ті рр. ХХ ст. В.В. Ткач виявив середньовічний культурний шар навколо Георгіївської церкви. У 2006 р. під час спостережень за будівельними роботами по вул. Сурмичі було встановлено наявність культурного шару потужністю до 3 м – датовані ХІV – ХVІІІ ст., а також уламки гончарного горщика лука-райковецької культури.

Поселення багат шарове (неоліт, енеоліт, доба бронзи, ранній залізний вік, доба ранніх слов'ян, X – початок XI ст., XII – перша половина XIII ст., XIV – середина XVI ст., XVIII ст.)

Поселення розташоване на південних та західних схилах окремого підвищення в правобережній заплаві р. Ікви, частково зайнятого звірогосподарством, за 2 км на північ від залізничного мосту. Розміри його 500×400 м.

Археологічний об'єкт відкритий у 1996 р. В.В. Ткачем. У 2011 р., під час обстеження поселення Ю. Пшеничним, знайдено крем'яні знаряддя праці періоду неоліту, кераміку вельбарської культури, крем'яний відбійник. Тоді ж було зафіксовано руйнування кар'єром східної частини поселення – зокрема, нищення ями вельбарської культури. Також кар'єром зруйновано два об'єкти стжижовської культури, розорана крем'яна майстерня цієї ж культури знаходиться біля західної стіни звірогосподарства.

Культурний шар містить залишки поселень неолітичної доби, волинолюблінської, стжижовської (з домішкою культур межановіцької та багатоваликової кераміки) та тшинецько-комарівської культур, могилянської групи, вельбарської культури, X – початку XI ст., XII – першої половини XIII ст., XIV – середини XVI ст.. На південно-західній окраїні поселення – рештки фільварку XVIII ст.

Стоянка (мезоліт–неоліт та епоха бронзи)

Стоянка розташована на піщаній дюні, частково забудованої газовим господарством (район вул. Дубовецької). Об'єкт був обстежений В.В. Ткачем у 2000 р., зафіксовано сліди стоянки доби мезоліту – неоліту та епохи бронзи.

Поселення (доба бронзи)

Поселення розташоване вздовж вул. Журавлина (Волиця). Воно займає забудований садибами півострів між гирлами двох струмків на правому березі р. Ікви. Об'єкт виявлений В.В. Ткачем у 2007 р., містить матеріали доби бронзи.

Поселення «Цукровий завод-1» (енеоліт, доба бронзи, X – початок XI ст.)

Багатошарове поселення займає мис правого берега струмка Гаї, перетнутий дорогою Дубно – Кременець. В сучасні адміністративні межі м. Дубно попадає лише західна частина археологічного об'єкту. Він був відкритий В.В. Ткачем у 2004 р. У культурному шарі виділяються горизонти – поселення трипільської, межановіцької, тшинецько-комарівської культур, Х – початку ХІ ст. Значна частина поселення знищена будівництвом дороги та земляними роботами.

Поселення «Цукровий завод-2» (доба бронзи)

Поселення локалізується вздовж вул. Старицького. Воно займає окреме підвищення лівого берега струмка Гаї. На північний схід – поселення «Цукрозавод-1». Об'єкт був відкритий В.В. Ткачем у 2005 р. і є залишками поселення межановіцької культури.

Поселення «Цукровий завод-4» (єнеоліт, доба бронзи, пізнє середньовіччя).

Поселення займає пологий мис правого берега струмка, правобережної притоки р. Іква, за 0,5 км на північний-схід від містка через струмок. У безпосередній близькості знаходяться поселення «Цукрозавод-1» та «Цукрозавод-2». Об'єкт був відкритий А.Б. Бардецьким, який зібрав кераміку доби міді, бронзи, пізнього середньовіччя, крем'яні знаряддя: ніж на пластині, два скобелі на відщепках. Територія поселення знаходиться під городами, розорюється.

Поселення «Палестина-3» (ХІІ – перша половина ХІІІ ст., ХІV – середина ХІVІ ст., ХІVІІ–ХІVІІІ ст.)

Поселення займає високий мис лівого берега р. Ікви на схід від центральної районної лікарні поблизу пров. Квітневого. Виявлене воно було у 2000 р. учнями археологічного гуртка. Матеріали датуються середньовіччям та ранньомодерним часом: ХІІ – перша половина ХІІІ ст., ХІV – середина ХІVІ ст., ХІVІІ–ХІVІІІ ст.

Поселення «Палестина-4» (єнеоліт)

Поселення займає високий корінний мис лівого берега р. Ікви, за 100 м на схід від крайніх будівель центральної районної лікарні. Розмір об'єкту 200×100 м. Відкритий він був В.В. Ткачем та Ю.Л. Пшеничним у 2012 р. Тоді були знайдені залишки крем'яної майстерні розміром 60×70 см., а також виявлено кераміку мідного віку.

Поселення (X – початок XI ст., XII – перша половина XIII ст.)

Поселення займає мис лівого берега струмка – лівобережного допливу р. Ікви, біля перехрестя вул. Берестецької та об'їзної дороги. Остання ділить територію поселення навпіл. Розміри об'єкту 200×70 м., в сучасні межі міста він потрапляє лише частково. Поселення було відкрито В.В. Ткачем у 2000 р., датується давньоруським часом.

Стоянка (доба бронзи)

Стоянка розташована поблизу та на території стадіону «Спартак»; до осушення боліт колишньої заплави р. Ікви тут знаходився острів Горбачин. У північній частині колишнього острова – сліди стоянки межановицької культури, в східній – залишки споруди XVII ст. у вигляді темної плями на розораній поверхні, густо насиченої уламками кераміки. Розміри об'єкта 5×6 м. Об'єкт обстежений В.В. Ткачем у 2001 р.

Стоянка, поселення (мезоліт, енеоліт, доба бронзи, ранній залізний вік, XVI ст.). Багатошарова стоянка, поселення займає піщаний мис лівого берега р. Ікви, біля автосервісу та ресторану “Серпанок”. Розміри об'єкту 500×300 м. Він був відкритий В.В. Ткачем у 1998 р., а у 2007 р. тут проводились рятівні розкопки Рівненською філією ОАСУ під керівництвом Б.А. Прищепи. Об'єкт є залишками мезолітичної стоянки, а також поселень волино-люблінської культури, культури кулястих амфор, межановицької культури, тшинецько-комарівської культури, могилянської групи ранньозалізного віку. У XVI ст. тут розташовувалось передмістя Дубна.

Передмістя Дубна «Вигнанка-2» (XVII – поч. XX ст.)

Поселення займає мис колишньої заплави р. Ікви, її лівого берега, переважно на схід від вул. Вигнанка. Територія значною мірою зайнята

городами та приватними садибами. Об'єкт був відкритий Ю. Пшеничним у 2011 р. Тоді було зібрано кераміку XVII – поч. XX ст. Поселення є історичним передмістям м. Дубна.

Отже, археологічні об'єкти на території Дубно розміщені нерівномірно і мають різний ступінь збереженості. Частина їх перебуває на державному обліку й має статус пам'яток національного чи місцевого значення, набагато більше відомі за дослідженнями, але лише у своїй сукупності вони дозволяють реконструювати процес заселення території і становлення сучасного міста Дубна. Забезпечення їх охорони та подальшого вивчення здійснюється через запровадження диференційованих режимів використання території пам'яток та зон охоронюваного культурного шару.

3.1.3. Об'єкти культурної спадщини за видом «історія»

Історичні пам'ятки Дубна поділяються на кілька типів: пам'ятні місця, пов'язані із визначними подіями; будинки, пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб; пам'ятні місця поховань жертв воєн та репресій. Основна частина таких пам'яток історії була пов'язана з подіями Другої світової війни, точніше - з боями радянської армії з німецькими загарбниками у 1941-44 рр.

Ці пам'ятки виражені у просторі як меморіальними знаками чи пам'ятниками, так і архітектурними спорудами, на яких розміщені меморіальні таблиці:

1. Військове кладовище 1941-1944 рр. вул. Забрама, військове кладовище, впорядковане у 1952 р., Рішення облвиконкому № 102 від 17.02.1970 р., Ох.№ 228. Комплекс поховань знаходиться на підвищенні на стику вулиць Забрама та Млинівська. Це – меморіал, з пам'ятним знаком та надгробками. Сприйняття пам'ятки здійснюється від Луцької брами по осі вул. Забрама. Стан - добрий. Територія кладовища має складну конфігурацію, наближену до прямокутника, огорожена муром. Пл. – 0, 1 га, 50 x 27 м. Головна алея веде до пам'ятника радянському воїну, що стоїть на кубічному п'єдесталі, опершись на вінок і

тримаючи в лівій руці солдатську каску. На п'єдесталі напис: «Вічна слава героя, що загинули в боротьбі за свободу і незалежність нашої Батьківщини, при визволенні м. Дубно». Перед пам'ятником плита з іменами полеглих. У списку значиться 11390 осіб. На гранітних плитах, розміщених по всьому кладовищі, вказані імена бійців – солдатів та офіцерів – всього 1432 на 97 могилах. Кровопротитні бої за Дубно відбувалися в ході Рівненсько-Луцької (27. 1 – 13. 2.) та Проскурівсько-Чернівецької (4. 3 – 17. 4.) операцій. У лютому Червона армія лише підійшла до р. Ікви, але місто за багнистою заплавою взяти не вдалося. Впродовж лютого – березня лінія фронту пролягала по руслу ріки. 17 березня 1944 року, з початком нового наступу, Дубно визволили від гітлерівців. Значна кількість полеглих бійців пов'язана з двома етапами боїв за місто – у лютому та березні 1944 року.

2. Братська могила радянських воїнів та тувинських добровольців 1944 р., вул. Замкова, 1, створено у 1952 р., реконструйовано у 1985 р., Рішення облвиконкому № 102 від 17.02.1970, Ох. № 226. Це – меморіал, розташований на відкритій площі перед мурами замку. Меморіал включає гранітну стелу з бронзовою фігурою воїна-червоноармійця та плити на місці братської могили. Загальні розміри впорядкованої могили $\approx 2,5 \times 5$ м. На стелі вписані імена 27 загиблих офіцерів-слов'ян та рядових-тувинців. Імена ще тридцяти похованих невідомі. Історія виникнення братської могили наступна: 9 лютого 1944 року кіннотники-тувинці 8-ї кавалерійської дивізії вступили до Сурмичів, однак Ікву їм форсувати не вдалося. Чимало кавалеристів загинуло у нерівній битві. Тува – формально незалежна від СРСР до осені 1944 року – від червня 1941 року надавала значну допомогу Червоній армії, в першу чергу в конях (50 тис.), зимовому одязі, м'ясі. Від 1943 року на фронті з'явилися тувинські добровольці-кіннотники. В лютому 1944 року 206 кавалеристів вели бої на Рівненщині. 65 з них загинуло.

3. Будинок, в якому жив Герой Радянського Союзу І.Іванов, що здійснив 22.07.1941 р. таран німецького літака, вул. Семидубська, 3 (кол. вул. Ворошилова, 88), 1940-1941 рр., Рішення облвиконкому № 622-р від

25.09.1981р., Ох.№ 155. Меморіальна дошка, яка відзначає подію, та сам будинок не мають, окрім історичної, ні мистецької, ні архітектурної цінності. Дошка прямокутної форми, виготовлена з важкого металу. Зліва – рельєфне зображення обличчя льотчика. На дошці напис: «В этом доме с 1940 г. по июнь 1941 г. жил старший-лейтенант летчик-истребитель И.И.Иванов // Двадцать второго июня в четыре часа двадцать пять минут совершил первый в Великой Отечественной войне воздушный таран фашистского самолета с до посмертно удостоен звания Героя Советского Союза». Іван Іванович Іванов (8 жовтня 1909 — 22 червня 1941) — радянський військовий льотчик-винищувач, Герой Радянського Союзу (1941, посмертно). Вважається одним з перших пілотів, що здійснили повітряний таран. Народився в селі під Москвою. Брав участь у «Польському» поході 1939 року та радянсько-фінській війні. У Фрязіно (Московська область) І. Іванову встановлено пам'ятник, до 2000 року діяв музей (згорів).

4. Пам'ятник Герою Радянського Союзу І.І. Іванову (ск. Мороз С.М., арх. Комаровський В.І.), вул. Шевченка, 66а (у переліку - № 51а), створений у 1978 р., Рішення облвиконкому № 622–р від 25.09.1981р., Ох. № 888. Пам'ятний знак у вигляді літака з інформаційною таблицею на фоні паркової зони є виразною домінантою простору. Архітектурно-просторове вирішення пам'ятника робить його символічним елементом при в'їзді до міста. Стан об'єкта - задовільний. Пам'ятник у вигляді літака, що виринає в повітря. На торці мурованого п'єдесталу – рельєфне обличчя героя та пам'ятна дошка з написом. Пам'ятник присвячений старшому лейтенанту І. Іванову, який здійснив перший військовий таран проти німецького аса 22 червня 1941 року. В історичному плані пам'ятник має певну невідповідність: замість винищувача І-16, на якому літав Іванов, встановлений МіГ-19, який з'явився щойно по війні. Габаритні розміри території пам'ятника: 33 x 10 м.

5. Меморіальна дошка на честь перебування поета Т.Г.Шевченка у 1846 р. в м. Дубні, вул. Незалежності, 1, встановлена у 1964 р., Рішення облвиконкому № 102 від 17.02.1970 р., Ох.№ 270. Пам'ятна дошка розташована на стіні пам'ятки

архітектури місцевого значення. Пропонується визнати її складовою частиною пам'ятки архітектури. Гранітна меморіальна дошка встановлена на будинку з боку вул. Кирила і Мефодія. На ній напис: «8 жовтня 1846 року в м. Дубно перебував великий син українського народу поет революціонер-демократ Т. Г. Шевченко». 21 вересня 1846 року Тарас Шевченко за завданням Археографічної комісії виїхав до Київської, Подільської і Волинської губерній. У жовтні він відвідав Кам'янець-Подільський, Почаїв, Кременець. Побував Шевченко й у Дубні, де оглянув церкву св. Іллі та монастир кармеліток.

6. Монумент героям танкової битви 1941 р. (арх. Сидоров А.Г, Щербіна Г.А., скульптор Скобліков А.П.), західна окраїна міста, встановлений у 1985 р., Рішення облвиконкому № 91-р від 03.03.1986 р., Ох.№ 1126. Пам'ятний знак у вигляді танка є виразною домінантою простору і символічним елементом в'їзної частини міста по вул. Львівській. Стан об'єкта – задовільний. Складається з двох частин: танку на масивному п'єдесталі та скульптурної групи бійців-червоноармійців на п'єдесталі поруч. Територія пагорба, на якому стоїть пам'ятник, $\approx 60 \times 50$ м. Постаменти $\approx 10 \times 15$ м. Пам'ятник увічніює пам'ять загиблих радянських танкістів у одній з найбільших у II світовій війні танкових битв (24-29 червня, у трикутнику Луцьк – Броди – Дубно). Незважаючи на перевагу у танках (2500 проти 800) радянський танковий корпус потерпів фіаско, завдяки технічній перевазі тодішніх німецьких танків, організаційній злагоженості військ противника та повному домінуванню у повітрі Люфтваффе. 9 червня 2014 року молодь розфарбувала торець п'єдесталу танку у кольори українського прапора.

7. Місце розстрілів громадян єврейської національності фашистськими окупантами, біля станції автосервісу (колишній стадіон), 1941-1944рр., встановлений у 1990 р., Розпорядження Представника Президента України № 477 від 25.10.1993 р. 27 травня 1942 р. эйнзацгрупен «С» знищила на околиці міста близько 3800 євреїв. За іншими свідченнями їх тоді загинуло 5 тис. осіб.

8. Місце розстрілів жертв сталінізму 1941 р., вул. Сурмичі, встан. 1990 р., Розпорядження Представника Президента України № 477 від 25.10.1993 р.

Знаходиться на південь від мосту через р. Ікву, перед в'їздом на господарську територію в'язниці. На південь від пам'ятного місця знаходиться невеликий став. Пам'ятний знак – у вигляді циліндричного каркасу зі стрічкою вгорі, переплетеною терновим вінцем. На тій же огороженій території встановлено стелу на честь 60-річчя УПА. Огороджена територія з пам'ятними знаками має розміри 3 х 3 м. Загальна площа забудови тюрми, де проводилися розстріли, – 0,575 га. У червні 1941 року перед відступом Червоної армії війська НКВС розстріляли по всій Західній Україні 22 тис. в'язнів. У Дубні було 1,5 тис. політв'язнів. Згідно з донесенням німецького командування у Дубні на території тюрми 24. 06. 1941 року розстріляли бл. 400 громадян німецької та української національності. 27-28. 06. після окупації Дубна німцями колишні радянські функціонери та євреї були примушені виносити трупи загиблих і ховати їх у подвір'ї біля західної стіни в'язниці. Пізніше всіх, хто здійснював поховання, розстріляли німці.

9. Місце розстрілів мирних жителів та військовополонених німецькими нацистами 1941 р., стик вулиць Забрама і Данила Галицького, встан. 1990 р., Розпорядження Представника Президента України № 477 від 25.10.1993 р.

10. Місце таборів та розстрілів радянських військовополонених німецькими нацистами у 1941-1943 рр., вул. Сурмичі (колишнє приміщення хмільярні), встан. 1990 р., Розпорядження Представника Президента України № 477 від 25.10.1993 р. Територія разом з забудовою складає 0,85 га. Периметр огорожі – 440 м. Обмежена вулицями Сурмичі та Хмільною. Головний будинок – адміністративно-виробнича споруда промислового підприємства кін. XIX – поч. XX ст. Крім цього на території знаходяться будівля виробничих майстерень, господарські споруди. В роки німецької окупації тут знаходився концтабір. 3 жовтня 1943 р. відбувся вдалий напад підрозділів УПА Воєнної Округи "Богун" під командуванням Петра Олійника - "Енея" на німецький табір для радянських військовополонених в передмісті м. Дубно. Внаслідок повстанської атаки з німецького полону було звільнено 5000 радянських

військовополонених. Частина із звільнених червоноармійців вступила в УПА, інші розійшлися по навколшніх селах та хуторах.

Даний напад УПА знайшов відображення у радянському донесенні :

Совершенно секретно

Секретарю ЦК КП(б) Украины

Тов. ХРУЩЕВУ

25 февраля в отдел Контрразведки "СМЕРШ" 149-й стрелковой дивизии 13-й армии явился с повинной участник южной группы "УПА" Конотоп Михаил Дмитриевич, 1919 года рождения, уроженец с. Пески Ново-Псковского района Ворошиловградской области, украинец, беспартийный, образование 5 классов, в Красной Армии служил с 1939 года по февраль месяц 1942 года.

Будучи бойцом действующей Красной Армии, в феврале месяце 1942 года Конотоп попал в плен к немцам и находился в лагере для военнопленных в г. Дубно Ровенской области.

На допросе в отделе "СМЕРШ" Конотоп показал, что в "УПА" он попал при следующих обстоятельствах: **"Я содержался в лагерях в г. Дубно, где было около 8 тыс**

военнопленных. 3 октября 1943 года отрядами "УПА" был произведен налет на наш лагерь. Чтобы воспрепятствовать освобождению военнопленных, немецкая охрана

лагеря из пулемета расстреляла более 2 тыс человек, остальных, свыше 5 тыс

военнопленных, отряды "УПА" увели с собой. Разбили на группы по 100-150 человек

и увели в разных направлениях по бандеровским отрядам. Я, в группе ста

военнопленных, под конвоем был доставлен в с Обгув Дубновского района Ровенской

области в один из бандеровских отрядов Здесь нас разбили по 10 человек и распределили

по сотням, разместив среди бандеровцев по 3 человека на взвод (чету). Я попал в сотню,

где командиром был "Дож" (псевдоним), а мне дали кличку "Потап". Со мной вместе

попали два военнопленных по фамилии Плахтий. ему бандеровцы дали кличку "Эльбрус"

и Черноморец по кличке "Ермак". Клички нам дали сразу при распределении. Наша сотня

входила в курень, которым командовал майор, его всегда называли "Друже Майор". Он

также из бывших военнопленных Красной Армии, находился в плену у немцев вместе с

нами в г. Дубно, уроженец Днепропетровской области, имел кличку "Чучупака".

Наш курень входил в "загин", которым командовал командир по кличке "Эней"» (ЦДАГОУ

– Центральний Державний архів громадських об'єднань України (колишній архів КПУ) - Ф. 1

Оп. 23, Спр 930, Арк. 173-174 – витяг з сайту <http://maidenua.livejournal.com/949315.html>).

11. Місце розстрілів громадян єврейської національності німецькими нацистами 1941 р., біля ринку (залишки єврейського кладовища), вул.

Млинівська, встан. у 1990 р., Розпорядження Представника Президента України № 477 від 25.10.1993 р. Місце розстрілів розташоване на узвишші над занедбаним Єврейським цвинтарем, на схід від тендетного ринку. Мешканці Дубна перетворили цвинтар на стихійний смітник, «тому міський голова планує віддати цю територію в оренду власнику кафе, щоб він прибрав сміття і навів там лад»(січень 2014). Перед німецької окупацією у Дубні проживали 12 тис. євреїв. Після визволення міста (17 березня 1944 року) жодного єврея в місті не залишилося. Останні жителі дубнівського гетто були винищені 24 жовтня 1942 року. На Нюрнберзькому процесі наводилися свідчення мешканця Дубна, який оповідав про розстріл п'яти тисяч мешканців. Пам'ятні знаки на території розстрілів огорожені і розташовані на незначній відстані один від одного. Перший знак – з металевих стійок і дроту, встановлений 1990 року. Другий – у вигляді гранітної стели з зіркою і написом: «Пам'ятаємо, шануємо. Від жителів м. Дубно».

Окремі об'єкти культурної спадщини за видовою ознакою "історія" були поставлені на державний облік місцевими органами виконавчої влади у 2002 р., що після прийняття Закону України "Про охорону культурної спадщини" та Постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 №1760 "Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України", протиречить діючому законодавству, оскільки відповідно до зазначених вище нормативних актів об'єкт набуває статусу пам'ятки місцевого значення відповідно до наказу Міністерства культури, а статусу пам'ятки національного значення – лише відповідно до Постанови Кабінету Міністрів. Таким чином, об'єкти, що подаються нижче, фактично мають статус "щойно виявленого об'єкта культурної спадщини":

1. Меморіальна дошка на будинку гімназії - нині – ЗОШ № 1, де у 1931-1935 рр. навчався археолог, доктор історичних наук Свєшніков І.К., вул. Шевченка, 23, встановлена у 1997 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. На дошці портрет вченого та

напис: «В 1935 році Дубенську гімназію закінчив видатний вчений-археолог Ігор Кирилович Свешніков (1915—1995)». І. К. Свешніков – видатний український історик та археолог. Доктор історичних наук. Походив з російських дворян, його батько емігрував на Волинь після революції. У 1920-х – 30-х рр. жив у м. Дубно. Досліджував поле Берестецької битви, давній Звенигород, замок у Дубні тощо.

2. Меморіальна дошка на честь краєзнавця, просвітянина І. Лозов'юка, вул. Шевченка, 23 - нині – ЗОШ № 1, встановлена у 1998 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. На дошці портрет вченого та напис: «Ігор Лозов'юк випускник Дубенської гімназії 1935 р. (краєзнавець, етнограф, просвітянин)». Ігор Дмитрович Лозов'юк (1917-1993) – публіцист і краєзнавець, уродженець с. Хотин на Рівненщині. Шкільний друг Ігоря Свешнікова.

3. Меморіальна дошка на честь політв'язнів, які загинули в Дубенській тюрмі у 1941 р., вул. Грушевського, встановлена у 1999 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р.

4. Меморіальна дошка на честь поета В.Ф. Галети, вул. Свободи, 54, встановлена у 1998 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. Василь Федорович Галета (1928-1988). Український поет, в'язень ГуЛагу. Підлітком потрапив на роботи в Німеччину. З січня 1945 року – в Червоній армії (механік-водій танку Т-34). З 1946 року вчився в Дубенському педучилищі. У 1948 році засуджений на 25 років (вийшов після смерті Сталіна, в 1955 році, реабілітований в 1988 році). Працював шофером. Твори виходили у 1990 та 1992 роках (збірка «Невільничі струни» перекладена російською мовою). У 1995 році в ДІКЗ м. Дубна започатковано іменний фонд поета.

5. Меморіальна дошка на честь 200-річчя від дня народження французького письменника Оноре де Бальзака, вул. Свободи, 1 (пл. Незалежності, 1), встановлена у 1999 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. На дошці портрет письменника та напис: «Через місто

Дубно в 1847—1850 роках пролягав шлях великого французького письменника Оноре де Бальзака. Пам'ятний знак встановлений на честь 200-річчя від дня народження». О. де Бальзак (Honoré de Balzac), 1799-1850, проїжджав через Дубно під час відвідин своєї нареченою Е. Ганської у 1847-1848 та 1849-1850 рр. У березні 1850 року вони побралися у Бердичеві, у серпні 1850 року письменник помер.

6. Меморіальна дошка на честь польського вченого та просвітителя Тадеуша Чацького (1803-1813 рр.), вул. Замкова, 7, встановлена у 2000 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. На дошці портрет просвітителя та напис: «У цьому будинку помер видатний польський просвітитель Тадеуш Чацький». Тадеуш Чацький - Tadeusz Czacki, herbu Świnka (1765-1813). Діяч польського просвітницького руху, історик, економіст, бібліофіл, засновник кременецького ліцею (1805) – першого вищого навчального закладу на Волині.

7. Меморіальна дошка на честь класика польської літератури Антонія Мальчевського (1793-1826 рр.), вул. Острозького, 18 (костел св. Яна Непомука), встановлена у 2001 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р. На дошці портрет письменника та напис: «Антонієві Мальчевському. Земляки – Antoniemu Malczewskiemu. Autorowi powieści poetyckiej “Maria” w 175 rocznice śmierci. Rodacy». Антоній Мальчевський - Antoni Malczewski herbu Abdank (1793-1826), видатний польсько-український поет. Байрон саме йому був вдячний за сюжет до свого «Мазепи». Разом з С. Гощинським та Ю.-Б. Залеським належить до засновників «української» школи польського романтизму. Народився на Волині. Вчився у Кременецькому ліцеї. Після перебування в Європі у 1821 році повернувся на Волинь, потім переїхав до Львова, згодом – до Варшави. На його долю фатально вплинуло нещасливе кохання. Помер у забутті в молодому віці. Поема «Марія» - історико-епічний містично-романтичний твір. Пізніше перекладений білоруською, українською, російською, латиською, німецькою, англійською та іншими мовами.

8. Меморіальна дошка на честь художника, громадського діяча, колишнього політв'язня М. Боришкевича, вул. Некрасова, 27, встановлена у 2001 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р.

9. Пам'ятний знак на честь 60-річчя УПА, вул. залізнична (Привокзальний майдан), встановлений у 2002 р., Розпорядження голови облдержадміністрації № 292 від 27.05.2002 р.

10. Військове кладовище вул. Мирогощанська, 1941-1945 рр., Розпорядження голови облдержадміністрації №514 від 18.12.2009 р.

11. Пам'ятний знак загиблим чехам у Другій світовій війні, вул. Космонавтів, Страклівське кладовище, Розпорядження голови облдержадміністрації №514 від 18.12.2009 р. В роки німецької окупації у Чеському Страклові діяла підпільна антифашистська організація Blaník. Після звільнення Дубна 17 березня 1944 року на допомогу Червоній армії зголосилося 90 мешканців Ч. Страклова. Чимало з них пізніше вступило до 1-го Чехословацького армійського корпусу (реорганізований з бригади 10. 04. 1944 р.). Імена 12 мешканців Чеського Страклова, що загинули на цій війні, відомі. Вони віддали свої життя за визволення Чехословаччини у 1944-1945 роках.

Для цих об'єктів необхідно розробити відповідну облікову документацію та подати її на розгляд органів охорони культурної спадщини на предмет вирішення питання про внесення до Державного реєстру з наданням відповідного охоронного номера.

3.1.4. Об'єкти культурної спадщини за видом «монументальне мистецтво»

На території Дубна на державному обліку перебуває 3 об'єкти за видом "монументальне мистецтво", два з них має статус пам'яток місцевого значення, один – "щойновиявленого об'єкту культурної спадщини":

1. Пам'ятник Пирогову М.І. - вченому хірургу, анатому і педагогу, вул. Шевченка, 51, рік встановлення - 1956 р., Рішення облвиконкому № 102 від

17.02.1970 р., Ох.№ 267. Пам'ятник знаходиться на території пам'ятки архітектури національного значення колишнього костелу та монастиря Кармеліток XVII ст. (Ох.№ 1493). Відповідно, пропонується при внесенні пам'ятки архітектури до Державного реєстру нерухомих пам'яток України включити пам'ятник М.Пирогову до складу комплексної пам'ятки.

2. Пам'ятник Шевченку Т.Г., на території заводу гумово-технічних виробів, вул.Млинівська, 59, рік встановлення - 1971 р., Рішення облвиконкому № 91-р від 03.03.1986 р., охоронний номер не присвоєно. Необхідно розробити облікову документацію на пам'ятку.

3. Пам'ятник Шевченку Т.Г., вул. Д. Галицького, 68, рік встановлення - 1991 р., Рішення облвиконкому № 292 від 27.05.2002 р., охоронний номер не присвоєно. Має статус "щойновиявленого об'єкту". Для цього об'єкту необхідно розробити відповідну облікову документацію та подати її на розгляд органів охорони культурної спадщини на предмет вирішення питання про внесення до Державного реєстру

3.1.5. Ландшафті об'єкти. Пам'ятки природи

З-посеред історичних ландшафтних територій міста Дубна основним простором історичного ландшафту є долина ріки Ікви. Водночас, оскільки всі береги ріки на сьогодні є забудованими садибною забудовою (що в цілому не порушує структури і візуального сприйняття природного ландшафту), ці території пропонується віднести до Зони охоронюваного ландшафту. Окремі ландшафтні об'єкти, внесені до переліку пам'яток (зокрема - пам'яток садово-паркового мистецтва), в ході науково-пошукових робіт не вивлені.

Історична територія парку "Палестина", закладеного садівником Діонісієм Міклером, на сьогодні частково зайнята лікувальним закладом, а частково (основна частина парку) перебуває поза адміністративними межами міста Дубна. Первісна структура цього парку на сьогодні не збережена. Виявлення втрачених якостей цього парку можливе лише після комплексних наукових досліджень (включно з археологічними). Тільки після їх проведення можливо ставити питання про внесення цієї території до певної категорії пам'яток.

Пропонується на сьогодні включити територію колишнього парку в межах міста, незайняту забудовами лікарні, до зони охоронюваного археологічного культурного шару.

Важливим елементом цінних ландшафтних територій є міський парк на Острівку. З пішохідного моста, який з'єднує Острівок з провул. Купальний, відкривається прекрасна оглядова панорама на Замок Острозьких-Любомирських. З огляду на умови візуального сприйняття пам'ятки з Острівка, наявності там археологічного культурного шару, ця паркова територія пропонується о внесення до зони охоронюваного ландшафту.

Оскільки давня долина ріки у південній частині історичного ареалу міста та між містом в його історичних межах та о.Кемпа (Спасо-Преображенський монастир) на сьогодні активно забудована садибами, ці забудовані території, які колись були цінним ландшафтом річкової долини, пропонується внести до охоронних зон пам'яток та історичного ареалу, а також - зон регулювання забудови. Незабудовані береги ріки Ікви, з огляду на складні геологічні умови, пропонується внести в зону охоронюваного ландшафту. Межі цієї зони встановлюються також з огляду на характеристики візуального розкриття пам'яток архітектури та наявні зони охоронюваного археологічного культурного шару. Для ландшафту долини ріки Ікви характерний рівнинний характер, відсутність високих зелених насаджень, заболоченість територій, поділених прямими лініями меліоративних каналів. В перспективі такий ландшафт є прекрасним місцем для створення рекреаційно-відпочинкових територій з велосипедним, пішохідним та частково автомобільним сполученням.

3.6. Візуальне розкриття пам'яток м. Дубна

Архітектурно-просторова композиція та пейзажно-видова структура історичного Дубна є надзвичайно складною та багатою. Основними чинниками формування видового розкриття пам'яток архітектури Дубна є топографія (розташування архітектурних пам'яток на топографічно підвищених ділянках

над долиною ріки Ікви) та типологічно диференційована урбаністична структура міста (від щільної забудови центру з вузькими вуличками до малоповерхової садибної забудови історичних передмість та сіл).

Водночас саме перепад рельєфу в долині ріки Ікви, а також складна схема проходження річкового русла по звивистій долині, призвели до унікальних можливостей видового розкриття історичного міського силуету з протилежних берегів, з долини ріки та з транспортних магістралей.

Саме в долині ріки сформована зона активних візуальних зв'язків між архітектурними пам'ятками. Найбільш активною домінантою у цій зоні є дзвіниця колишнього Бернардинського монастиря, яка проглядається в силуеті міста як з півдня, так і з півночі. Активне розкриття пам'ятки відбувається також із заходу, з боку історичного в'їзду до міста. Також у міському середовищі силует колишнього монастиря Бернардинів відіграє активну роль. Тому зона візуального впливу цієї пам'ятки сягає на окремих ділянках більш ніж 500 м.

Локальними домінантами міського простору 2-го порядку є пам'ятки архітектури, які розташовані на перших терасах річкової долини: замок Острозьких-Любомирських, церква Преображення Господнього (Спасо-Преображенська), колишній монастир Кармеліток, будівля синагоги. Ці об'єкти активно розкриваються в просторі річкової долини, а міська забудова слугує їм особливим урбаністичним фоном. Також ці чотири пам'ятки є своєрідними акцентами (або ж "форпостами") міського простору, що ніби "врізається" в природній ландшафт річкової долини. Водночас низинне розташування цих об'єктів не дозволяє їм працювати на широку панораму силуету міста (межа візуального сприйняття їх силуету не перевищує 350-500 м).

Окремо варто виділити церкву Різдва Пресвятої Богородиці на Страклові, яка є візитівкою Дубна при в'їзді до міста залізничною колією з боку Львова та має гарне видове розкриття з долини ріки Ікви. Садибна забудова дозволяє пам'ятці активно формувати навколишнє середовище.

Церква Св. Юрія на Сурмичах через спорудження на вул.Сурмичі багатоквартирних багатоповерхових житлових будинків втратила круговий сектор огляду пам'ятки з південного заходу та з півдня. Тому зона візуального сприйняття пам'ятки звузилась до прилеглих до території пам'ятки кварталів житлової садибної забудови.

Аналогічна ситуація - з просторами візуального огляду пам'яток на території військово-адміністративних кварталів Дубна ХІХ ст. вздовж вул. М.Грушевського: будівель колишньої економії та будинку Домбровського. Ці пам'ятки мають обмежений сектор огляду в середовищі різнотипної малоповерхової та багатоповерхової забудови.

Аналогічно обмежені зони візуального розкриття мають об'єкти в історичному центрі Дубна - громадські, культові та житлові будівлі в кварталах історичної забудови. Церква Пророка Іллі має комфортне середовище для візуального сприйняття з боку Луцької брами, північної сторони вулиці Данила Галицького та з вулиці Старої, тоді як фланкуюча багатоповерхова забудова та два фронти багатоповерхової сучасної забудови вздовж вул.Данила Галицького зі сходу різко обмежують цілісне сприйняття пам'ятки. Можна стверджувати, що дисгармонійна багатоповерхова (3-5 поверхів, часто з мансардною надбудовою) забудова вулиці Данила Галицького зруйнувала цілісний простір історичного центру Дубна, значно знівельовала значення цих пам'яток в історичному середовищі.

Окремим цілісним простором залишається історична площа міста, в межах якої розкриваються історичні фасади як пам'яток архітектури (вул.Свободи) так і цінної історичної забудови. Через відсутність будівлі ратуші, яка була втрачена, простір площі м'яко переходить у простір вулиці Данила Галицького, дещо нівелюючи цілісність образу історичної міської площі.

Вуличні простори теж є активним простором візуального розкриття таких пам'яток як парафіяльний костел та синагога (візуальна вісь вулиці Кирила і Мефодія), колишній монастир Кармеліток (вулиця Шевченка), парафіяльний

костел та Надбрамний корпус замку Острозьких-Любомирських (вулиця Костянтина Острозького). В межах цих історичних вуличних просторів формується динамічне сприйняття фасадів пам'яток в рядовій забудові кварталів. Однак архітектурний простір цих вулиць на сьогодні активно спотворюється перебудовою фасадів рядової і цінної історичної забудови, влаштуванням невластивих середовищу рекламних носіїв, новобудовами. При такій динаміці неминучі безповоротні втрати, які вимагатимуть в майбутньому масштабних заходів з регенерації історико-архітектурного середовища історичного центру м.Дубна.

3.2. Аналіз діючих зон охорони пам'яток культурної спадщини

На сьогоднішній день, згідно листа Управління культури і туризму Рівненської ОДА (від 3.03.2014 р.) на території м.Дубна наявні розроблені і затверджені охоронні зони на 16 об'єктів культурної спадщини. Отримані вихідні данні свідчать, що для пам'яток архітектури і містобудування, а також історії були затверджені охоронні зони та зони регулювання забудови для таких пам'яток:

- 1) Замок Острозьких-Любомирських (1978 р.);
- 2) Монастир бернардинів та церква Св.Миколая, Луцька брама (1978 р.);
- 3) Церква Св.Юрія (Георгія) з дзвіницею (1980 р.);
- 4) Археологічний культурний шар давньоруського м.Дубен Х-ХІІІ ст. (пам'ятка археології національного значення);
- 5) Пам'ятник Герою Радянського Союзу І.Іванову, вул.Шевченка - пам'ятка історії (1981 р.);
- 6) Пам'ятник Миколі Пирогову, вул.Шевченка, 51 - пам'ятка монументального мистецтва місцевого значення (1981 р.);
- 7) Пам'ятник Тарасу Шевченку, вул. Шевченка, сквер (пам'ятник не існує). - 1981 р.;
- 8) Пам'ятник Тарасу Шевченку (територія заводу гумово-технічних виробів), вул. Млинівська, 59 - 1987 р.;

9) Братська могила воїнів радянської армії та Тувинських добровольців, вул.Замкова (1981 р.);

10) Військове кладовище 1941-1944 рр., вул.Забрама (1981 р.);

11) Група могил Тувинських добровольців, вул.Мирогощанська (кол. Тувинських добровольців) - 1981 р.;

12) Будинок, у якому жив Герой Радянського Союзу І.Іванов, вул. Семидубська, 3 (кол. вул. Ворошилова, 88) - 1981 р.;

13) Пам'ятний знак радянським воїнам-танкістам (Монумент героям танкової битви 1941 р.), вул.Львівська, західна околиця міста (1985 р.);

Всього - 13 зон охорони.

На решту пам'яток архітектури проекти зон охорони розроблялись працівниками науково-дослідного сектору Рівненського НУВГ у 2008 р. Ця документація не проходила погодження органами охорони культурної спадщини.

На сьогодні межі охоронних зон вказаних пам'яток потребують верифікації згідно вимог Державних будівельних норм та погодження відповідним органом охорони культурної спадщини. Пам'ятки історії та монументального мистецтва, що розташовані в межах територій пам'яток архітектури, необхідно включити до складових частин комплексів та встановити для них єдину охоронну зону.

Для пам'яток історії та монументального мистецтва, які розташовані поза історичним центром в сучасній чи промисловій забудові необхідно скоригувати межі охоронних зон.

При розробленні проекту охоронних зон об'єктів культурної спадщини м.Дубна враховувались розробки Інституту "Укрзахідпроектреставрація" та НДЛ-104 Національного університету "Львівська політехніка".

Натурні обстеження та нанесення меж територій пам'яток, історико-містобудівний та композиційний аналіз дозволили окреслити як окремі охоронні зони навколо пам'яток, так і встановити Комплексну охоронну зону об'єктів культурної спадщини історичного центру міста Дубна.

Окремою проблемою є визначення меж **Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні**. До переліку пам'яток заповідника внесені 24 пам'ятки та об'єкти архітектури (як комплекси, ансамблі так і окремі пам'ятки), території яких становлять окремо виділені ділянки, не поєднані в єдину цілісну заповідну територію. Тому визначення території Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні є предметом окремого комплексу науково-проектної документації.

Таблиця А

Перелік пам'яток архітектури, включених до складу Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні.

№ п/п	Назва пам'ятки	датування	адреса	Ох.№
1.	Замок князів Острозьких-Любомирських:	XVI-XVIII сторіччя	м. Дубно, вул. Замкова, 15	609/0
	надбрамний корпус	XVI сторіччя	м. Дубно, вул. Замкова, 15	609/1
	палац Любомирських	XVI-XVIII сторіччя	м. Дубно, вул. Замкова, 15	609/2
2.	Комплекс монастиря бернардинців:	1630 рік	м. Дубно, вул. Данила Галицького, 28	611/0
	церква Святого Миколая	1630 рік	м. Дубно, вул. Данила Галицького, 28	611/1
	келії	1630 рік	м. Дубно, вул. Данила Галицького, 28	611/3
3.	Луцька брама	XV-XVI сторіччя	м. Дубно, вул. Данила Галицького, 32	610
4.	Костел та монастир кармеліток	1630-1686 роки	м. Дубно, вул. Т. Шевченка, 51	1493
5.	Церква Святого Юрія з дзвіницею	1700 рік	м. Дубно, вул. Садова, 10	1494/1
6.	Іллінська церква	1905 рік	м. Дубно, вул. Данила Галицького, 13	19-Рв
7.	Парафіяльний костел з келіями	1832 рік	м. Дубно, вул. К. Острозького, 18	14-Рв
8.	Спасо-Преображенська церква	XVI сторіччя	м. Дубно, вул. І. Франка, 30	18-Рв
9.	Синагога	XVI сторіччя	м. Дубно, вул. Кирила і Мефодія, 23	31-Рв
10.	Будинок Домбровського	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. М. Грушевського, 156	13-Рв
11.	Будинок купця	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Кирила і Мефодія, 6	30-Рв
12.	Будинок купця	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Кирила і	29-Рв

№ п/п	Назва пам'ятки	датування	адреса	Ох.№
			Мефодія, 10	
13.	Будівлі торговельно-житлові	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Кирила і Мефодія, 12	22-Рв
14.	Будинок Ельберта	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Т. Бульби, 4	20-Рв
15.	Будинок контрактів	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 1	21-Рв
16.	Будинок житловий	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 8	23-Рв
17.	Будинок житловий	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 10	24-Рв
18.	Будинок житловий	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 12	25-Рв
19.	Будинок житловий	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 14	28-Рв
20.	Будинок житловий	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 16	26-Рв
21.	Будинок житловий	початок XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 18	27-Рв
22.	Будівля хмелефабрики	XIX сторіччя	м. Дубно, вул. Свободи, 48	15-Рв
23.	Садиба (музей)	1870 рік	м. Дубно, вул. Т. Шевченка, 10	12-Рв
24.	Будівлі торговельно-житлові	1832 рік	м. Дубно, вул. М. Драгоманова, 1	14/1-Рв (?)

Примітка: для п.24 Охоронний номер некоректний, або - невизначений.

З огляду на досвід збереження та використання заповідних територій, територій та пам'яток історико-культурних заповідників України, пропонується попередньо прийняти наступний підхід до визначення меж Державного історико-культурного заповіднику у м.Дубні:

"Межі території заповідника визначаються межами територій пам'яток, переданих у встановленому законодавством порядку Державному історико-культурному заповіднику у м.Дубні".

3.3. Загальна характеристика історичних ареалів міста Дубна

У 2007 р. НДЛ-104 Національного університету "Львівська політехніка" виконана науково-дослідна робота "Концепція регенерації архітектурно-просторового середовища центральної історичної частини м.Дубно" (науковий керівник - д.арх., проф. М.В.Бевз), у якій на кресленні "Історико-архітектурний опорний план. Схема зонування" позначено межі "Історичний ареал міста".

В межі історичного ареалу включено історичне ядро міста, частину передмістя Забрама та передмістя Сурмичі. Оскільки дана науково-проектна документація не пройшла погодження відповідно до чинного законодавства, то на даний час юридично межі історичного ареалу м.Дубна залишались невстановленими.

Оскільки історично територія Дубна сформувалась з кількох локальних поселень, визначення цілісного історичного ареалу міста з охопленням наявних пам'яток є неможливим. Ця проблема оминалась у попередніх дослідженнях, які концентрувались на визначення історичної та архітектурно-містобудівної цінності історичної території Дубна, інколи включно з його передмістями Забрама та Сурмичі.

Оскільки, науково-дослідні роботи інституту "Укрзахідпроектреставрація" виконувались до прийняття нового законодавства про охорону культурної спадщини та нормативних документів (Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 №318 "Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів"), межі історичного ареалу дослідники не встановлювали.

Окремою проблемою є визначення меж Державного історико-культурного заповідника у м.Дубно. До переліку пам'яток заповідника внесені 25 пам'яток архітектури (як комплекси, ансамблі, так і окремі пам'ятки), території яких становлять окремо розташовані ділянки, не поєднані в єдину цілісну територію. Тому визначення території Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні та подальших перспектив його розвитку є предметом окремого дослідження.

4. ПРОЕКТНО-РЕГУЛЯТИВНИЙ РОЗДІЛ.

Відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини" з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, комплексів (ансамблів) навколо них повинні встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються науково-проектною документацією на основі історико-архітектурного опорного плану та затверджуються центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, тобто Міністерством культури України.

З огляду на це в даному проектно-регулятивному розділі визначено:

1. Основні принципи системи охоронного зонування території міста Дубна .
2. Межі територій та зон охорони пам'яток.
3. Режими використання територій та зон охорони пам'яток.
4. Межі та режими використання історичного ареалу.

4.1. Основні принципи системи охоронного зонування м.Дубна

Зони охорони пам'яток є складовою частиною охоронного зонування як містобудівного засобу збереження культурної спадщини. До охоронного зонування, крім зон охорони пам'яток, належать території пам'яток.

Територія пам'ятки - це земельна ділянка, на якій розташована пам'ятка і яка пов'язана з нею історично і функціонально та забезпечує її збереження і функціонування як об'єкта культурної спадщини.

Виходячи з проведеної вище класифікації території міста за ступенем історико-культурної цінності визначена така номенклатура територій і зон охорони пам'яток:

1. Території пам'яток.
2. Комплексна охоронна зона пам'яток історичного центру.
3. Охоронні зони дискретно розташованих пам'яток.

4. Зони регулювання забудови.
5. Зони охоронюваного ландшафту.
6. Зони охорони археологічного культурного шару.

Згідно з чинним законодавством ці території спеціально виділяються з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, комплексів (ансамблів). При визначенні номенклатури, меж і режимів використання територій зон охорони пам'яток ми керувались такими засадами: зони охорони пам'яток визначались, виходячи з наявності в місті пам'яток архітектури й містобудування національного і місцевого значення, а також пам'яток історії і монументального мистецтва місцевого значення, взятих на державний облік відповідно до законодавства. При цьому також враховувалося територіальне розміщення щойно виявлених об'єктів культурної спадщини і тих, що пропонуються для внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Враховуються також території історичних кладовищ з об'єктами історії, які розташовані на їх територіях.

Охоронна зона – територія, що виділяється для збереження найближчого середовища пам'ятки, головним чи суттєвим елементом якого вона є, а також для створення оптимальних умов огляду пам'ятки, забезпечення належного її функціонування, охорони від вібрацій, забруднень, затоплення, підтоплення та інших негативних техногенних і природних впливів. Для забезпечення збереження окремо розташованих пам'яток культурної спадщини та їх найближчого оточення встановлюються охоронні зони для кожної з них. Режим використання території, встановлений у цих зонах, має забезпечити фізичне збереження, сприятливе візуальне сприйняття пам'яток, їх доцільне використання, впорядкування (благоустрій) території.

Комплексна охоронна зона встановлюється з метою охорони й доцільного використання неповторного історико-містобудівного утворення, яке включає в себе низку пам'яток. Комплексна охоронна зона створюється як зона спеціального режиму охорони і використання найбільш цінних з історико-архітектурного та містобудівного погляду територій для збереження їх

індивідуального образу. Така комплексна система охорони, на відміну від дисперсної (коли визначається багато охоронних зон – для кожної пам'ятки окремо) дозволяє зберегти цілісність і неповторність всього історичного середовища, тобто – традиційний характер середовища, як цього вимагає чинне законодавство.

Відповідно до чинного законодавства в м.Дубно пропонується затвердити одну **комплексну охоронну зону**, встановлену навколо сукупності пам'яток (в переважній більшості - це пам'ятки архітектури національного та місцевого значення), які розташовані в межах у минулому укріпленої території історичного міста Дубна ("міста в мурах"). Комплексна охоронна зона встановлюється з метою охорони й доцільного використання неповторного історико-містобудівного утворення м. Дубна як цілісного містобудівного ансамблю. Дисперсна охоронна зона розроблена для колишнього монастиря сестер Кармеліток в північній частині міста (при дорозі на Рівне) - окремий оборонний форпост міста

Поза історичним центром міста окремі пам'ятки архітектури розташовані на передмістях. Це – дерев'яна церква Св. Юрія (Георгія) на передмісті Сурмичі, будівля колишньої економії та будинок Домбровського на території нового Дубна XIX ст. (між Сурмичами та Підбірцями). Для них встановлюються окремі охоронні зони та зони регулювання забудови.

Також встановлюються окремі охоронні зони для пам'яток історії та монументального мистецтва, які перебувають поза межами зон охорони пам'яток архітектури:

Зони регулювання забудови – це території, які оточують комплексні охоронні зони і охоронні зони окремо розташованих пам'яток, або прилягають до них. Ці зони призначені для збереження традиційного характеру середовища, тобто історично сформованої структури міста, закріплення в ній і в ландшафті провідного значення пам'яток архітектури й містобудування (архітектурних акцентів і містобудівних домінант), для збереження масштабних співвідношень в розплануванні й забудові, забезпечення архітектурної єдності

нових будівель з історично сформованим середовищем. У зону регулювання забудови ми включаємо велику частину зон композиційно-видового впливу пам'яток історичного центру з метою збереження цього впливу.

Для м. Дубна пропонується встановити дві категорії зон регулювання забудови, виділивши окремо зону суворого регулювання забудови (І категорії) (згідно п. 3.4.2.5 ДБН Б.2.2-2-2008). Межі цієї Зони суворого регулювання забудови відповідають межах Історичного ареалу міста, запропонованого в даній роботі. Це дозволить розробити єдині комплексні вимоги до регулювання процесів архітектурно-містобудівних перетворень в історичному ареалі міста.

4.2. Межі територій та зон охорони пам'яток

В межах опрацювання матеріалів історико-архітектурного опорного плану м.Дубна проведено роботу з визначення меж територій пам'яток та визначення їх зон охорони.

4.2.1. Території та охоронні зони пам'яток архітектури

Території пам'яток архітектури і містобудування Дубна визначені землевпорядними документами та обліковою документацією на пам'ятки. В окремих випадках, при відсутності визначених меж територій пам'яток, їхні межі визначались при розробці Історико-архітектурного опорного плану. Після нанесення на топопідоснову площі територій пам'яток архітектури подані у зведеній таблиці:

Таблиця 1

Території пам'яток архітектури

№ п/п	Назва пам'ятки	Площа га
1.	Пам'ятка національного значення замок князів Острозьких-Любомирських (ансамбль)	4,7
2.	Пам'ятка національного значення Луцька брама	0,4
3.	Пам'ятка національного значення церква/костел монастиря бернардинів та келії монастиря бернардинів (ансамбль)	1,8
4.	Пам'ятка національного значення - костел і монастир кармеліток (ансамбль)	0,9

5.	Пам'ятка національного значення - церква святого Юрія (комплекс)	0,3
6.	Пам'ятка місцевого значення садиба на вул. Шевченка	0,2
7.	Пам'ятка місцевого значення парафіяльний костел з дзвіницею (комплекс)	0,3
8.	Пам'ятка місцевого значення хмелефабрика	0,5
9.	Територія пам'ятки місцевого значення колишньої лікарні	0,6
10.	Пам'ятка місцевого значення будівлі економії	1,5
11.	Пам'ятка місцевого значення церква Преображення Господнього (Спаса)	0,6
12.	Пам'ятка місцевого значення церква св. Іллі	0,3
13.	Територія пам'ятки місцевого значення будинок Ельберта	0,5
14.	Пам'ятка місцевого значення будинок контрактів	0,1
15.	Пам'ятка місцевого значення - будівлі торгівельно-житлові, вул. Кирила і Мефодія	0,1
16.	Пам'ятка місцевого значення житловий будинок, вул. Свободи, 8	0,05
17.	Пам'ятка місцевого значення житлові будинки, вул. Свободи, 10,12 (комплекс пам'яток)	0,06
18.	Пам'ятка місцевого значення житлові будинки, вул. Свободи, 14,16,18 (комплекс пам'яток)	0,2
19.	Пам'ятка місцевого значення житловий будинок, вул. Кирила і Мефодія, 10	0,05
20.	Пам'ятка місцевого значення житловий будинок купця, вул. Кирила і Мефодія, 6	0,06
21.	Пам'ятка місцевого значення – синагога	0,3
22.	Пам'ятка місцевого значення будинок Домбровського	0,4

Для пам'яток архітектури і містобудування, які розташовані в межах історичного ядра міста, встановлюється **Комплексна охоронна зона**:

Комплексна охоронна зона центральної історичної частини міста Дубна охоплює пам'ятки архітектури національного значення: палац князів Острозьких-Любомирських, вул.Замкова, 15; Луцька брама, вул. Данила Галицького, 32; церква/костел монастиря бернардинів, вул.Данила Галицького, 28; келії монастиря бернардинів, Данила Галицького, 28, костел і монастир

кармеліток, вул. Шевченка, 51 та ряд пам'яток місцевого значення: садиба, вул. Шевченка, 10; парафіяльний костел, вул. Константина Острозького, 18; хмелефабрика, вул. свободи, 48; колишня лікарня, вул. Тараса Бульби (В. Винниченка, 18); церква Преображення Господнього (Спаса), вул. І. Франка, 30; церква св. Іллі, вул. Данила Галицького, 13; будинок Ельберта, вул. Тараса Бульби, 4; будинок контрактів, вул. Свободи, 1; будівлі торгівельно-житлові, вул. Кирила і Мефодія, 12; житловий будинок, вул. Свободи, 8; житловий будинок, вул. Свободи, 10; житловий будинок, вул. Свободи, 12; житловий будинок, вул. Свободи, 16; житловий будинок, вул. Свободи, 18; житловий будинок, вул. Свободи, 14; житловий будинок, вул. Кирила і Мефодія, 10; будинок купця, вул. Кирила і Мефодія, 6; синагога, вул. Кирила і Мефодія, 23.

Площа комплексної охоронної зони визначається як сукупність охоронних зон окремих пам'яток з врахуванням історичного розпланування та їх видового сприйняття в просторі міського інтер'єру - історичної забудови центральної частини Дубна. **Загальна площа комплексної охоронної зони історичного ядра міста Дубна становить 59, 90 га.**

Межа комплексної охоронної зони проходить:

Початок відліку встановлюється від району південного наріжного бастіону палацу Острозьких - Любомирських – з вул. Замкової від західного наріжника будинку №35 на південь по межі ділянок №12 і №14 на вул.Замковій до ділянки №16 на вул. Данила Нечая ;

- далі на південний захід по межі ділянки №16 до вул. Данила Нечая ;

- далі на південь по вул. Данила Нечая до перетину з провулком Данила Нечая;

- далі на захід по пров. Данила Нечая по межі ділянки №11 у пров. Данила Нечая та ділянки №11 по вул. Данила Нечая до перетину з вул Кирила та Мефодія;

- далі на північ по вул Кирила та Мефодія до перетину з вулицею Контороською;

- далі на захід по вул. Конторській до перетину з вул. Павлюченка;

- далі на північ по вул. Павлюченка до перетину з вул. Старою;
- далі на захід по вул. Старій до перетину з вул. І. Франка;
- далі на захід з вул. І. Франка по пров. Короткому до межі ділянки №9 у пров. Короткому та ділянки №31 у пров. Городному;
- далі на захід по межі ділянок №19 та №23 по вул. Городній;
- далі на північ по вул. Городній до перетину з вул. Некрасова;
- далі на захід по вул. Некрасова до межі ділянок №11 та №13 по вул. Некрасова;
- далі на північ по межі ділянок №11 та №13 по вул. Некрасова до перетину з вул. Забрама, і далі на північ по межі ділянок №20 та №22 до пров. Забрама;
- далі на схід по пров. Забрама до межі ділянок №38 та №40 по вул. Тараса Бульби;
- далі на північ по межі ділянки №15 у пров. Забрама та ділянки №38 по вул. Тараса Бульби до кінця садибної забудови і далі на північний схід по межі садибної забудови та земель с/г призначення. до межі ділянки №36 та ділянки №38 по вул. Пекарській;
- далі по межі ділянки №36 та ділянки №38 по вул. Пекарській до перетину з вул. Пекарської;
- далі на північний схід по вул. Пекарській до перетину з вул. Шевченка;
- далі на північ по вул. Шевченка до перетину з вул. пров. Новим;
- далі на схід по пров. Новому до межі ділянок №4 і №6 у пров. Новому;
- далі на південь по межі ділянок №4 і №6 у пров. Новому до межі з пров. Кошиковим;
- далі на північний схід по пров. Кошиковому до р. Ікви;
- далі на південний схід вздовж берега р. Ікви, охоплюючи замок князів Острозьких-Любомирських та територію літописного городища, до межі ділянки №51 та №53 по вул. Замковій;

- далі на захід по межі ділянки №51 та №53 по вул. Замковій і далі по вул. Замковій до західного наріжника головного фасаду будинку № 35 - до вихідної точки відліку межі.

Для решти пам'яток встановлюються окремі охоронні зони (для зручності площі охоронних зон, зон регулювання забудови, історичного ареалу подані у Таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення площ охоронних зон пам'яток архітектури міста Дубна

№	Назва охоронної зони	Площа га
Охоронні зони пам'яток		
	Комплексна охоронна зона пам'яток архітектури центральної частини міста	59, 90
	Охоронна зона пам'ятки архітектури національного значення костелу і монастиря кармеліток	6,89
	Охоронна зона пам'ятки архітектури національного значення церкви св. Юрія (Георгія)	5,2
	Охоронна зона пам'ятки місцевого значення церкви Преображення Господнього	3,8
	Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення комплексу будівель економії	3,8
	Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення будинку Домбровського	1,4
	Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення церкви Різдва Богородиці	3,3
	Охоронна зона пам'ятки історії місцевого значення військового кладовища 1941-1944 рр.	0,52
	Охоронна зона пам'ятки історії місцевого значення монументу героям танкової битви 1941 р.	1,1
	Історичний ареал	125,9
Зони регулювання забудови		
	Зона регулювання забудови у межах історичного ареалу (суворого режиму)	55,3
	Зона регулювання забудови пам'яток архітектури центральної частини міста, що не входить в історичний ареал міста. (північна окраїна)	6,2
	Зона регулювання забудови пам'яток архітектури центральної частини міста, що не входить в історичний ареал міста (на захід від історичного ареалу)	60,9

	Зона регулювання забудови зона пам'ятки архітектури національного значення церкви св. Юрія	18,6
	Зона регулювання забудови пам'ятки архітектури місцевого значення комплексу будівель економії	3,6
	Зона регулювання забудови пам'ятки архітектури місцевого значення будинку Домбровського	9,2
	Зона регулювання забудови пам'ятки архітектури місцевого значення церкви Різдва Богородиці	16,0
№	Назва охоронної зони	Площа га
Зони охоронюваного ландшафту		
	Зона охоронюваного ландшафту №1(див креслення)	324,4
	Зона охоронюваного ландшафту №2	34,5
	Зона охоронюваного ландшафту №3	26,3
	Зона охоронюваного ландшафту №4	109,1
	Всього	494,3

Охоронна зона пам'ятки архітектури національного значення костелу і монастиря кармеліток на вул.Шевченка, 51.

Площа охоронної зони - 6,89 га.

Межа охоронної зони проходить:

- від точки виїду з вул.Шевченка на об'їзду орогу Львів-Рівне-Київ (стовп вуличного освітлення) вздовж лінії зв'язку по території паркової зони на південний схід до зони житлової забудови, і повертає на захід вздовж проїзду до лінії забудови;

- вздовж лінії забудови вул.Шевченка на південь - до будинку на вул.Шевченка, 44;

- від південно-західного наріжника головного фасаду будинку №44 - до виїзду з провулка Вузький на вул.Шевченка;

- вздовж провулка Вузький - до західної межі ділянки №4;

- далі по східній межі ділянок повертає на північ і йде вздовж правого берега меліоративного каналу до траси Львів-Рівне-Київ;

- вздовж об'їздної дороги - до вихідної точки.

Охоронна зона пам'ятки архітектури національного значення церкви св. Юрія (Георгія) на вул.Садовій, 10.

Площа охоронної зони - 5,2 га.

Межа охоронної зони проходить:

- від південно-західного наріжника Дубенської тюрми на вул.Броварній вздовж вулиці до вул.Садової;
- від перехрестя по провулку між будинками №№ 22 та 24 на вул.Садовій і далі по межі ділянок до кінця провулку Садовий;
- від кінця пров.Садовий по межі ділянки пров.Садовий, 4 і далі - по провулку - до вул.Менделєєва;
- по вул.Менделєєва до багатоповерхового багатоквартирного будинку на вул.Сурмичі, 11;
- вздовж фасаду будинку №11 на північ до провулку;
- вздовж провулку до вул.Сурмичі;
- по вул.Сурмичі до ставу, і вздовж південного краю ставу - до вихідної точки.

Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення церкви Преображення Господнього (Спасопреображенської) на вул.І.Франка, 30.

Площа охоронної зони - 3,8 га.

Межа охоронної зони проходить:

- по вул.І.Франка від перехрестя з провудком Городнім до вул.С.Наливайка;
- далі до вул.Спасівської, охоплюючи територію ділянок на вул.І.Франка, 25 - 27;
- по вул.Спасівській до північно-східного наріжника ділянки Спасівська,6 і по східній межі ділянки вздовж канами на південь - до ріки;

вздовж лівого берега ріки Ікви - на захід - до підніжжя пагорба, на чкому розташована церква (у цьому місці наявний різкий поворот руслі ріки);

- вздовж стариці на північний захід - до провулку Івана Франка, далі - по провулку до початку провулку Городній;

- по провулку Городній до вулиці Івана Франка (у вихідну точку опису).

Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення комплексу будівель економії, вул. Грушевського, 110.

Площа охоронної зони - 3,8 га.

Межа охоронної зони проходить:

- від північного кута будинку №110 по вул. Грушевського по лінії головного фасаду будинків №110 та №109 по вул. Грушевського до північно-західного кута будинку №79 вул. Грушевського;
- далі на північний захід по вул. Миколи Зерова до межі ділянок №2 та №4 по вул. Миколи Зерова до межі ділянки №33 та №35 по вул. Станіслава Морозенка;
- далі по межі території Дубненського професійного ліцею через вул. Грушевського до північного кута будинку №110;
- далі на північний схід, охоплюючи територію Дубненського професійного ліцею через вул. Грушевського до північного кута будинку №110 по вул. Грушевського.

Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення будинку Домбровського, вул. Грушевського, 156.

Площа охоронної зони - 1,4 га.

Межа охоронної зони проходить:

- від перехрестя вул. Грушевського та вул. Маркіяна Шашкевича на схід до фасаду будинку №49 по вул. Грушевського;

- далі на південь по лінії головного фасаду будинків №49 та №55 по вул. Грушевського до південно-західного кута будинку №55 по вул. Грушевського;
- далі на захід до фасаду будинку №158 по вул. Грушевського;
- далі на північ, охоплюючи північний фасад будинку №158 до межі ділянки професійного ліцею;
- далі на північ по межі ділянок до вул. Маркіяна Шашкевича;
- далі на схід по межах території ділянок північної сторони вул. Маркіяна Шашкевича до перехрестя вул. Грушевського та вул. Маркіяна Шашкевича.

**Охоронна зона пам'ятки архітектури місцевого значення церкви
Різдва Богородиці, передмістя Страклів, вул. Павла Полуботка, 17.**

Площа охоронної зони пам'ятки становить 3,3 га.

Межа охоронної зони проходить:

- по вул. Павла Полуботка від ділянки №16 до ділянки №22 включно;
- далі на північний захід по межі ділянок №22 та ділянки № 24 по безіменному провулку до межі ділянок №8 та №6а;
- далі на південь до вул. Полуботка, по вул. Полуботка на південний захід до межі ділянок №7 та №9;
- далі на південний схід по межах ділянок до пров. Павла Шумовського;
- далі на південний захід по провулку Павла Шумовського;
- далі по межах ділянок №21а та №23 на північний захід до безіменного провулку;
- далі по безіменному провулку на північний схід по вул. Павла Полуботка до вихідної точки.

4.2.2. Охоронні зони пам'яток історії та монументального мистецтва.

Значна частина пам'яток історії входять до Комплексної охоронної зони історичного яра міста Дубна.

Для решти пам'яток історії визначаємо наступні території та охоронні зони:

Військове кладовище 1941-1944 рр. вул. Забрама. Територія має форму трикутника, огорожена впорядкована.

Площа охоронної зони - 0,52 га. Межі охоронної зони проходять:

- від перехрестя вулиць Забрама та Млинівська;
- далі - по вул.Забрама до західної межі садибної ділянки на вул.Забрама, 26;
- по західній межі ділянок вул.Забрама, 26 та вул.Млинівська, 1 до вулиці Млинівської;
- по вул.Млинівській до вихідного пункту межі охоронної зони.

Будинок в якому жив Герой Радянського Союзу І.Іванов, вул. Семидубська, 3 (кол. вул.Ворошилова, 88).

Площа охоронної зони - 400 кв.м. Вона охоплює ділянку шириною 10 м вздовж фасаду будинку (включно з лінією фасаду, на якому змонтована меморіальна таблиця).

Пам'ятник Герою Радянського Союзу І.І. Іванову (ск. Мороз С.М., арх. Комаровський В.І.), вул. Шевченка, 51а. Включена до охоронної зони колишнього монастиря кармеліток.

Монумент героям танкової битви 1941 р. (арх. Сидоров А.Г, Щербіна Г.А., скульптор Скобліков А.П.), західна окраїна міста.

Площа охоронної зони - 1,1 га. Межі охоронної зони - в межах об'їздної дороги, вул.Львівської та проїзду з вул.Львівської до об'їздної дороги.

Меморіальна дошка на честь художника, громадського діяча, колишнього політв'язня М. Боришкевича, вул. Некрасова, 27, встановлена у 2001 р.

Площа охоронної зони - 0, 076 га. Охоронна зона - в межах садибної ділянки на вул.Некрасова, 27.

Місце розстрілів жертв сталінізму, 1941 р., вул. Сурмичі, встан. 1990 р.

Площа охоронної зони - 0,575 га. Межі охоронної зони проходять від моту через р.Ікву вздовж правого берега до огорожі території пенітенціарної служби,

далі - на південь вздовж огорожі до ставу, далі - по північному краю ставу до вул.Сурмичі і вздовж вулиці до мосту.

Місце таборів та розстрілів радянських військовополонених німецькими нацистами у 1941-1943рр., вул. Сурмичі (колишнє приміщення хмілярні), встан. 1990 р.

Площа охоронної зони - 0, 022 га. Межі охоронної зони охоплюють чотирикутник 9 х 26 м в межах тротуару вздовж огорожі старої Хмілярні.

Місце розстрілів громадян єврейської національності німецькими нацистами 1941 р., біля ринку (залишки єврейського кладовища), вул. Млинівська, встан. у 1990 р.

Площа охоронної зони - 3,5 га. Межі охоронної зони охоплюють колишню територію єврейського кладовища включно із відкритим майданчиком промтоварного ринку. Межа охоронної зони проходить:

- вздовж північної території межі ринку, далі - по східних межах садибних ділянок до початку вул. Панаса Мирного;
- від початку вул. П.Мирного вздовж меж садибних ділянок на північ вниз по схилу до долини ріки;
- на схід вздовж підніжжя пагорба вздовж каналу до копанки;
- на південь вверх по схилу вздовж ділянок торгових споруд до вул. Млинівської;
- по вул.Млинівській до території ринку.

Охоронні зони пам'яток монументального мистецтва

Охоронні зони пам'яток монументального мистецтва - пам'ятника М.Пирогову на вул.Шевченка, 51 входять до меж охоронних зон пам'яток архітектури.

Охоронна зона пам'ятки монументального мистецтва місцевого значення Пам'ятника Т.Г. Шевченку на території заводу гумово-технічних виробів, вул.Млинівська, 59 (1971 р.).

Площа охоронної зони - 0,38 га.

Охоронна зона - це близька до прямокутника ділянка розміром 124,0 на 34,0 м, в центрі якої розташований пам'ятник. Північна межа охоронної зони проходить по фасадах цеху та адміністративної будівлі, південна - по південній межі асфальтованого проїзду.

4.2.3. Межі територій пам'яток археології, зон їх охорони та зон охорони археологічного культурного шару.

На території м. Дубно сконцентрована значна кількість різночасових археологічних пам'яток, тож одним із закономірних завдань є забезпечення їх дослідження під час проведення земляних робіт, а також збереження спадщини для нащадків.

Археологічні об'єкти в межах території міста розміщені нерівномірно, окрім того, не всі відомі на сьогодні археологічні об'єкти мають статус пам'ятки. Особливою проблемою, що ускладнювала визначення меж територій пам'яток є відсутність облікової документації. На сьогоднішній день лише пам'ятка національного значення «Городище літописного м. Дубена» має паспорт старого зразку. Визначена там територія городища, окрім того що окреслена схематично, в рамках недавніх археологічних досліджень видається застарілою. Пам'ятки місцевого значення взагалі жодної документації не мають, більше того, пам'ятки між колишніми селами Стриклів та Волиця не завжди можна навіть однозначно локалізувати. Тому в цій роботі території пам'яток визначаються на підставі публікацій археологічних досліджень й з урахуванням ландшафту. В подальшому рекомендується провести додаткові дослідження, спрямовані на більш чітке визначення території поширення культурного шару, визначення предмету охорони та розробку на підставі цього облікової документації на пам'ятки. На підставі останньої в подальшому можливе коригування території пам'яток. Окрім того, з метою оптимального збереження та вивчення археологічних об'єктів, пропонуються режими охорони археологічного культурного шару двох режимів охорони – з різними обмеженнями щодо використання земель. При розробці зон охорони

археологічного культурного шару та режимів її використання було взято до уваги, що археологічні об'єкти на території міста розташовані не суцільно, межі більшості їх, внаслідок слабкої вивченості території, можуть бути визначені лише гіпотетично, а культурний шар на окремих ділянках має різну потужність.

Територія пам'ятки археології національного значення «Городище літописного м. Дубена»

Межа пам'ятки проходить:

- від північно-східного кута замку князів Острозьких-Любомирських на південь вздовж східної його межі до вул. Замкової;
- на схід по вул. Замковій до повороту її на південний схід;
- від повороту вул. Замкової на північний схід по межі ділянки ПАТ «АЕС Рівнобленерго» і далі умовною лінією до р. Іква;
- від місця перетину по середині р. Іква вгору по течії до розгалуження;
- на захід річищем Ікви до вихідної точки.

Територія пам'ятки місцевого значення «Поселення ранньозалізного часу» в урочищі Чесний хрест

Поселення лише частково попадає в межі міста; тому межа її території проходить:

- від точки перетину вул. Комунальної із каналом на північ по 192 горизонталі;
- умовною лінією, дотичною південно-східного краю берега ставка;
- на захід вздовж південного берега ставка і далі умовною лінією до межі міста;
- межею міста на південь до вихідної точки.

Територія пам'ятки місцевого значення «Поселення багатошарове "Палестина-2"»

Межа пам'ятки проходить:

- на північний захід вздовж крайньої східної межі корпусів центральної районної лікарні (гаражів) до їх північної точки;
- умовною лінією вниз по схилу балки перпендикулярно до ґрунтової дороги по її дну;
- ґрунтовою дорогою по дну балки на схід до її устя до 186 горизонталі;
- на захід по підніжжю пагорба (вздовж 186 горизонталі) до устя наступної балки;
- по дну балки на північ до її верхів'їв;
- умовною лінією на північний схід до будівель ЦРЛ і, оминаючи їх зі сходу, до вихідної точки.

Територія пам'ятки місцевого значення «Поселення, розташованого в ур. "Біля мостів"»

Межа пам'ятки проходить:

- від місця впадіння струмка (стариці) у р. Ікву на північний схід серединою русла стариці до устя струмка;
- на схід руслом струмка до його витоків і до ґрунтової дороги;
- ґрунтовою дорогою на схід до перехрестя;
- ґрунтовою дорогою на південь до ставка що на південь від дороги;
- берегом ставка на південь до протилежного краю ставка;
- руслом каналу (стариці) на південь до ставка;
- умовною лінією, дотичною ставку і перпендикулярною р. Ікві на захід до ріки;
- правим берегом ріки вниз по течії до вихідної точки.

Територія пам'ятки місцевого значення «Поселення "Сурмичі, п.1"»

Межа пам'ятки проходить:

- від північно-західного кута Дубенської виховної колонії на південний схід вздовж каналу до містка;
- на захід вздовж 193 горизонталі до дороги;

- на південь вздовж огорожі Дубенської виховної колонії до точки з координатою 50°25'00.7"N 25°45'15.9"E;
- умовною лінією, північний схід до 195 горизонталі;
- вздовж 195 горизонталі на північний схід, південний схід, північний схід до точки з координатою 50°25'11.9"N 25°45'40.7"E;
- умовною лінією на північний схід до перехрестя каналу і ґрунтової дороги;
- на північ вздовж каналу до його повороту;
- умовною лінією на північний захід до перехрестя ґрунтових доріг;
- ґрунтовою дорогою на північ до 193 горизонталі;
- вздовж 193 горизонталі до точки з координатою 50°25'21.6"N 25°45'41.5"E;
- умовною лінією на північний схід до 193 горизонталі (координата 50°25'22.2"N 25°45'42.3"E);
- на північний захід вздовж горизонталі 193 та умовним продовженням цієї лінії до межі міста;
- на захід вздовж межі міста до ґрунтової дороги;
- на південний схід ґрунтовою дорогою до її повороту;
- на південь західним краєм вербових заростей до каналу;
- умовною лінією на південний захід до точки перетину каналу і горизонталі 192.5;
- вздовж горизонталі 192.5 на південний захід до точки з координатою 50°25'07.7"N 25°45'18.4"E;
- умовною лінією на північний захід до вершини дуги горизонталі 193;
- умовною лінією на північний захід до північного кута огорожі Дубенської виховної колонії;
- вздовж огорожі на захід до вихідної точки.

Територія пам'ятки місцевого значення «Поселення “Сурмичі, п. 2”»

Межа пам'ятки проходить:

- від місця впадіння р. Липки у р. Ікву на схід по руслу р. Липки до точки з координатою 50°25'15.2"N 25°45'09.4"E;

- далі умовною кривою, орієнтуючись на координати:

50°25'14.6"N 25°45'11.2"E,

50°25'13.2"N 25°45'10.0"E,

50°25'11.2"N 25°45'09.3"E

50°25'11.4"N 25°45'06.4"E;

- берегом р. Ікви на північ до вихідної точки.

**Територія пам'ятки місцевого значення – комплексу пам'яток
Дубно-Волиця**

Межа зони охорони проходить:

- від мосту залізниці через в. Іква на північний схід залізничною колією до вул. П.Полуботка.

- на південний захід по вул. Полуботка до її повороту на північний схід;

- від розгалуження вулицею на південний захід у напрямку перехрестя з вул. .П. Шумовського;

- від перехрестя далі на південний схід повз фасади будівель та огорожу до межі міста;

- на південь, південний захід та північний захід межею міста до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару I категорії довкола середньовічного Дубно (зона охоплює посад літописного м. Дубена, Замок князів Острозьких та Любомирських, стоянку-поселення (мезоліт, XIII–XIV ст., XV–XIX ст.) розташовану на острові Кемпа, поселення (доба бронзи, ранні слов'яни, XVII–XIX ст.) розташоване по вул. Л. Українки, поселення (доба бронзи, X–XIII ст., XIV–XIX ст.) по пров. Купальний – вул. Замкова).

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя вул. Данила Галицького та Т. Бульби на північний захід вздовж паркану до межі приватної садиби по пров. Забрамному;

- вздовж межі садиби на схід та північ, а потім межею земельних ділянок йде на схід до перетину із пров. Спортивним;
- від перетину із пров. Спортивним умовною лінією на схід до повороту каналу;
- по руслу каналу по течії на схід і північний схід до північного краю городів;
- на схід умовною лінією, що прямує строго на схід до подвір'я ЗОШ № 1 (понад північною межею спортмайданчика);
- на схід провулками до перехрестя з вул. Т. Шевченка;
- на південний схід по вул. Т.Шевченка до перехрестя з пров. Новим;
- на схід вздовж пров. Нового до берега стариці р. Іква;
- на південний схід вздовж берегової лінії стариці р. Іква до північно-східного кута замку князів Острозьких-Любомирських;
- на південь вздовж східної межі замку князів Острозьких-Любомирських до вул. Замкової;
- на схід по вул. Замковій до повороту її на південний схід;
- від повороту вул. Замкової на північний схід по межі ділянки ПАТ «АЕС Рівнобленерго» і далі умовною лінією до р. Іква;
- на південний схід вздовж берегової лінії р. Іква до мосту через ріку;
- від мосту на південний захід асфальтованою дорогою та насипом до водойми;
- вздовж східного та північного берега водойми до стариці;
- на захід руслом стариці до каналу;
- на захід каналом до вул. Спасівської;
- на захід по вул. Спасівської до вул. І.Франка;
- на південь по вул. І. Франка та межею приватної садиби до ґрунтової дороги, що йде вздовж берегу р. Іква;
- на захід ґрунтовою дорогою до розвилки;
- ґрунтовою дорогою на північний захід до пров. І.Франка;
- на захід по пров. І.Франка до вул. Городньої;

- на північ по вул. Городній до вул. Некрасова;
- на захід по вул. Некрасова до межі приватної садиби;
- межею приватної садиби на до вул. Забрамної;
- на захід по вул. Забрамній до перехрестя з вул. Т. Бульби і до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола пам'ятки в ур. Чесний Хрест, а також стоянки-поселення (мезоліт, енеоліт, доба бронзи, ранній залізний вік, XVI ст.) та монастиря кармеліток.

Межа зони охорони проходить:

- від мосту через р. Ікву по трасі М 06 (Е 40) на південний схід;
- перед перехрестям з вул. Шевченка (Львівська розвилка) межа повертає на південь і йде вздовж урвища до перетину з 194 горизонталлю;
- на південний схід вздовж 194 горизонталі до вулиці;
- вулицею на схід (у напрямку мосту) до межу вигону (городів);
- межею городів на південний схід до повороту на пров. Іквянського;
- ґрунтовою дорогою на південь до пров. Нового;
- на захід пров. Новим до вул. Шевченка;
- на північний захід по вул. Шевченка до спортивного майданчику;
- на захід асфальтованою дорогою, що йде вздовж південного краю спортивного майданчика та ЗОШ № 1 та далі умовної лінією до каналу;
- вздовж русла каналу на північ до кінця пров. Бузького;
- на північ вздовж західної межі приватних садиб до каналу;
- на схід, а потім на північ вздовж русла каналу до точки його повороту на захід;
- умовною лінією, що з'єднує канал та початок вул. Комунальної;
- на захід вздовж траси М 06 (Е 40) до межі міста;
- вздовж межі міста на північ, схід та південь до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола поселення в ур. Островок

Межа зони охорони проходить по кромці води в межах Островка.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола пам'яток «Поселення “Сурмичі-1”», «Поселення “Сурмичі-2”», а також передмістя Дубно – Сурмичей.

Межа зони охорони проходить:

- від місця впадіння р. Липки у р. Ікву по урізу води вгору проти течії р. Липки до каналу;
- по руслу каналу на південний схід до другого розгалуження;
- на північний схід по каналу до ставка;
- береговою лінією на схід до протилежного краю ставка;
- умовною лінією до каналу;
- на південь каналом до його кінця;
- ґрунтовою дорогою до вул. Садової;
- по вул. Садовій на південний захід до пров. Стеценка;
- вздовж пров. Стеценка на південний схід до вул. Д.Менделєєва;
- на південний захід по вул. Д.Менделєєва до вул. Сурмичі;
- перетинає вул. Сурмичі до пров. Меліоративного;
- на південний захід вздовж пров. Меліоративного до каналу;
- на північ вздовж каналу до р. Ікви;
- вздовж правого берега р. Ікви до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола стоянки, поселення «Сурмичі-4» та поселення «Сурмичі-5»

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя пров. Богуна та пров. Шекспіра на схід вздовж пров. Шекспіра до вул. Волинської;
- далі межею городів на схід до каналу;
- на північний схід руслом каналу до другого розгалуження;
- руслом каналу на південь до розгалуження;
- на захід умовною лінією до початку каналу;
- на північний захід руслом каналу до його впадіння в інший канал;
- руслом каналу на північ до вул. Козацької;

- на захід вул. Козацькою до вул. Волинської;
- на північ вздовж вул. Волинської до вул. Богуна;
- на захід по вул. Богуна до пров. Богуна;
- на північ вздовж пров. Богуна до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола поселення «Цукровий завод-1», поселення «Цукровий завод-2», поселення «Цукровий завод-4».

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя вул. Багряного та вул. Куліша на південь, південний схід ґрунтовою дорогою до каналу;
- вздовж каналу на північний схід до перехрестя з ґрунтовою дорогою;
- на схід ґрунтовою дорогою до межі міста;
- на південь межею міста до вул. Костюшко;
- на північний захід по вул. Костюшко до другого повороту;
- умовною лінією, що перпендикулярна каналу – до перетину каналу;
- вздовж каналу на південний схід до перетину ґрунтової дороги;
- на північ ґрунтовою дорогою до перехрестя з ґрунтовою дорогою, що є продовженням вул. Куліша;
- ґрунтовою дорогою на схід до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола поселення доби бронзи по вул. Журавлиній

Межа зони охорони проходить:

- від місця перетину межі міста та ґрунтової дороги, що веде до вул. Журавлиної на північний схід ґрунтовою дорогою та вул. Журавлиною до східної межі городів;
- вздовж східної межі городів на південний схід до ґрунтової дороги;
- на південний захід ґрунтовою дорогою до вул. Журавлиної і далі продовженням цієї лінії межею приватних садиб до межі міста;
- на північний захід межею міста до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола поселення в урочищі «Біля мостів»

Межа зони охорони проходить:

- від місця впадіння стариці у р Ікву руслом стариці та ставком на північний захід та захід;
- західною межею городів (що по вул. М.Кривоноса) на південь до повороту вул. М. Кривоноса;
- на південь вздовж вул. М.Кривоноса до перетину з вул. Зої Гайдай;
- вздовж вул. Зої Гайдай на захід до шлюзу через р. Ікву;
- на північ вздовж правого берега р. Ікви до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола багат шарового поселення, розташованого біля звірогосподарства

Межа зони охорони проходить:

- від входу на територію Дубенського звірогосподарства на південний схід по вул. Підборці до п'ятого повороту на ґрунтову дорогу;
- ґрунтовою дорогою на південний захід до повороту;
- умовною лінією, що йде строго на захід до заболоченої долини;
- руслом каналів та берегом ставків на захід та північний захід до устя заболоченої балки;
- дном балки на північний схід до її початків;
- умовною лінією на північний схід до доріг між різними ділянками звірогосподарства;
- дорогами на північний захід, південний захід, північний захід до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола стоянки, розташованої поблизу газового господарства

Межа зони охорони проходить:

- від південно-західної межі городів по вул. Запорізькій до вул. Дубовецької;
- на південь вул. Дубовецькою до південної межі городів;

- вздовж південної межі городів на схід до вул. Монастирської;
- на південний захід вздовж вул. Монастирської до ґрунтової дороги, що оминає став з півдня;
- ґрунтовою дорогою на захід до її повороту на північ;
- на північний захід умовною лінією, що є продовженням ґрунтової дороги до каналу;
- руслом каналу на північний схід до повороту каналу;
- від точки повороту умовною лінією, що йде строго на схід до лісопосадки;
- на північ вздовж лісопосадки до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола археологічних пам'яток – селища в ур. "Червоний пагорб" та поселення в ур. "Підвісний міст"

Межа зони охорони проходить:

- від підвісного мосту через р. Ікву на північний схід правим берегом ріки до точки, перпендикулярної початку каналу;
- умовною лінією на південний захід до початку каналу;
- на південний схід умовною лінією, що з'єднує початки I, III та V від р. Ікви канали;
- на південний схід умовною лінією, перпендикулярної наступному каналу;
- руслом каналу на південний захід до другого відгалуження каналу;
- на північний захід та захід руслом каналу і його продовженням до берегу ставу;
- на північний захід берегом ставу до каналу;
- руслом каналу на північний захід до р. Ікви;
- правим берегом р. Ікви на північний схід до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола археологічної пам'ятки – «Поселення багат шарове "Палестина-2"», а також поселення «Палестина-3» та поселення «Палестина-4»

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя вул. Квітневої та пров. Квітневого на південний схід до другого повороту;
- від повороту на північний схід по пров. Квітневому до перехрестя;
- від перехрестя дорогою на південний схід до вул. Цегельної;
- ґрунтовою дорогою на південний схід до каналу;
- вздовж руслу каналу на південний захід до ґрунтової дороги;
- ґрунтовою дорогою на північний захід до пров. Круглого;
- на південний захід та північний захід ґрунтовою дорогою до 196 горизонталі;
- підніжжям пагорбів на південний захід до межі міста;
- на північний захід вздовж межі міста до вул. Львівської;
- на північний схід по вул. Львівській до вул. Круглої;
- на південь по вул. Круглій до наступного провулку;
- на північний схід провулком до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола поселення, розташованого поблизу лісгоспу

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя вул. Г.Чубая та вул. С.Балея на південний захід по вул. Г. Чубая до траси М 06 і далі умовною лінією до межі міста;
- на північний схід 440 м вздовж межі міста;
- умовною лінією до ґрунтової дороги, що йде до «Дубенського заводу гумотехнічних виробів»;
- ґрунтовою дорогою 200 м на північний схід до повороту;
- ґрунтовою дорогою на південь до вул. С. Балея;
- на захід та південь вздовж вул. С. Балея до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола передмістя Дубна «Вигнанка-2»

Межа зони охорони проходить:

- від перехрестя вул. Вигнанки і траси М 06 на схід вздовж траси до східної межі городів;

- вздовж східної та південно-східної межі городів на південний схід та південний захід до каналу;

- у точці повороту каналу межею садибних ділянок на захід до вул. Вигнанки;

- вздовж вул. Вигнанки на північ до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола стоянки доби бронзи на острові Горбачин

Межа зони охорони проходить:

- від повороту каналу поблизу входом на стадіон (пров. Спортивний) на південний схід руслом каналу до мосту;

- на південний захід умовною лінією до каналу у місці його повороту та зближенні з пров. Спортивним;

- на захід та північний захід руслом каналу до краю лісопосадки;

- на північний схід вздовж лісових насаджень до їх краю;

- на схід умовною лінією, перпендикулярною каналу;

- на південь руслом каналу до повороту;

- на південний захід до вихідної точки.

Зона охорони археологічного культурного шару II категорії довкола комплексу пам'яток Дубно-Волиця

Межа зони охорони проходить:

- від залізничного міста через р Ікву на північний схід вздовж колії на 233м до межі між городами;

- на південний схід межею між городами й приватними садибами до пров. Кременецького;

- 25 м на північний схід до межі приватної садиби;

- межею між садибними ділянками на південний схід, північний схід, південний схід до пров. Кременецького;

- на південний схід пров. Кременецьким до вул. Полуботка;

- 35м на північний схід вздовж вул. Полуботка до межі приватної садиби;

- на південний схід межею садиб до провулку П.Шумовського;

- 10 м на північний схід вдовж пров. П. Шумовського;
- на південний схід дорогою між домами до межі міста;
- на південний захід та північний захід вздовж межі міста до вихідної точки.

4.2.4. Зони регулювання забудови

Зона регулювання забудови 1-ої категорії

Межі зони регулювання забудови першої категорії (суворого режиму) відповідають межам історичного ареалу міста (ив.п.4.3). Площа зони регулювання забудови першої категорії становить 55,3 га.

Зони регулювання забудови 2-ої категорії

До зон регулювання забудови 2-ї категорії відносимо зони регулювання забудови навколо окремих пам'яток архітектури та зону регулювання забудови, що примикає до меж історичного ареалу міста. Погодження архітектурно-містобудівних перетворень у зонах регулювання забудови 2-ї категорії виконує місцевий орган охорони культурної спадщини.

Зона регулювання забудови 2-ої категорії, що примикає до меж історичного ареалу міста Дубна розділена на дві локальні частини, позначені як №1 (прилягає з півночі до історичного ареалу, пропонована назва "коло Чесного Хреста") та №2 (пропонована назва "Забрама").

Зона регулювання забудови № 1. Зона регулювання забудови 2-ї категорії . Площа 6,2 га. Межа проходить:

від перетину вул. Шевченка та об'їздної дороги Львів-Рівне-Київ на захід по об'їзній до перетину з межею міста.

на північ по межі міста до перетину межі міста та межі зелених насаджень при руслі каналу.

далі на північний схід по межі зелених насаджень, охоплюючи територію шиномонтажу, і далі по каналу до перетину каналу і р. Ікви.

далі на південний схід по березі р. Ікви до моста.

далі на південний захід по об'їзній дорозі Львів-Рівне-Київ до перетину з вул. Шевченка.

Зона регулювання забудови №2 (прилягає із заходу до історичного ареалу - пропонована назва "Забрама"). Зона регулювання забудови 2-ї категорії. Площа – 61,4 га. Межа проходить:

від перетину вул. Забрама та вул. Цегельної на південь по вулиці Цегельній до перетину з пров. Цегельним (вихідний пункт опису)

далі на південь по пров. Цегельному до перетину з вул. Ситарською

далі на південний схід по вул. Ситарській до перетину з пров. Франка.

далі від перетину з пров. Франка на південний захід по каналу і далі з поворотом на північний захід до межі ділянки №15 та пересічної місцевості і по пров. до вул. Цегляної.

далі на північ по вул. Цегляній до мосту через канал.

далі на північний захід по каналу до перетину з вул. С. Бандери

далі на північ по вул. С. Бандери, по вул. П. Мирного до перетину з вул.

Млинівською

далі по пров. М'ятинському і по межі католицького кладовища

далі на північний захід по пров. М'ятинському до вул. Гостинної

далі на схід по вул. Гостинній до вул. Вигнанки

далі на північ по вул. Вигнанка до об'їздної дороги Львів-Рівне-Київ.

далі на схід по об'їзній дорозі Львів-Рівне-Київ до межі городів і пересіченої місцевості, далі по межі городів і присадибних ділянок на південь, по північній межі єврейського кладовища та пересіченої місцевості

далі на схід по каналу

далі на південь по межі історичного ареалу до вул. Забрама.

далі на схід по вул. Забрама до перетину вул. Забрама та вул. Цегельної

Зона регулювання забудови пам'ятки архітектури місцевого значення комплексу будівель економії, вул. Грушевського, 110.

Площа – 3,6 га. Межа проходить:

- від перехрестя вул. Миколи Зерова та вул. Станіслава Морозенка на північ до межі ділянки №31 та №31а
- далі на схід по ділянки №31 та №31а і далі на північ по східній межі ділянок №31а, №29 , №27 до межі ділянок №27 та № 25
- далі на схід до ділянки №13 .
- далі на південь по межі ділянки №13 до території Дубненського професійного ліцею
- далі по межі території Дубненського професійного ліцею через вул. Грушевського до північно-західного рогу будинку №81 про вул. Грушевського.
- далі по лінії головних фасадів будинків №81, №110, №109, №79 до південно-західного рогу будинку №79 на захід через вул. Грушевського на пров. М Зерова і на північ до вул. Миколи Зерова.
- далі на північний захід по вул. Миколи Зерова до перехрестя вул. Миколи Зерова та вул. Станіслава Морозенка.

Зона регулювання забудови зона пам'ятки архітектури місцевого значення будинку Домбровського, вул. Грушевського, 156.

Площа – 9,2 га. Межа проходить:

- від перетину вул. Станіслава Морозенка та вул. Запорізької на південний схід по вул. Запорізькій через вул. Грушевського до північно-західного кута будинку №51 по вул. Грушевського.
- далі на південь по лінії головних фасадів будинків №51, №46, 42 по вул, Грушевського до північно-західного кута будинку молитви.
- далі на схід через вул. Грушевського по лінії північних фасадів будинку №170а та 168а до вул. Станіслава Морозенка.
- далі на північ по вул. Станіслава Морозенка до перетину вул. Станіслава Морозенка та вул. Запорізької.

Зона регулювання забудови пам'ятки архітектури місцевого значення церкви Різдва Богородиці, передмістя Страклів. Площа 16,0 га. Межа проходить:

- від залізничного переїзду по вул. Кременецькій на південь по вул. Кременецькій до пров. П.Шумлянського
- далі по пров. П.Шумлянського на південний захід, охоплює територію підприємства водгоспу;
- далі по південно-східній межі міста на південний захід, далі по межі міста на північний захід до залізничного мосту на р. Ікві.
- далі від залізничного мосту по залізничному полотні на північний схід до залізничного переїзду по вул. Кременецькій.

4.2.5. Зона охоронюваного ландшафту

Зона охоронюваного ландшафту м.Дубна визначена в межах адміністративних границь міста Дубна, які забезпечені актуальною цифровою топопідосною. Водночас треба зауважити, що значні території історичного й цінного ландшафту лежать поза адміністративними межами міста.

Зона охоронюваного ландшафту м.Дубна, з точки зору охоплення долини ріки Ікви поза умовними адміністративними межами, є цілісною територією. Оная існування адміністративних меж та антропогенні чинники (шляхи, мости) зумовили її розбиття на чотири окремих підзони: №1, №2, №3 та №4 .(див. табл.1).

Зона охоронюваного ландшафту № 1 - це південна частини долини р.Ікви, яка обмежується зі сходу мостом через ріку та правою терасою річкової долини до території газового господарства. Далі межа йде на південь до садибної забудови вздовж вул.Підборці, повертає на північний захід до звіроферми. Огинаючи з півночі територію звіроферми, межа лхоронюваного ландшафту йде вздовж правого берега ріки на південь до адміністративної межі міста. Звідси межа переходить через русло ріки на захід і охоплює незабудовану територію пагорба при Дубенській міській лікарні. Далі межа

йде на північ вздовж лівого берега ріки по межі садибних ділянок аж до провулку І.Франка та території Спасо-Преображенської церкви. Звідси межа проходить відрізок у 220 м по руслу ріки, а далі - вздовж південної межі садибної забудови та комунальних територій - до мосту на р.Ікві, що з'єднує вул.Замкову та Сурмичі.

Площа Зони охоронюваного ландшафту № 1 - 324,4 га.

Зона охоронюваного ландшафту № 2 - це долина ріки на схід від мосту чкчерез р.Ікву. Від мосту межа йде на південь вздовж дороги, охоплюючи став; далі - по огорожі Дубенської тюрми та північних межах садибної забудови кварталів колишнього передмістя Сурмичі; від північного краю забудови - до каналу, і далі - по каналу на захід до ріки Ікви; рехаючись по руслу Ікви на захід та південь, виходимо на вихідний пункт опису;

Площа Зони охоронюваного ландшафту № 2 - 34,5 га.

Зона охоронюваного ландшафту № 3 - це долина ріки Ікви від північного мису городища включно з островом та лівим берегом ріки від русла до межі житлової забудови. Північна межа обмежена об'єзною дорогою.

Площа Зони охоронюваного ландшафту № 3 - 26,3 га.

Зона охоронюваного ландшафту № 4 - це територія давньої стариці річкової долини, обмежена з півночі об'їзною дорогою, а з заходу, півдня та сходу виразною дугою давньої тераси річкової долини. Тут межа охоронної зони проходить по межах ділянок садибно ьа громадської забудови, а також - єврейського клаовища.

Площа Зони охоронюваного ландшафту № 4 - 109,1 га.

Загальна площа зони охоронюваного ландшафту м.Дубна - 424,9 га.

4.3. Історичний ареал м.Дубна

В ході натурних до сліджень та наукового аналізу вирішено виділити один історичний ареал м.Дубна - центральне історичне ядро міста. Межі визначеного історичного ареалу в загальних рисах співпадають із попередніми науково-проектними роботами.

Площа історичного ареалу - 125,9 га.

Межі історичного ареалу проходять:

- від виїзду з мосту через з.Ікву на вул. Замкову на захід вздовж асфальтованого проїзду до території КНС;
- минаючи територію КНС по огорожі, до будівлі магазину, і далі - по лінії на захід до південної межі садибних ділянок при вул.Д.Нечая;
- вздовж південної межі садибних ділянок межа йде на захід до вул.Наливайка;
- далі на захід по вул.Наливайка до вул.І.Франка;
- по вул.І.Франка на північ до провулку Городній;
- по пров. Городній до провулку І.Франка;
- від перетину з вул.Ситарською по вулиці Ситарській до провулку 2-й Цегельний;
- по пров. 2-й Цегельний на північний захід до вулиці Цегельної;
- далі по вул.Цегельній до вул.Забрама з поворотом на захід до межі території автостанції;
- далі на північ, вздовж західних меж ділянок забудови, вниз по схилу до меліоративного каналу;
- на схід вздовж каналу і далі, вздовж північних меж ділянок садибної забудови, до дороги, що веде до стадіону на Горбачин;
- далі на захід і північ, вздовж межі житлової та громадської забудови до об'їздної дороги Львів-Рівне-Київ;
- вздовж об'їздної дороги на схід до місця виїзду з вул.Шевченка на Рівне;
- від цього пункту на півден, до копанки, і далі - вздовж межі житлової та громадської забудови - до лівого берега р.Ікви;
- далі - вздовж берега ріки, огинаючи територію замку та городища, по межі житлової та громадської забудови, до мосту через р.Ікву - у вихідний пункт опису.

4.4. Режими використання територій зон охорони пам'яток та історичного ареалу м.Дубно

Режими використання території пам'яток архітектури.

Режим використання Комплексної охоронної зони пам'яток історичного ядра міста Дубна

Режим використання території комплексної охоронної зони історичного ядра пам'яток міста Дубна спрямований на забезпечення збереження історичного середовища пам'яток і можливість відтворення втрачених цінних елементів історико-архітектурного середовища. Режим збереження і використання пам'яток та історичної забудови в охоронній зоні визначає необхідність комплексного збереження і регенерації історичного міського середовища.

В охоронній зоні необхідно зберігати історично цінні елементи розпланування, забудову, впорядження і ландшафт та відтворювати їх кращі втрачені елементи і якості, усувати дисгармонійні будівлі і споруди та невластиві історичному середовищу елементи впорядження. Необхідно передбачати архітектурно-містобудівні заходи, які створюватимуть сприятливі умови для огляду пам'яток та їх оточення. Важливим аспектом є гармонізація або ж програма реконструкції існуючих дисгармонійних багатоповерхових житлових та громадських будинків, споруджених в другій половині ХХ ст.

В комплексній охоронній зоні забезпечуються необхідні для збереження пам'яток гідрогеологічні умови, чистота повітря і прилеглих до межі комплексної охоронної зони водоймищ (ставки, копанки, русло р.Ікви), захист від динамічних впливів, зсувів, пожежна безпека.

В комплексній охоронній зоні за погодженням із відповідним органом охорони культурної спадщини (станом на 2014 р. - Міністерство культури України) і відповідним органом з питань містобудування і архітектури можуть виконуватись:

- роботи, пов'язані зі збереженням, реабілітацією та відтворенням будинків і

- споруд, розпланування та впорядження, що формують історичне середовище пам'ятки;
- улаштування доріг і доріжок, в окремих випадках невеликих автостоянок, зовнішнього освітлення, озеленення та впорядження, розміщення реклами, встановлення інформаційних стендів та вітрин, які стосуються пам'яток, та забезпечення інших форм благоустрою, викликаних умовами сучасного використання, але такими, що не порушують традиційного характеру середовища пам'ятки та природного ландшафту, що підпорядкований пам'ятці;
 - земляні роботи, якщо вони не порушують середовища пам'яток та наявних археологічних об'єктів, проводяться під археологічним наглядом;
 - заміна підприємств, майстерень, складів, які виводять з зони, та будівель, які зносять, будинками та спорудами чи зеленими насадженнями, що не заважають візуальному сприйняттю та збереженню пам'яток і не порушують їх оточення;
 - вибірккові реконструкція і збільшення розмірів окремих будівель, які не порушують історичного характеру середовища комплексної охоронної зони у відповідності з розробленими і погодженими органами охорони культурної спадщини історико-містобудівними обґрунтуваннями;
 - нове будівництво у комплексній охоронній зоні можливе лише у виключних випадках і тільки за проектами, розробленими на основі історико-містобудівних обґрунтувань та погодженими з центральним державним органом охорони культурної спадщини. Пріоритетом такого проектування є регенерація втраченої історичної забудови.
 - В охоронній зоні заборонені будівництво, земляні роботи і впорядження, що порушують засади збереження пам'ятки та традиційного характеру її середовища.

Важливим аспектом врахування вимог комплексної охоронної зони історичного ядра міста Дубна є необхідність підпорядкування домінуючому режиму охорони, який визначають пам'ятки національного значення (замок

Острозьких-Любомирських та комплекс монастиря Бернардинів і Луцької брами), решти пам'яток місцевого значення та кварталів історичної і сучасної міської забудови. Оскільки межі комплексної охоронної зони є меншими від історичних меж міста (в межах давніх оборонних укріплень), в сукупності з охоронними зонами комплексу монастиря кармеліток та Спасо-Преображенської церкви, вони охоплюються межами історичного ареалу Дубна.

Охоронна зона пам'яток національного значення: колишнього монастиря кармеліток та церкви Св.Юрія.

В охоронних зонах здійснюється реставрація пам'яток, забезпечується охорона традиційного характеру середовища, усунення споруд і насаджень, які порушують традиційний характер середовища. Забороняється будь-яке будівництво, не пов'язане з реставрацією і пристосуванням пам'яток, відтворенням їх втрачених елементів, реконструкцією історичних будівель та інженерних мереж, благоустроєм території.

Режим використання зон передбачає:

- здійснення реставрації та реабілітації пам'яток, забезпечення охорони традиційного характеру середовища, усунення споруд, які порушують традиційний характер середовища;
- заборону будівництва нових капітальних будівель і споруд за винятком заходів, пов'язаних з благоустроєм територій і прокладанням лінійних інженерних мереж, які здійснюються за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини;
- заходи щодо нейтралізації негативного впливу дисгармонуючої забудови.

На території охоронних зон:

зберігається пам'ятка, її складові частини (в межах території пам'ятки), історично сформовані розпланування, забудова, включаючи значну історичну забудову, елементи ландшафту;

за спеціальними проектами, погодженими з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, виконуються роботи, пов'язані з консервацією, реставрацією, пристосуванням, музеєфікацією пам'ятки, благоустроєм її території;

забезпечується сприятлива для збереження пам'ятки гідрогеологічна обстановка, захист від динамічних впливів, транспортних та технологічних навантажень;

забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без дозволу центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, будівництво інженерних і транспортних мереж, складів, гаражів та інших будівель та споруд, які можуть спотворити традиційний характер середовища пам'ятки;

збороняється будь-яке будівництво, не пов'язане з реставрацією і пристосуванням пам'ятки, реконструкцією історичних будівель та інженерних мереж, благоустроєм території.

Режим використання охоронних зон пам'яток архітектури місцевого значення.

В охоронних зонах пам'яток архітектури місцевого значення архітектурно-містобудівні перетворення можуть виконуватись за погодженням з органом охорони культурної спадщини Рівненської області та обласним управлінням архітектури і містобудування. Винятком з цього правила для Дубна є зона охорони Спасо-Преображенської церкви, яка включена до меж історичного ареалу міста, і, відповідно, підпадає під рівень повноважень центрального органу з охорони культурної спадщини, як і весь історичний ареал м.Дубна.

Архітектурно-містобудівні перетворення, які плануються на території пам'яток, що належать до Державного історико-культурного заповідника у м.Дубно, в межах комплексної охоронної зони пам'яток, охоронних зон окремих пам'яток, повинні, перед поданням на погодження в органи охорони

культурної спадщини, пройти відкрите обговорення та отримати висновок Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні.

Режим використання охоронних зон пам'яток історії.

Режими використання окремих охоронних зон пам'яток історії регулюються в межах повноважень місцевого органу охорони культурної спадщини. В охоронних зонах пам'яток історії забезпечується збереження традиційного характеру середовища. Будівництво можливе тільки у виняткових випадках за проектами, погодженими з місцевим органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

На території охоронної зони:

зберігається історично сформоване середовище пам'ятки, елементи міського простору та ландшафту;

за спеціальними проектами, погодженими з місцевим органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, виконуються роботи, пов'язані з консервацією, реставрацією, пристосуванням, музеєфікацією пам'ятки, благоустроєм її території;

проводяться захист від небезпечних геологічних процесів, зсувів, водовідведення з території;

забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без дозволу місцевого органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, будівництво інженерних і транспортних мереж, складів, гаражів та інших будівель та споруд, які можуть спотворити традиційний характер середовища пам'ятки;

збороняється будь-яке будівництво, не пов'язане з реставрацією пам'ятки історії, реконструкцією інженерних мереж, благоустроєм території.

Режим використання охоронних зон пам'яток монументального мистецтва.

Оскільки поза межами історичного ареалу знаходиться одна пам'ятка

монументального мистецтва місцевого значення – пам'ятник Т.Г.Шевченку на території заводу гумово-технічних виробів (вул.Млинівська, 59), для її охоронної зони встановлюється окремий режим використання. У цій зоні забороняється будівництво нових архітектурних об'єктів та малих архітектурних форм, влаштування впорядження території та озеленення без дозволу місцевого органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Має бути передбачено реставраційні заходи і збереження пам'ятки, гармонізація її архітектурного середовища.

Режим використання зон охоронюваного ландшафту

У зонах охоронюваного ландшафту забезпечується охорона природного середовища, збереження і відтворення цінних природних і пейзажних якостей пов'язаного з пам'ятками ландшафту, ліквідація чи візуальна нейтралізація будівель, споруд і насаджень, що спотворюють цей ландшафт. Завдяки спеціальним заходам забезпечується охорона особливостей рельєфу, водоймищ, рослинності і відтворення їх історичного вигляду, збереження візуальних зв'язків пам'яток з природним та переважно природним оточенням, що має історичну цінність, захист берегових, лукових територій від зсувів та розмиву, укріплення схилів, ярів, їх озеленення; рекультивація територій, зруйнованих внаслідок антропогенної діяльності, проведення інших природоохоронних заходів.

На території зон охоронюваного ландшафту можлива господарська діяльність, якщо вона не порушує характеру ландшафту і не потребує зведення капітальних будівель і споруд.

Відкриті галявини та простори лук можуть використовуватись для епізодичних масових свят та гулянь з встановленням тимчасових збірно-розбірних споруд, а також як лукопарки та гідропарки з відповідними технічними заходами та впорядкуванням, що не впливають негативно на ландшафт та не змінюють його характеру.

На всіх територіях зони охоронюваного ландшафту забороняється будівництво капітальних будівель, споруд, інженерних мереж, доріг, прокладення повітряних ліній електропередач та інші будівельні й земляні роботи, що не пов'язані з охороною, регенерацією і відновленням охоронюваного ландшафту.

Режим використання території пам'яток археології.

Усі містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи у передбачених межах можуть здійснюватися лише з дозволу відповідного органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

Прокладання транспортних комунікацій, інженерних мереж, які порушують підземні частини будівель і споруд, обладнання, благоустрій територій повинні відповідати вимогам охорони культурної спадщини та збереження традиційного характеру середовища. Під час робіт з благоустрою територій та прокладання інженерних мереж пріоритетними є ті, що дотримуються вже існуючих трас комунікацій.

На території пам'ятки забезпечується охорона археологічного культурного шару, дозволяється проведення археологічних досліджень з консервацією та музеєфікацією виявлених розкопками цінних об'єктів, а також збереження недоторканих (резервних) ділянок культурного шару для дослідження їх у майбутньому.

Будь-яким земляним роботам, будівельним роботам, пов'язаним з розкриттями, мають передувати археологічні дослідження (розкопки). У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються кошти на проведення археологічних досліджень перед початком земляних робіт.

Режим використання території зони охорони археологічного культурного шару I категорії.

На території зони охорони археологічного культурного шару I категорії

встановлюється єдиний режим, що передбачає:

Всі будівельні і земляні роботи в межах зони охорони археологічного культурного шару проводяться з дозволу органів охорони культурної спадщини та під наглядом фахівця-археолога.

Погодження з відповідним органом охорони культурної спадщини передбачає обов'язкову археологічну експертизу ділянки запроектованих земляних, будівельних або меліоративних робіт за допомогою візуального обстеження або закладання розвідкових шурфів.

До початку будівельних робіт в межах зони повинні проводитись археологічні розкопки відповідно до планів розміщення будівництва. У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються на це кошти.

Після завершення археологічних досліджень цінні ділянки культурного шару, виявлені й залишені на місці фрагменти стародавніх будівель і споруд підлягають охороні, консервації та музеєфікації як нерухомі об'єкти культурної спадщини. У разі їх відсутності, повністю вивчені ділянки археологічного культурного шару, за рішенням відповідних органів охорони культурної спадщини, виключаються зі складу зон охорони археологічного культурного шару.

Режим використання території зони охорони археологічного культурного шару II категорії.

На території зони охорони археологічного культурного шару II категорії встановлюється єдиний режим, що передбачає:

Всі будівельні і земляні роботи в межах зони охорони археологічного культурного шару проводяться з дозволу органів охорони культурної спадщини та під наглядом фахівця-археолога.

Погодження з відповідним органом охорони культурної спадщини передбачає обов'язкову археологічну експертизу ділянки запроектованих земляних, будівельних або меліоративних робіт за допомогою візуального обстеження або закладання розвідкових шурфів.

Розвідкове шурфування в межах зони повинне проводитись до початку будівельних робіт відповідно до планів розміщення будівництва. У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються на це кошти.

У разі виявлення залишків археологічних об'єктів обов'язковим є проведення археологічних розкопок на всій площі запроектованих робіт.

Внаслідок того, що межі територій об'єктів археологічної спадщини є невизначеними, рекомендується провести їх додаткове обстеження, визначити межі території, предмет охорони, розробити документацію та вирішити необхідність постановки на облік об'єктів, поданих у додатку до цієї роботи.

В разі постановки цих об'єктів на облік здійснюється коригування режиму використання території зон охорони археологічного культурного шару, а саме – на територіях пам'яток, в межах, визначених їх обліковою документацією, передбачається запровадження режиму використання території пам'яток археології місцевого значення, прописаного у даній роботі.

Режим використання території історичного ареалу м.Дубна.

Режими використання територій у межах історичного ареалу визначаються як режимами використання територій зон охорони пам'яток, встановлених на території ареалу, так і вимогами до використання територій в межах зон регулювання забудови 1-ї категорії.

В межах історичного ареалу пріоритетним напрямом містобудівної діяльності є збереження традиційного характеру середовища, охорона і раціональне використання розташованих в його межах пам'яток і об'єктів культурної спадщини, збереження містоформуючої ролі об'єктів культурної спадщини.

У межах історичного ареалу опрацюванню проектної документації на будівництво, реконструкцію будівель і споруд повинно передувати розроблення історико-містобудівних обґрунтувань.

В історичному ареалі має зберігатися існуючий характер забудови у вигляді історично сформованих кварталів забудови давнього Дубна, так і дискретно розташованих малоповерхових будівель садибної забудови передмість Забрама та Чернички.

Розроблення історико-містобудівних обґрунтувань, які передують розробленню проектної документації на будівництво чи реконструкцію будівель (споруд) у межах історичного ареалу м. Дубна, забезпечують місцевий орган охорони культурної спадщини та Державний історико-культурний заповідник у м.Дубні. Історико-містобудівне обґрунтування, із відповідним висновком заповідника та обласного органу охорони культурної спадщини погоджує центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, тобто Міністерство культури України. Ці повноваження, в разі необхідності, можуть бути в установленому порядку делеговані місцевому органу охорони культурної спадщини.

Погодження програм та проектів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, будівельних, меліоративних, шляхових, земляних робіт в історичному ареалі, надання дозволів на проведення таких робіт, погодження проектів відведення земельних ділянок в історичному ареалі здійснює відповідно до законодавства з охорони культурної спадщини центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, тобто Міністерство культури України.

Всі архітектурно-містобудівні перетворення, які плануються на території пам'яток, які належать до Державного історико-культурного заповідника у м.Дубно, в межах комплексної охоронної зони пам'яток, охоронних зон окремих пам'яток, в межах історичного ареалу повинні, перед поданням на погодження в органи охорони культурної спадщини, пройти відкрите обговорення та отримати висновок Державного історико-культурного заповідника у м.Дубні.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

Неопубліковані джерела:

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 25, оп. 1. спр. 3; Ф. 25, оп. 1, спр. 30.
2. Inwentarz m. Dubna. 1723. – Archiwum Państwowy w Lublinie. – 38/79/0; Listy administracji Państwowej do ekonomii dubieńskiej w sprawach administracyjno-gospodarczych. Archiwum Państwowy w Lublinie. - 35/79/0
3. Генеральный план гор. Дубно Ровенской области. 1974 р. – Технічний архів ДП «Інститут «Містопроект».
4. Історико-архітектурний опорний план м. Дубна. 1989 р. – Науково-технічний архів ДП «Інститут «Укрзахідпроектреставрація». – Ф. Рв-в/ф.

Опубліковані джерела (включно з джерелами, представленими на сайтах в інтернеті):

1. Літопис Руський / Пер. з давньоруської Л.Є.Махновця. – Київ: Дніпро, 1989.
2. Щапов Я. Н. Древнерусские княжеские уставы XI-XV веках. – Москва: Наука, 1976.
3. Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії /Упор. та переклад о.Ю.Мицик. – К., 2007
4. Шавельє П'єр. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1993
5. Военно-статистическое обозрение Российской империи издаваемое по Высочайшему повелению при 1-ом отделении Департамента Генерального Штаба. – Т.Х. – Ч.3. – Волынская губерния. – СПб., 1850.
6. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. – Вып.8. – Волынская губерния. – СПб., 1904.
6. Карта Дубна 1671 року Ульріха фон Вердума. Опублікована: Дмитренко Т. Дубно. Погляд крізь віки. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010.

7. Сборный листъ Топографической карты - части Волыни и Подолии 1828ого года ("№ 11. der Sammeliste der Topographischen Karten - Teil Wolhynien und Podolien" 18// Ткач В. Острів Дубовець та Підборецький монастир в картографічних джерелах і за даними археологічних досліджень / В. Ткач // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Випуск 5. – Рівне: Перспектива, 2007.
8. План Дубна, Заславля, Межиріча, Острога, Полонного, Бродів, Олики, Ляхівців // Російський Державний військово-історичний архів, ф. ВУА, спр. 21546, арк. 1. Опублікована: Ричков. П. Розпланування міста Дубна за картографічними джерелами. // Архітектурна спадщина Волині. Вип. 3. – Рівне, 2012. – С. 130.
9. Фотографії м. Дубна XIX-XX ст. з фондів Державного історико-культурного заповідника, м. Дубно. – Опубліковані: Дмитренко Т. – Дубно. Погляд крізь віки. – Луцьк, 2010.
10. Фотографії м. Дубна XIX-XX ст. – Бібліотека Інституту народознавства НАН України. Фотографії виставлені на сайті Центру міської історії Центрально і Східної Європи у м. Львові – www.lvivcenter.org.ua
11. Фотографії м. Дубна XIX-XX ст. – Фонди Національної бібліотеки у Варшаві. – Фотографії виставлені на сайті: www.polona.pl; europeana.eu
12. Polonia et Ungaria. XV. Nova Tab; Magnus Ducatus Lithuania; Giovanni Antonio Magini_Polonia Regnum 1597. Venice; Philippi Cluveri Introductionis in unversam geographiam, tam veterem. Quam novam. Libri VI. Amstelaedami, apud. Joannem Jarssonium, Anno 1661; Regne Poloniae et Ducatus Lithaniae, Voliniae, Podoliae, Vcraniae, Prvssiae, Livoniae et Cvrlandiae descriptio emandata per F. de Wit Amstelodami 1690; Regni Poloniae magnique Ducatus Lithuania. Ioh. Bapt. Honhanno. 1739; Carte generale des Etats qui en dependent. Par M. Rizzi Zannoni. 1780; Royaume de Pologne et Duche de Lithuanie. Par M. Bonne. 1787 - www.karty.by/
13. Guillaume Le Vasseur de Beauplan. Delineatio specialis et accurate Ukrainae (ca 1650). / Jagellońska Biblioteka Cyfrowa - www.igrek.amazon/

Бібліографія

1. Бардецький А., Пшеничний Ю., Ткач В. Дослідження споруди 2 на острові Дубовець в місті Дубні.// Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі та музейні аспекти. Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 15-річчю створення Державного історико-культурного заповідника міста Дубна. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – с. 109-118.
2. Григорчук М. Окремі аспекти соціально культурного розвитку м.Дубно Волинської губернії кінця ХІХ – початку ХХ ст. (за матеріалами фонду «Дубнівське міське спрощене громадське управління») // Студії з архівної справи та документознавства. – Т.10. – Київ, 2003.
3. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. – Т. 1: (1648–1649 рр.) / Упорядн. о. Ю. Мицик; Редколегія: В. А. Брехуненко, Д. В. Бурім, О. О. Маврін, П. С. Сохань, Г. К. Швидько. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Канадський інститут українських студій (Едмонтон). – К., 2012.
4. Дмитренко Т. – Дубно. Погляд крізь віки. – Луцьк, 2010.
5. Заяць А. Урбаністичні процеси на Волині в ХVІ – 1-й пол. ХVІІ ст. – Львів: Добра справа, 2003.
6. Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. В 26 т. – Київ, 1973.
7. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX-XIII вв. – Київ, 1985.
8. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – Київ, 1984.
9. Лещенко М.Н. Селянський рух на Правобережній Україні в період революції 1905-1907 рр. – Київ, 1955.
10. Мицик Ю. А. Джерела з польських архівосховищ до історії України 2-ї пол.. ХVІІ ст. // Український археографічний щорічник. Вип.І //П.С. Сохань (гол. ред.) та ін. - К.: Наук. думка, 1992. – С. 72-93

11. Пришляк В. Торговельне місто Дубно у XVIII ст. // Prosphonema. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича / Укл. Б.Якимович. – Львів, 1998.
12. Прищепа Б. А. Історична топографія Дубна доби середньовіччя в світлі археологічних джерел // Архітектурна спадщина Волині. Збірник наукових праць. – Вип. 2. За наук. ред. П. А. Ричкова. – Рівне: ПП ДМ, 2010.
13. Прищепа Б. А., Ткач В. В. Археологічні обстеження околиць Дубна // Археологічні відкриття в Україні 1997-1998 рр. – Київ, 1998. – с. 134-135.
14. Прищепа Б.А., Ткач В.В., Чекурков В.С. Охоронні розкопки в центральній частині м. Дубна Рівненської області // Археологічні дослідження в Україні 2004–2005 рр. – Київ-Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 315–318.
15. Прищепа Б. А., Ткач В. В., Чекурков В. С. Нові ранньослов'янські знахідки з Дубно // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 рр.: Зб. наук. праць / за ред. Н. О. Гаврилюк. – Вип. 9. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України, «Дике Поле», 2007.
16. Прищепа Б. А., Ткач В. В. Нові ранньослов'янські знахідки з Дубно // Волинський музей: історія і сучасність. Наук. Зб. – Вип. 4. – Луцьк, 2009.
17. Прищепа Б. А., Ткач В. В., Чекурков В. С. Продовження досліджень середньовічного м. Дубна // Археологічні дослідження в Україні. 2006–2007. – К.: ВД «Академперіодика», 2009. – С. 282–284.
18. Ричков П. А. Українські міста в картографічній збірці Віденського воєнного архіву // Архіви України. – 1994. – №1.
19. Ричков. П. Розпланування міста Дубна за картографічними джерелами. // Архітектурна спадщина Волині. Вип. 3. – Рівне, 2012.
20. Реабілітовані історією. Рівненська область / редкол. тому (співгол. М.П. Кривко, співгол. О.В. Губанов, відп. секр. А.А. Жив'юк та ін.); упоряд. О.А.Білоконь, Р.П. Давидюк, А.А. Жив'юк (кер.) та ін. – Кн. 3. – Рівне, 2013.

21. Савчук П. Дубенський Спасо-Преображенський монастир і церква (350-річчя церкви). – Рівне, 2006.
22. Савчук П. Суспільно-господарський розвиток Дубна і євреї // Єврейському народові. Матеріали науково-історичної конференції, присвяченої українсько-єврейським взаємнам на Дубенщині. _ Дубно: ДІКЗ, 2006.
23. Сас П.М. Феодальные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. – К.,1989.
24. Свешніков І. К., Нікольченко Ю. М. Довідник з археології України. Ровенська область. – Київ: Наукова думка, 1982.
25. Сендульский А. Город Дубно // Волынские епархиальные ведомости. – 1877. – Ч.14.
26. Смішко М. Ю. Дослідження пам'яток культури полів поховань в західних областях УРСР у 1947 р. // Археологічні пам'ятки УРСР. – Київ, 1952. – Т. 3. – С. 337-378.
27. Терський С. Історія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010.
28. Ткач В. Археологічна пам'ятка в урочищі «Острівок» у місті Дубно. //Магдебурзькому праву у місті Дубні – 500 років. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. - Луцьк.: Волинська обласна друкарня, 2007 – с. 123-124.
29. Ткач В. Острів Дубовець та Підборецький монастир в картографічних джерелах і за даними археологічних досліджень. // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Випуск 5. – Рівне. Перспектива, 2007. – с. 110-115.
30. Ткач В. Археологічний комплекс пам'яток Дубно-Волиця. Історія досліджень, культурні нашарування, знахідки.// Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі та музейні аспекти. Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 15-річчю

- створення Державного історико-культурного заповідника міста Дубна. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – с. 103-107.
31. Торгівля на Україні XIV – середина XVII ст. : Волинь і Надніпрянщина. – К., 1990. – С. 53-54.
32. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 року). – Т.1. – Вінніпег, 1984.
33. Яковчук П. Дубно 200 років тому. // Червона зірка. №147(7419). – 14.09.1988 р.
34. Aftanazy R. Materiały do dziejów Rezydencji. Dawne województwo Wołyńskie. T. Va. – Fig. 107. – Warszawa, 1988.
35. Kitowicz J. Opis obyczajów za panowania Augusta III. – Warszawa, 1993.
36. Konkurs na odbudowę zamku w Dubnie // Biuletyn Historii Sztuki I Kultury. – 1934. – R. II. – Nr 4.
37. Przybysławski W. Repertoryum zabytków przedhistorycznych na obszarze szesnastu powiatów Galicji Wschodniej. – Lwów, 1906.
38. Rauhut L. Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z terenów Ukrainy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie // Materiały wczesnośredniowieczne. – 1960. – T. V.
39. Swiesznikow I., Hupalo W. Wstępne wyniki badań archeologicznych na zamku w Dubnie // Materiały I Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. – Rzeszów, 1996. – T. XVII.
40. Vzpomínka na rodiště Straklov Český. – б/вид., 1992 http://www.scvp.eu/downloads/Straklov_Cesky.pdf
41. Wojtkowiak Z.. Ostrogski Konstanty Iwanowicz książę (ok. 1460–1530) / Polski Słownik Biograficzny: Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, 1979.— Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. — Tom XXIV/3, zeszyt 102 .

Електронні ресурси

1. Державний історико-культурний заповідник м. Дубно – <http://dubno-museum.do.am/publ/1-1-0-18>
2. Дубенський район - <http://ogo.ua/rivnenschina/rivneobl/dubno>
3. Дубенщина історична – сайт Дубенської центральної районної бібліотеки - <http://crbdubno.org.ua/history.html>
4. Дубно. Міський портал - www.dubno.com.ua/link3.php
5. Дубно – княже місто. <http://dubno-museum.do.am/publ/1-1-0-18>
6. З глибини віків - http://dubno.in.ua/content.php?page=dubno_hystory
7. Замок у Дубно. - <http://ukrainaincognita.com/rivnenska-oblast/dubnivskyi-raion/dubno/zamok-u-dubno>
8. Прадавнє місто над Іквою - <http://primetour.ua/uk/company/articles/pradavne-misto-nad-ikvoyu.html>
9. Пшеничний Ю. Археологічні розвідки на території міста Дубна у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dp-rs-oasu.ucoz.ru/publ/arkheologija/arkheologija/pshenichnij_ju_arkheologichni_rozvidki_na_teritoriji_mista_dubna_u_2011_r/8-1-0-3
10. Ткач В. Археологічна пам'ятка в передмісті Дубна Страклів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://duben.ucoz.ru/publ/1-1-0-2>